

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Bc. Kristýna Šelepová

© 2018 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Kristýna Šelepová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Název anglicky

Psychological and social aspects of unemployment

Cíle práce

Cílem diplomové práce je popis a analýza psychologických, ekonomických a sociálních aspektů nezaměstnanosti. První část práce se věnuje studiu odborné literatury a jejího kritického zhodnocení. Nezbytnou součástí této práce je i přiblížení problematiky kritických důsledků nezaměstnanosti pro jednotlivce i společnost v konkrétní oblasti, nastínění způsobů podpory zaměstnanosti a případná doporučení specifická pro daný region.

Metodika

Práce představí v teoretické části, vycházející z kritické analýzy prostudované domácí i zahraniční odborné literatury příčiny, východiska, důsledky a možnosti ovlivnění nezaměstnanosti jako závažného společenského fenoménu. Výzkumná část práce bude realizována prostřednictvím terénního empirického dotazníkového šetření u vybraného výzkumného souboru. Pro praktickou část byl vybrán region Plzeň, kde bude zhodnocena nezaměstnanost jednotlivců a psychologické, sociální a ekonomické dopady na život nezaměstnaného v rámci specifik daného regionu.

Doporučený rozsah práce

60 – 70 stran

Klíčová slova

ekonomické důsledky, krize, nezaměstnanost, psychologické aspekty, sociální aspekty

Doporučené zdroje informací

BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLEOUCKÝ, Z. Nezaměstnanost 2., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4282-3

CHMURA, M. Nezaměstnanost jako ekonomický a sociální problém – edukační východiska z nezaměstnanosti. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016. ISBN 978-80-7464-858-8

MAREŠ, P. Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3

PLESNÍK, V., RICHTEROVÁ, B., QUISOVÁ, S. Problém dlouhodobé nezaměstnanosti. Praxe a východiska. 1. vyd. Krnov: Reintegra, 2006. ISBN 80-239-7140-9

ŠTIKAR, J., RYMEŠ, M., RIEGEL, K., HOSKOVEC, J. Psychologie ve světě práce. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0448-5

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Hana Chýlová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 13. 3. 2018

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 13. 3. 2018

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci " Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti " jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Prof. PhDr. Vladimíru Kebzovi, CSc. a paní PhDr. Haně Chýlové, Ph.D. za cenné rady a trpělivost při vzniku této práce. Dále mé poděkování patří Ing. Martině Jiškové za pomoc a konzultaci statistické části práce.

Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o tématu psychologických a sociálních aspektů nezaměstnanosti. Cílem je popis a analýza psychologických, ekonomických a sociálních aspektů nezaměstnanosti. Teoretická východiska nezaměstnanosti jsou rozdělena do čtyř hlavních kapitol. Na samém začátku práce je vymezen klíčový pojem nezaměstnanost a její druhy. Druhá kapitola se zabývá stěžejní částí práce, kde jsou popsány psychologické, ekonomické a sociální aspekty nezaměstnanosti spolu se subjektivním prožíváním jedinců a společností. Třetí část je zaměřena na kritické důsledky nezaměstnanosti, vymezení rizikových skupin na pracovním trhu a důsledky dlouhodobé ztráty práce a nezaměstnanosti vnímané jedincem. Ve čtvrté poslední části je shrnuta podpora zaměstnanosti v České republice, nástroje aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti a v neposlední řadě nechybí popis nezaměstnanosti ve vybraném Plzeňském kraji spolu s doporučeními pro daný region. V praktické části je popsána realizace terénního empirického dotazníkového šetření v regionu Plzeň. Součástí je analýza stanovených hypotéz, kde je zhodnocena nezaměstnanost jednotlivců a psychologické, sociální a ekonomické dopady na nezaměstnaného v rámci daného regionu.

Klíčová slova: ekonomické důsledky, krize, nezaměstnanost, psychologické aspekty, sociální aspekty

Psychological and social aspects of unemployment

Abstract

The Master's thesis deals with psychological and social aspects of unemployment. Its aim is to describe and analyse all psychological, economic and social aspects of unemployment. Theoretical bases of unemployment are divided into four main chapters. The key term, unemployment, and its types are defined at the very beginning of the thesis. Second chapter deals with a pivotal part of my essay. It contains psychological, economical and social aspects of unemployment along with subjective perception of individuals and society. Third part of the thesis targets critical consequences of unemployment, defines high-risk groups on the labour market and shows how are consequences of a long-term unemployment being perceived by an individual. In the fourth part of the paper, there is a summary of a workfare in the Czech Republic, tools of active and passive employment policy, an analysis of unemployment in the Pilsen Region and recommendations for this region. The practical part of my thesis includes a description of a realization of a field-based empiric questionnaire in the Pilsen Region. In contents an analysis of defined hypotheses with an assessment of an unemployment of individuals and psychological, social and economical impact on an unemployed person in a given region.

Keywords: economic consequences – crisis – unemployment – psychological aspects - social aspects

Obsah

1 Úvod.....	12
2 Cíl práce a metodika	14
2.1 Cíl práce	14
2.2 Metodika	16
3 Teoretická východiska nezaměstnanosti.....	18
3.1 Vymezení pojmu nezaměstnanosti.....	18
3.2 Druhy nezaměstnanosti	19
3.2.1 Frikční nezaměstnanost.....	19
3.2.2 Strukturální nezaměstnanost	20
3.2.3 Cyklická sezónní nezaměstnanost	20
3.2.4 Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost	20
3.2.5 Skrytá nezaměstnanost.....	20
3.2.6 Neúplná zaměstnanost, nepravá nezaměstnanost, job stagnation.....	21
3.2.7 Dlouhodobá opakovaná nezaměstnanost	21
3.2.8 Nezaměstnanost současnost.....	21
3.3 Psychologické, ekonomické a sociální aspekty nezaměstnanosti	22
3.3.1 Psychologické aspekty nezaměstnanosti	22
3.3.1.1 Subjektivní prožívání ztráty zaměstnání	26
3.3.2 Ekonomické aspekty nezaměstnanosti.....	27
3.3.3 Sociální aspekty nezaměstnanosti.....	30
3.4 Kritické důsledky nezaměstnanosti.....	34
3.4.1 Vymezení rizikových skupin	34
3.4.2 Důsledky dlouhodobé ztráty práce	35
3.4.3 Důsledky nezaměstnanosti vnímané jedincem	36
3.4.4 Počáteční fáze nezaměstnanosti – období aktivní.....	37
3.4.4.1 Trh práce a první neúspěchy nezaměstnaných	37
3.4.5 Druhá fáze nezaměstnanosti – období zklamání.....	38
3.4.5.1 Snížení životní úrovně.....	38
3.4.5.2 Změna vnímání času.....	39
3.4.5.3 Zhoršení zdravotního stavu	39
3.4.5.4 Ztráta zájmu o život společnosti.....	40
3.4.6 Třetí fáze nezaměstnanosti.....	40
3.5 Podpora zaměstnanosti v České republice	42
3.5.1 Politika zaměstnanosti v České republice.....	42
3.5.2 Nástroje aktivní politiky zaměstnanosti.....	44

3.5.2.1	Rekvalifikace	44
3.5.2.2	Investiční pobídky	45
3.5.2.3	Veřejně prospěšné práce.....	45
3.5.2.4	Příspěvek na zapracování	46
3.5.2.5	Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.	46
3.5.2.6	Opatření aktivní politiky zaměstnanosti na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením	46
3.5.2.7	Aktivizační programy	47
3.5.3	Nástroje pasivní politiky	47
3.6	Nezaměstnanost v Plzeňském kraji	49
3.7	Doporučení a specifika pro daný region	50
3.7.1	Záruky pro mladé v Plzeňském kraji	50
3.7.2	Šance pro padesátníky v Plzeňském kraji.....	50
3.7.3	Rodina i práce v Plzeňském kraji	51
4	Praktická část	52
4.1	Cíl práce	52
4.2	Dotazníkové šetření.....	53
4.2.1	Výběr respondentů.....	53
4.3	Výsledky dotazníkového šetření	54
4.4	Statistické zpracování dat.....	71
4.4.1	Ověřování platnosti hypotézy 1	71
4.4.2	Ověřování platnosti hypotézy 2	73
4.4.3	Ověřování platnosti hypotézy 3	74
4.4.4	Ověřování platnosti hypotézy 4a	76
4.4.5	Ověřování platnosti hypotézy 4b	77
4.4.6	Ověřování platnosti hypotézy 4c	79
4.4.7	Ověřování platnosti hypotézy 4d.....	82
4.4.8	Ověřování platnosti hypotéz 4e	84
4.4.9	Ověřování platnosti hypotézy 5	85
4.4.10	Ověřování platnosti hypotézy 6	87
4.4.11	Ověřování platnosti hypotézy 7	89
5	Diskuse	91
6	Závěr a doporučení	97
7	Seznam použitých zdrojů	100
8	Přílohy	104

Seznam obrázků

Obrázek 1 Pohlaví respondentů	54
Obrázek 2 Věk respondentů.....	55
Obrázek 3 Vzdělání respondentů	55
Obrázek 4 Rodinný stav respondentů	56
Obrázek 5 Vliv ztráty zaměstnání na rodinný život respondentů.....	56
Obrázek 6 Co museli respondenti obětovat při nedostatku financí	57
Obrázek 7 Co museli respondenti obětovat konkrétně	58
Obrázek 8 Naspořená finanční rezerva	58
Obrázek 9 Je rodina zdrojem opory?	59
Obrázek 10 Náзор na finanční rezervu	59
Obrázek 11 Náзор na půjčku v tíživé finanční situaci	60
Obrázek 12 Náзор na půjčky u nebankovní společnosti.....	61
Obrázek 13 Náзор respondentů na půjčku jako vhodného řešení.....	61
Obrázek 14 Způsobuje ztráta zaměstnání tíživou situaci?.....	62
Obrázek 15 Náзор na obavy z budoucnosti	63
Obrázek 16 Zadluženost respondentů.....	63
Obrázek 17 Obava z exekucí	64
Obrázek 18 Sociální podpora v nezaměstnanosti	64
Obrázek 19 Náзор respondentů na vedení na ÚP a pobírání podpory v nezaměstnanosti ..	65
Obrázek 20 Náзор respondentů na výši podpory.....	65
Obrázek 21 Životní styl s podporou od státu.....	66
Obrázek 22 Náзор na nástup do zaměstnání s nižší než požadovanou mzdou.....	66
Obrázek 23 Náзор na nástup do práce s nižším pracovním úvazkem	67
Obrázek 24 Náзор na nástup do práce mimo požadovaný obor	67
Obrázek 25 Náзор na absolvování rekvalifikačního kurzu před nástupem do práce.....	68
Obrázek 26 Pracovali někdy respondenti bez pracovní smlouvy?	68
Obrázek 27 Zkušenosti s prací bez pracovní smlouvy	69
Obrázek 28 Náзор na výhody práce bez pracovní smlouvy	70
Obrázek 29 Důvod k práci bez pracovní smlouvy.....	70
Obrázek 30 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 1	72
Obrázek 31 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 2.....	74
Obrázek 32 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 3	75
Obrázek 33 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4a	77
Obrázek 34 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4b.....	79
Obrázek 35 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4c	81
Obrázek 36 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4d.....	83
Obrázek 37 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4e	85
Obrázek 38 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 5.....	86
Obrázek 39 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 6.....	88
Obrázek 40 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 7.....	90

Seznam tabulek

Tabulka 1 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 1	71
Tabulka 2 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 1	72
Tabulka 3 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 2	73
Tabulka 4 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 2	74
Tabulka 5 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 3	75
Tabulka 6 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 3	75
Tabulka 7 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4a	76
Tabulka 8 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4a	76
Tabulka 9 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4b	78
Tabulka 10 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4b	78
Tabulka 11 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4b po sloučení	78
Tabulka 12 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4b po sloučení	79
Tabulka 13 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4c	80
Tabulka 14 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4c	80
Tabulka 15 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H4c po sloučení	81
Tabulka 16 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H4c po sloučení	81
Tabulka 17 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4d	82
Tabulka 18 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4d	82
Tabulka 19 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4d po sloučení	83
Tabulka 20 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4d po sloučení	83
Tabulka 21 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4e	84
Tabulka 22 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4e	84
Tabulka 23 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H5	86
Tabulka 24 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H5	86
Tabulka 25 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H6	87
Tabulka 26 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H6	87
Tabulka 27 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H6 po sloučení	88
Tabulka 28 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H6 po sloučení	88
Tabulka 29 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H7	89
Tabulka 30 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H7	89

1 Úvod

Nezaměstnanost je společností často diskutovaný pojem. I když její míra v současné době klesla zhruba na 3,7% a je nejmenší za poslední dobu. Stále je to problém celé populace a nedotýká se pouze nezaměstnaného jedince. Zasahuje do celé roviny psychologické, sociální, ekonomické i zdravotní. Náhlá a dlouhodobá ztráta zaměstnání je pro většinu nezaměstnaných spojena s ekonomickým omezením, ale i se ztrátou a poklesem životní úrovně, statusu, úbytkem sociálních vazeb a opory. Následkem těchto vlivů může docházet ke zhoršení zdravotního stavu, psychická odolnost klesá, sebevědomí je nízké a jedinec se ocitá v začarovaném kruhu zvláště v případech, kdy je nezaměstnanost dlouhodobá a neúspěch nalézt nové zaměstnání opakovaný. To vše má vliv na psychiku a sociální vnímání člověka. Často tak jedinec bez zázemí a pomoci spadá na pomyslné dno, zvyšuje se riziko sociálně patologických jevů, které mají negativní vliv na celou společnost, ale i devastující vliv na samotného jedince. Zaměstnání je nejen zdrojem obživy, vyplněním dne, smyslem života, prostředím sociálních kontaktů, aktivitou, ale i životním stylem a nezbytné pro zdravé fungování jedince.

„Vědomí a prožívání ztráty práce je jizvou na kmeni života a – jako každá jizva – v určitém období se stává citlivější. Délétrvající nezaměstnanost je bezpochyby jedním z velkých životních problémů. C. G. Jung (1994) moudře konstatuje, že velké životní problémy nejsou nikdy vyřešeny jednou provždy, a jsou-li zdánlivě vyřešeny, že je to vždycky ztráta. Naznačuje, že smysl a účel těchto problémů nespočívá v jejich řešení, nýbrž v tom, že na nich stále pracujeme.“ (BUCHTOVÁ, 2002, s. 171)

V této práci, která se skládá z teoretické a praktické části je popsána problematika nezaměstnanosti z pohledu psychologického, ekonomického a sociálního. Teoretická část je rozdělena na 4 hlavní kapitoly. První kapitola vymezuje samotný pojem nezaměstnanost a její druhy. Druhá část popisuje hlavní cíle této práce a to psychologické, ekonomické i sociální aspekty nezaměstnanosti, subjektivní prožívání jedince. Třetí kapitola už konkrétněji rozebírá kritické důsledky nezaměstnanosti pro jednotlivce a společnost, popisuje rizikové skupiny na trhu práce a předkládá důsledky dlouhodobé ztráty práce. Závěrečná kapitola teoretické práce popisuje systém podpory zaměstnanosti v České republice. Představuje politiku zaměstnanosti a její možnosti. Blíže jsou popsány nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, například rekvalifikace. Nástroje pasivní politiky zaměstnanosti a uplatňování jejich nároků. Nechybí ani popis nezaměstnanosti

v Plzeňském kraji a doporučení pro specifika regionu. Pro praktickou část byl zvolen region Plzeň, kde bylo provedeno terénní empirické dotazníkové šetření na vybrané části populace, kde bude zhodnocena nezaměstnanost jednotlivců a psychologické, sociální a ekonomické dopady na život nezaměstnaného v rámci specifík daného regionu.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je popis a analýza psychologických, ekonomických a sociálních aspektů nezaměstnanosti. První část práce se věnuje studiu odborné literatury a jejího kritického zhodnocení.

Dílním cílem je vymezení pojmu nezaměstnanosti a její definice. Pro nastínění možných příčin nezaměstnanosti je nezbytné rozlišit druhy nezaměstnanosti, proto bude jejich rozdělní součástí této kapitoly spolu s přehledem informací o současné nezaměstnanosti.

V druhé kapitole bude již sepsán hlavní cíl práce a to přiblížení psychologických aspektů nezaměstnanosti a jejich dopadů na nezaměstnaného, kde bude i popis subjektivního prožívání ztráty zaměstnání, jako jsou například stavy deprese, pocity neúčinnosti a selhání v období nezaměstnanosti. Psychologické aspekty budou v této kapitole volně přecházet na aspekty ekonomické neboť nezaměstnanost a ekonomická stránka spolu úzce souvisí. Nebude chybět souhrn finanční zátěže pro státní systém, ale i konkrétní finanční dopady na jednotlivce. Rozbor sociálních aspektů nezaměstnanosti bude druhou částí hlavního cíle práce, kde nebude například chybět popis důležitosti významu sociální opory a statusu ve společnosti. Tato kapitola se bude především zabývat různými ať již shodnými postoji autorů a bude zde zhodnoceno jejich porovnání

Třetí kapitola shrne vymezení rizikových skupin, které jsou pro problematiku nezaměstnanosti charakteristické. Dále se zde bude pojednávat o konkrétních důsledcích nezaměstnanosti pro samotného jedince spojené s ohledem, v jaké fázi nezaměstnanosti se právě nachází a kam bude směřovat. Zakončena bude celkovým souhrnem důsledků nezaměstnanosti pro společnost.

Poslední kapitola v teoretické části bude věnována podpoře zaměstnanosti v České republice. Budou zde představeny způsoby, jakými lze podporovat zaměstnanost v České republice, kdy je tato problematika součástí sociálního začleňování nezaměstnaných jedinců v populaci. Nebudou chybět cíle sociální politiky a její směřování spolu s názory různých autorů. Součástí bude souhrn všech druhů aktivní politiky zaměstnanosti, z níž je nejnámější nabídka rekvalifikačních kurzů. Na ni navazující nástroje pasivní politiky, kde se jedná o finanční podporu v období nezaměstnanosti a vymezení podmínek pro uplatnění nároků na ni. Nezbytný bude i podrobnější popis nezaměstnanosti právě v Plzni, kde bude

probíhat následný empirický výzkum. Dále pak doporučení a specifika pro Plzeňský kraj, který se v současné době zabývá třemi regionálními individuálními projekty na podporu nezaměstnanosti a začlenění na pracovní trh.

Pro praktickou část byl vybrán region Plzeň, kde bude zhodnocena nezaměstnanost jednotlivců a psychologické, sociální a ekonomické dopady na život nezaměstnaného v rámci specifík daného regionu. Cílem výzkumu bude, jak je již zmíněno zhodnocení ekonomické, psychické a sociální zátěže na nezaměstnaného v období nezaměstnanosti. Šetření je zaměřeno na nezaměstnané jedince, kteří jsou vedeni na úřadu práce v oblasti regionu Plzeň. Důraz bude kladen především na zjištění faktů týkající se ekonomických postihů života nezaměstnaného, vliv sociální opory a rodinného zázemí, vzdělání, věku. Jak se nezaměstnaný vypořádává se svojí situací z pohledu finančního zajištění. Čeho se musí nezaměstnaný vzdát, čím je omezen a jaké kroky podniká k řešení své finanční situace a co je ochoten pro změnu dané situace podstoupit. Pro cíl práce budou zvoleny tyto hypotézy:

- H1: Finanční omezení v době nezaměstnanosti nemá vliv na život v rodině respondenta.
- H2: Výše dosaženého vzdělání nemá vliv na vytvoření finanční rezervy.
- H3: Pocit tíživé situace nemá vliv na ujednání půjčky u nebankovní společnosti.
- H4a): Na obavy z budoucnosti nemá vliv existence dluhů.
- H4b): Na obavy z budoucnosti nemá vliv dosažený věk.
- H4c): Na obavy z budoucnosti nemá vliv dosažené vzdělání.
- H4d): Na obavy z budoucnosti nemá vliv rodinný stav.
- H4e): Na obavy z budoucnosti nemá vliv podpora od rodiny a blízkých.
- H5: Na přítomnost sociální opory nemá vliv rodinný stav.
- H6: Na ochotu pracovat bez uzavřené pracovní smlouvy nemá vliv výše vzdělání.
- H7: Pohlaví nemá vliv na ochotu pracovat na nižší úvazek.

2.2 Metodika

Práce představí v teoretické části, vycházející z kritické analýzy prostudované domácí i zahraniční odborné literatury příčiny, východiska, důsledky a možnosti ovlivnění nezaměstnanosti jako závažného společenského fenoménu.

Teoretická východiska práce budou zpracována z jednotlivých zdrojů literatury, budou sepsány kritické názory jednotlivých autorů spolu s jejich porovnáním s logickou následností. Nezbytným zdrojem budou internetová data a statistická data poskytnutá v rámci diplomní praxe absolvované na Úřadu práce České republiky krajské pobočky v Plzni. Na základě zjištěných teoretických poznatků o problematice nezaměstnanosti a zmapování zkoumané oblasti budou formulovány cíle.

V empirické části práce bude použita metoda spadající do kvantitativní metodologie s technikou strukturovaného anonymního dotazníku. Prvním krokem studie bude vytvoření výzkumné otázky, která pomůže určit cíl studie. Druhým bodem je vytvoření hypotéz. Hypotéza nám určuje předpoklad, že je či není pravdou to, čehož chceme dosáhnout pomocí shromáždění důkazů. Následuje vytvoření formulace dotazů. Otázky se rozčleňují do dvou skupin a to otázky týkající se názorů a chování respondentů a otázky zjišťující jiné, například demografické údaje. Důležité bude otázky zformulovat srozumitelně a jednoznačně. Respondent bude mít k dispozici varianty odpovědí, čili uzavřené otázky a otázky polouzavřené, kdy si respondent může vybrat z některé z nabízených odpovědí nebo doplnit o svou odlišnou variantu. Dotazník bude obsahovat 4 otázky se sociodemografickými údaji a 25 otázek, které budou zaměřeny na psychologickou, sociální a ekonomickou rovinu. Výběr respondentů je nenáhodný. Bude osloveno zhruba 200 respondentů, kteří jsou registrováni na Úřadu práce České republiky krajské pobočky v Plzni jako uchazeči o zaměstnání. Dotazník bude předkládán v rámci pravidelných schůzek s pracovníky úřadu. Dotazník bude předkládán tedy druhou osobou v tištěné podobě. Bude dobrovolný a zcela anonymní.

Ke zpracování výsledků bude použit program Microsoft Excel sady Microsoft Office 2010. Hodnocení bude slovní a vyjádřené koláčovými grafy. K testování stanovených hypotéz bude použit χ^2 -test dobré shody, který zkoumá závislost mezi dvěma statistickými znaky. Nejprve budou stanoveny hypotézy ve tvaru:

H_0 : Na život v rodině respondenta nemá vliv finanční omezení v době nezaměstnanosti.

H_A : Na život v rodině respondenta má vliv finanční omezení v době nezaměstnanosti.

Dále bude z nasbíraných dat vytvořena kontingenční tabulka mezi statistickými znaky pomocí funkce = COUNTIFS (oblast kritérií 1; kritérium 1; oblast kritérií 2; kritérium 2) a z těchto dat budou vypočteny hodnoty očekávaných četností dle vzorce:

$$o_{ij} = \frac{n_{i\cdot} \cdot n_{\cdot j}}{n},$$

kde o_{ij} je očekávaná četnost v i-tém řádku a j-tém sloupci,

$n_{i\cdot}$ je součet pozorovaných četností v i-tém řádku,

$n_{\cdot j}$ je součet pozorovaných četností v j-tém sloupci,

n je součet všech pozorovaných četností (rozsah souboru).

Testovací kritérium bude vypočteno dle vzorce:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^l \frac{(n_{ij} - o_{ij})^2}{o_{ij}},$$

kde χ^2 je hodnota testovacího kritéria

k je počet řádků,

l je počet sloupců,

n_{ij} je pozorovaná četnost v i-tém řádku a j-tém sloupci,

o_{ij} je očekávaná četnost v i-tém řádku a j-tém sloupci.

Pro rozhodnutí o statistické významnosti mezi pozorovanými znaky bude nutné porovnat hodnotu testovacího kritéria χ^2 s kritickou hodnotou - rozdělení chí – kvadrát s $(k-1)(m-1)$ stupni volnosti a hladinou významnosti $\alpha = 0,05$. Kritická hodnota bude vypočtena pomocí funkce =CHIINV(0,05; (k-1)(m-1))

Pokud platí, že

$$\chi^2 \geq \chi^2_{(1-\alpha)(k-1)(l-1)},$$

zamítáme nulovou hypotézu H_0 na hladině významnosti α .

Výsledky výzkumného šetření se statistickými výpočty budou uvedeny v diskusi a v závěru práce.

3 Teoretická východiska nezaměstnanosti

Tato kapitola obsahuje základní pojmy nezaměstnanosti. Představuje především definici samotné nezaměstnanosti, druhy nezaměstnanosti a nastíní dopad nezaměstnanosti na samotnou společnost a jedince. Psychologické, sociální a ekonomické aspekty, kritické důsledky nezaměstnanosti, dále zde jsou uvedeny informace o podpoře zaměstnanosti v České republice a konkrétní specifika Plzeňského kraje.

3.1 Vymezení pojmu nezaměstnanosti

Nezaměstnanost je definována jako stav na trhu práce, kdy si část obyvatelstva není schopna nebo ochotna najít placené zaměstnání. Zpravidla se podle metodiky Mezinárodní organizace práce, zkratka MOP, anglicky International Labour Organization, zkratka ILO, za nezaměstnaného považuje ta osoba, která je starší patnácti let, aktivně hledá práci a je připravena k nástupu do práce do 14 dnů.

„Za nezaměstnané jsou podle definice ILO považovány osoby, které v referenčním období neměly žádné zaměstnání, neodpracovaly ani jednu hodinu za mzdu nebo odměnu a aktivně hledaly práci, do které by byly schopny nastoupit nejpozději do dvou týdnů. Tato metodika je jednotná pro všechny členské země EU a poskytuje mezinárodně srovnatelné údaje. Je třeba respektovat skutečnost, že definice nezaměstnaných podle ILO se liší od definice uchazečů o zaměstnání registrovaných na úřadech práce MPSV.“ (ČSÚ, 2016)

Nezaměstnanost je jev, který je společností vnímán jako významná porucha, která představuje sociální i politický problém. Je zde ale nutno dodat, že to není zdaleka tak vážný ekonomický, ale ani sociální problém, pokud se nestává masovým. Za závažný ekonomický problém se považuje dlouhodobá nezaměstnanost. To znamená, že nezaměstnaný nemá práci déle než 1 rok. V tomto případě bývá velmi těžký návrat zpět do pracovního procesu. Často se vychází z faktu, že samotná přítomnost nezaměstnanosti je přirozeným znakem svobodné společnosti, která spočívá v tržním mechanismu a demokracii. Existence nezaměstnanosti přirozeně plyne z potřeb společnosti. Jsou dány svobodnou volbou a rozhodováním osob o tom, zda se ztotožní s rolí zaměstnané osoby nebo zda budou existenčně závislé na příjmech z různých sociálních dávek sociálního státu, podporách poskytovaných od charitativních organizací nebo jiných příjmech z činnosti v neformální ekonomice. Dalším důležitým faktem je i pohyb ekonomiky, který předpokládá i odpovídající pohyb pracovních sil, což je spojeno s časovou náročností, ve

keré se oba pohyby vzájemně propojují a přizpůsobují „*Ne každý, kdo pracuje, je zaměstnaný a na druhé straně také ne každý, kdo nepracuje je nezaměstnaný*“ (MAREŠ, 2002, s. 16).

Danou větu lze vyložit následným způsobem. Práci lze rozdělit jako činnost samotnou, která nám přináší vlastní potěšení a práci ve smyslu zaměstnání. Zaměstnání je práce, která je zprostředkována na smluvním základě, z kterého vyplývá materiální odměna za její vykonání. Nejedná se tedy o konstatování termínu nemít práci, ale v konečném důsledku nemít příjem ze zaměstnání. Nemít příjem ze zaměstnání neznamena nebyť součástí trhu práce a nemít na tento trh přístup. I nezaměstnaný člověk je součástí trhu práce, ale je v situaci, kdy se na něm nemůže nebo není schopen prosadit a spočívá tedy v daném okamžiku na straně nerealizované nabídky.

Kritéria pro zařazení osob mezi nezaměstnané autoři uvádějí různá, avšak obecná shoda zde je, a to jedinec schopný práce (věkem, zdravotním stavem, osobní situací), chtějící zaměstnání, ale i jsoucí přes tuto snahu v daný okamžik bez zaměstnání. Společnost od takového jedince očekává, že bude usilovat o udržení stálého zaměstnání a dojde-li k jeho ztrátě, bude v co nejkratší možné časové době usilovat o získání nového zaměstnání. To vše je součástí statusu nezaměstnaného a hlavní podmínkou pro jeho udržení, bývá pravidelná návštěva příslušného úřadu práce jako důkaz snahy o získání zaměstnání. Podle obecné definice jsou za nezaměstnané považovány ty osoby, které jsou bez placeného zaměstnání, registrované na úřadech práce, hledají práci a jsou schopny a ochotny ihned do ní nastoupit.

3.2 Druhy nezaměstnanosti

Na současném trhu existují typy nezaměstnaností, které jsou rozděleny podle určitých kritérií jejich vzniku a průběhu.

3.2.1 Frikční nezaměstnanost

Příčina frikční nezaměstnanosti spočívá v neustálém přechodném stavu. Dochází k ní díky neustálému pohybu osob mezi pracovními příležitostmi a pracovními pozicemi. K této skupině patří i lidé, kteří dobrovolně opustí své dosavadní zaměstnání za účelem nalezení nového zaměstnání s lepšími platovými podmínkami. Zařazujeme zde i osoby, které hledají nové pracovní příležitosti z důvodu stěhování do nového bydliště. Dále jsou zde absolventi škol, kteří hledají své první zaměstnání. Dalším důvodem frikční

nezaměstnanosti je sociální politika státu. Jedná se o systém podpor v nezaměstnanosti, čím jsou přijatelnější, tím se čas hledání pracovního místa prodlužuje.

3.2.2 Strukturální nezaměstnanost

Strukturální nezaměstnanost vzniká díky rozpadu podniků a institucí. O práci přicházejí lidé, kteří se vyznačují specifickými znaky jako je určitý věk, kvalifikace, dovednosti, zkušenosti, rozdílnost pohlaví a bydliště. V tomto případě se pak jedná o nezaměstnanost strukturální o výsledku nerovnováhy mezi požadavky zaměstnavatelů po určitém typu práce a mezi pracovní silou, která je pohotová pro práci. Vzniká vyšší nezaměstnanost osob s určitou kvalifikací, kterou pracovní trh není schopen v určitém množství přijmout a naopak vzniká vyšší poptávka po kvalifikaci, která je na trhu nabízena v nedostatečném rozsahu.

3.2.3 Cyklická sezónní nezaměstnanost

Jedná se o klasický model nezaměstnanosti. Často bývá označována jako nezaměstnanost z nedostatečné poptávky. Jde-li o cyklickou nezaměstnanost, která je pravidelná a spjatá s cyklem přírody, nazýváme ji nezaměstnaností sezónní. Tato nezaměstnanost je charakteristická pro zemědělství, ale i v sektoru poskytování služeb, například v turistických oblastech, lázeňství, stavebnictví, kde často určuje možnost výkonu práce počasí v daném ročním období. Cyklická nezaměstnanost nepředstavuje závažný problém.

3.2.4 Dobrovolná a nedobrovolná nezaměstnanost

Dobrovolnou nezaměstnaností je myšlenka jedince, že raději upřednostní volný čas před konáním samotné práce. Lidé, kteří jsou dobrovolně nezaměstnaní, mohou mít dostatek nabídek pracovních míst, ale z nějakých často platových důvodů je odmítají a aktivně hledají jiné jim vyhovující. Naopak nedobrovolná nezaměstnanost nastává, když jsou nezaměstnaní ochotni pracovat při určité mzdové sazbě, ale nenachází se pro ně na trhu pracovní příležitost.

3.2.5 Skrytá nezaměstnanost

Jedná se o fakticky nezaměstnanou osobu, která ale jako nezaměstnaná osoba není registrována. Tyto osoby zaměstnání nemají, ale při dostatečné nabídce by je přijaly. Jsou to osoby, které si práci nehledají a nijak se neregistrují. Převážnou část těchto osob tvoří

obvykle vdané ženy a mladiství. Jedná se o osoby, které na hledání práce rezignovaly. Důvodem byl únik do jiné životní pozice, například mateřství, práce v domácnosti, studium aj. Řadí se k nim osoby zařazené do různých programů pro nezaměstnané, jako je například rekvalifikační kurz, veřejně prospěšné práce, osoby s nízkou kvalifikací nebo vysokým věkem, či jinak handicapované.

3.2.6 Neúplná zaměstnanost, nepravá nezaměstnanost, job stagnation

Neúplná zaměstnanost představuje práci, kdy daný jedinec je zaměstnán, ale musí akceptovat práci na snížený úvazek či práci, kde není plně využita jeho kvalifikace a schopnosti. V případě nepravé nezaměstnanosti se jedná o osoby, které jsou nezaměstnané, ale práci nehledají a dokonce přijmout práci i odmítají. Jejich snahou je vyčerpat v plném rozsahu nárok na podporu v nezaměstnanosti. Jsou zde zařazeny osoby, které jsou registrované jako nezaměstnané, ale zároveň nějakým způsobem pracují na nelegální bázi v neformální a šedé ekonomice.

Tzv. job stagnation, jde o situaci, kdy je vysoká míra nezaměstnanosti, která brzdí profesionální i prostorový přesun lidí, kteří jsou silně nespokojeni se svým zaměstnáním, ale mají strach riskovat problémy spojeny s hledáním jiného nového pracovního místa a raději zůstávají ve svém dosavadním často frustrujícím zaměstnání.

3.2.7 Dlouhodobá opakovaná nezaměstnanost

Dlouhodobá nezaměstnanost je různě definována, trvá déle než 1 rok nebo 2 a více let. Právě doba trvání nezaměstnanosti je důležitá pro určení poměru frikční a dlouhodobé nezaměstnanosti. Pokud se jedná o dlouhodobou nezaměstnanost, může být více nepříznivá, i když je její míra nízká, naopak vyšší míra krátkodobé nezaměstnanosti je brána jako příznivější nejen z pohledu nezaměstnané osoby, ale i z pohledu zátěže státního rozpočtu díky nižším požadavkům na podpory.

3.2.8 Nezaměstnanost současnost

K všeobecným znakům současné nezaměstnanosti a ke specifikům jejího vývoje náleží určité rysy. Nezaměstnanost je časově nestálá, některé změny mají krátkodobou, jiné dlouhodobou podobu. Nezaměstnanost mění svou podobu více mezi jednotlivými fázemi ekonomického cyklu než uvnitř těchto fází. Zásadní vliv na tento jev mají náhlé události, například v ekonomickém cyklu ropná krize nebo změny sociálních institucí, především

system podpor v nezaměstnanosti, mzdové podmínky, protože nezaměstnanost neurčuje pouze nabídka a poptávka na trhu práce. Mnoho zemí trápí problém nezaměstnanosti s ohledem na množství volných pracovních míst a požadavků na jejich plnění, to je dáno kvalitou pracovní síly, například věkem, kvalifikací, znalostmi, praxí a také schopností efektivního nalézání práce.

Dalším specifickým je nezaměstnanost dána regiony zemí, vyšší nezaměstnanost se vyskytuje v oblastech, kde není rozvinut průmysl nebo je zastaralý a není tolik příležitostí volných pracovních míst. Pouze malá část nezaměstnanosti je označována jako dobrovolná. Nezaměstnanosti jsou ohroženy ve větší míře určité skupiny. Rozlišují se především podle sociodemografických hledisek jako je věk, kde riziko přejímají mladí lidé s nedostatkem praxe a starší osoby, pohlaví, kde nalézají hůře práci ženy, především díky jejich úloze matek, z hlediska stupně vzdělání a kvalifikace ti, méně vzdělaní či pouze rozhoduje profesní neuplatnění konkrétních pozic.

3.3 Psychologické, ekonomické a sociální aspekty nezaměstnanosti

Tato kapitola představuje obecné rozčlenění psychologických, ekonomických a sociálních důsledků nezaměstnanosti. *„Nezaměstnanost je obecně považována za jeden z nevyhnutelných průvodních jevů fungování společenských systémů, založených na tržní ekonomice, vycházející z principu nabídky a poptávky. Současně však jde o jev, který sám o sobě, efektem zpětného účinku, působí na hospodářskou situaci státu, ale ovlivňuje i celkovou společenskou situaci, atmosféru či „náladu“. Kromě toho však podstatně ovlivňuje individuální osudy především těch lidí, kteří chtějí pracovat.“* (BUCHTOVÁ, 2002, s. 13).

U nezaměstnanosti platí pravidlo, že čím déle jedinec nezaměstnaný, tím se u něj ve větší míře vyskytují problémy. Budoucí zaměstnavatelé na něj nahlíží jako na nežádoucí osobu pro zaměstnání. Tato situace vede jedince k demotivaci ke snaze nalézt si zaměstnání, izoluje se od společnosti, nastávají zde ekonomické důsledky pro celou společnost a jedinec může trpět psychickými a zdravotními problémy, které jdou spolu ruku v ruce.

3.3.1 Psychologické aspekty nezaměstnanosti

Jak již bylo řečeno v úvodu, čím je nezaměstnanost dlouhodobější, tím má horší dopad na životní situaci nezaměstnaných. Promítá se především deprivací nezaměstnaného

vydělat si a získat určité věci, které vyžaduje k bytí. Absence statusu má další neblahý efekt a to nemožnost jej prezentovat. To je důvod, proč se nezaměstnaný jedinec snaží tuto situaci co nejdéle skrývat.

Brožová (2003) a Mareš (1989) se shodují, že jedinec začne jinak vnímat čas. Nezaměstnaností mizí časová struktura dne, přibývá více volného času. Hodnota tohoto času je nijaká, pokud ji jedinec neumí dostatečně smysluplně využít. V období zaměstnání, tomu tak nebylo, jedinec uměl svého času využít, protože podstatnou část dne trávil v pracovním procesu vyděláváním mzdy. Aktivně nevyužitý čas se stává pasivním a nese s sebou pocity nudy, marnosti a deprese.

Jak uvedla Buchtová (2002) ztráta zaměstnání je závažnou psychosociální záležitostí. Postihuje celou psychiku člověka. Projevuje se chováním, celkovou sociální izolací, uzavřením se do sebe, přerušením sociálních kontaktů. Nastávají stavy melancholie, zbytečnosti, nepotřebnosti, mohou přijít vtíravé myšlenky na vlastní smrt. Autorka zmiňuje i názor M. Robba, který se zmiňuje o faktu, že když nedojde k samotné sebevraždě, může se jedinec s tíživou situací vyrovnat tak, že se jí přizpůsobí, až skončí jako bezdomovec, tulák nebo zločinec. Mnozí nacházejí jako oporu v době nezaměstnanosti náboženství, to však jejich situaci neřeší. Nezdařené pokusy nalézt práci přispívají k apatii a k negativním pocitům. Kolísání naděje a beznaděje v oblasti úspěšnosti na trhu práce vede k emocionální labilitě a lidé bez perspektivy upadají do deprese.

Jahodová spolu s Lazarsfeldem a Zieselem (1933) v Mrienthalské studii uvádí, že k psychologickým důsledkům nezaměstnanosti patří snížená aktivita, narušené vnímání času a stavy upadání do apatie. To vše se projevuje v různých stádiích a postojích. S reakcí na ztrátu zaměstnání diferencuje čtyři různé postoje – rezignaci, beznaděj, zoufalství a apatii.

Kasl a jeho spolupracovníci (1975) uvádí spojitost mezi stresem z nezaměstnaností, zdravím a nežádoucími návyky, jako je kouření, pití alkoholu, braní léků, drog a také náchylnost ke kardiovaskulárnímu onemocnění. Počáteční subjektivní potíže bývají prvním impulsem k rozvíjejícím se chronickým onemocněním. To potvrzují i výzkumy Warra (1987), Cooka (1982) a Kesslera (1988) a jiných.

Holmes (1967) ve svých výzkumech zkoumal intenzitu vlivů stresových událostí. Ztráta citové, sociální a finanční jistoty nebo jen strach z této situace jsou velkým zdrojem stresu, který má vážný dopad na psychické zdraví.

Buchtová (2002) ve svých výzkumech na dlouhodobě nezaměstnaných uvádí, že polovina zkoumaných měla neurotické potíže spojené s úzkostí, vnitřním neklidem, podrážděností, bolestmi hlavy, žaludečními potížemi, nespavostí, únavou a jinými psychosomatickými obtížemi. Obě pohlaví vykazovala zhoršení zdravotního stavu v důsledku ztráty zaměstnání (žaludeční vředy, hypertenze, kardiovaskulární onemocnění, potíže s páteří). Objevily se i neurotické potíže v závislosti na stoupajícím věku při ztrátě zaměstnání.

Buchtová (1992, 1999, 2002) píše, že zvládání ztráty zaměstnání je individuální, ale má i společné znaky jako jsou:

Prožitek ze ztráty práce je pro většinu lidí extrémní emocionální zátěž. Především strach z toho, co bude dál. Dlouhodobá absence zaměstnání má vliv na celou psychiku člověka, jak na intelekt, tak na citovou oblast, vůli, izolováním sociálních kontaktů a izolovanosti od lidí. Stav bezmoci a pocitu vyřazení ze společnosti

V psychologické oblasti je prokazatelný vliv sociální opory. Rodinné zázemí je pro nezaměstnaného hlavní životní oporou, která významně napomáhá překonat tíživou životní situaci. Nejvýznamnější oporou je životní partner a děti, tedy ti, co se nachází v bezprostřední blízkosti, radí se do popředí faktorů, které pomáhají v této životní situaci, protože nezaměstnanost výrazně ovlivňuje celé rodinné soužití. Velice napomáhá pocit, že se mají o koho takzvaně opřít. Sociální opora dokazuje, že je daleko důležitější než vnitřní opora jedince a jeho aktivní přístup k životním změnám. Překážky v životě vnímají spíše jako výzvu k nové aktivitě.

Nezaměstnaný je vnímán v rodině ale také především negativně. Dochází k personálním změnám vztahů, změnám v postavení a statusu vůči členům v rodině. Mohou vzniknout neurotické potíže, které je-li zde přítomnost dětí, mohou vést k poruchám chování. To platí zvláště v případě, kdy jsou nezaměstnaní oba partneři vychovávající dítě. Dalším problémem je prodlužování adolescence nezaměstnaností, které má negativní důsledky pro jedince i pro společnost.

Nezaměstnanost mnozí vnímají jako zraňující zkušenost, až bolestnou a traumatizující. Převládá pocit pochybností o sobě samém, o svých schopnostech. Proto, jak již bylo řečeno, lépe zvládají nezaměstnanost lidé, kteří vidí ve ztrátě práce spíše novou výzvu, osobní šanci ke změně, šanci začít znovu. Tuto schopnost mají lidé, kteří umějí v životě prohrávat a jsou odolnější. Po neúspěchu neztrácejí sebevědomí a zaujímají postoj k nalezení lepší pracovní pozice.

Individuální odolnost jedince na zátěžovou situaci. Lépe ji zvládají obyčejní lidé, ti, kteří hledají příčinu nezdaru hlavně sami u sebe a ne v okolí. Nemají takové tendence podléhat panice a aktivně hledají zaměstnání. Jsou méně stresovaní než ti, kteří se uzavírají do sebe a přistupují k odevzdání se.

Věk nezaměstnaného hraje také důležitou roli. S každým věkovým obdobím souvisí jiná míra zodpovědnosti vůči okolí, finanční odpovědnosti, sociální a rodinné představy a touha po kariéře. O tom, jak rychle si nezaměstnaný najde nové zaměstnání, rozhoduje dle výzkumů spíše věk než vzdělání.

Pohlaví má také psychosociální význam. Ženy ztrátu zaměstnání prožívají mírněji oproti mužům, neboť mají při ztrátě zaměstnání možnost zapojit se do rodinné oblasti péčí o dítě a domácnost a seberealizovat se v této činnosti.

Na zvládnutí situace nezaměstnanosti má také vliv vzdělání. Vzdělanější lidé pocítují menší psychickou zátěž než nekvalifikovaní, ti snáze ztrácejí své zaměstnání a hůře ho nacházejí.

Klíčový vliv na situaci nezaměstnaného má i jeho finanční stránka, protože ztráta zaměstnání má především hospodářský a finanční důvod a prakticky nejtěživěji zasahuje jedince.

Balcar (2012) upozorňuje, že negativní vliv nezaměstnanosti na sebedůvěru a pocity vlastní hodnoty u nás nerozhoduje, zda se jedná o muže či ženu. Avšak skutečnost, že muži se cítí být odpovědni za roli živitele rodiny v naší společnosti, jim dává pocitu větší méněcennosti.

V souhrnu lze říci, že ztráta práce znamená tíživou situaci v životě každého člověka. Pokles sebedůvěry k sobě samému a k ostatním lidem, pocity snížení vlastní hodnoty, deprese, apatie, psychické strádání a beznaděj. Vše doprovázeno strachem z budoucnosti, pocity viny, obviňování sebe i okolí. Deprese, psychosomatická onemocnění a psychické poruchy. Děti nezaměstnaných rodičů bývají emočně labilní antisociální, mají výchovné problémy, nižší výkony ve škole a problémy ve vztazích vůči nezaměstnaným v rodině.

Selye (1988) v roce 1953 představuje veřejnosti teorii adaptačního systému AAS, díky němuž se jedinec adaptuje na stresovou situaci a uvádí, že pokud jeho schopnosti adaptovat se selžou, může nastat i smrt. Podobně se tak může stát i u člověka, který není schopen vypořádat se s novou životní situací. Protože každý jedinec reaguje různě

s ohledem na charakter své osobnosti, jež je podmíněného vůli a motivací. Je na něm, zda se situaci přizpůsobí nebo jí podlehne.

Lazarus (1990) pak rozvíjí teorii stresu o kognitivních schopnostech jedince, jak reagovat na situaci a ohodnotit ji. V primárním vyhodnocení se jedná o vnímání ztráty, poškození či ohrožení nebo jako výzvu a šanci. Situace může působit novým podnětem k novým činům či k trvalým obavám. V sekundárním vyhodnocení si jedinec uvědomuje vlastní možnosti vyrovnání se se stresovou situací a je schopen si uvědomit možnosti, kde mu bude poskytnuta pomoc. V terciální fázi si první a druhé posouzení situace jedinec neustále dokola přehodnocuje a tím i původní ohodnocení pozměňuje.

Holmes a Rahe (1967) dle svého výzkumu hodnotí nezaměstnanost podle hlediska live events. Propuštění z práce a pracovní změny mají značnou váhu. Jejich výzkum tvrdí, že jedno live event spouští další live event. Z propuštění práce ihned následuje omezení finančních možností, změna pracovních zvyklostí, přeměna časové struktury dne, rodinné problémy, rozpad rodiny, rozvod, změny sociálních aktivit a podobně. Nahromadění všech těchto live events násobí celkovou stresovou situaci.

3.3.1.1 Subjektivní prožívání ztráty zaměstnání

Jak již bylo řečeno, každá ztrátu zaměstnání prožívá jinak, ale jsou určité faktory, které toto vnímání podmiňují. Jsou to věk, pohlaví, výše dosaženého vzdělání, druh kvalifikace, rodinné zázemí. Byla uskutečněna řada výzkumů na reakci vnímání ztráty zaměstnání. Souhrnně byly zaznamenány reakce, které jsou zmíněny níže. Na zprávu o výpovědi z práce většina lidí reaguje psychickým šokem, který převažuje více u žen než u mužů. Další reakcí je nechuť až apatie k práci spojená se ztrátou motivace. Mnoho mužů zaujímá obranný postoj a hledání nového zaměstnání pojímá jako novou výzvu. Nejsou výjimkou stavy bezmoci nad sebou samým, pocity strachu, tísně a nejistoty a celkové ztráty zájmu o práci vůbec. Starší lidé prožívají ztrátu zaměstnání hůře s pocity bezradnosti, strachu, tísně a nejistoty a postupnou ztrátou sebedůvěry a celkovou rezignací na společenskou aktivitu. V subjektivním prožívání dochází k narušení vazby ke společnosti, neschopností reagovat na nové podmínky na trhu práce. Největší obavou je pokles životní úrovně, ztráta pracovní funkce, která trápí hlavně muže a tím i vzrůst rodinného napětí. U nezaměstnaných nastávají subjektivní příznaky neurotismu, zvýšená únava, nespavost, stavy úzkosti, celková strnulost a vnitřní neklid.

3.3.2 Ekonomické aspekty nezaměstnanosti

Dopad dlouhodobé nezaměstnanosti z hlediska ekonomického je vlastně jevem přirozeným a dnešní společnost s ním určitým způsobem počítá. Je však třeba mít tuto situaci pod kontrolou, aby nedocházelo k závažným výkyvům a nežádoucím jevům.

Hlavním aspektem je fakt, že společnost přichází o služby a statky, které mohli zaměstnaní lidé vyprodukovat. Následná nižší produkce znamená snížení hrubého domácího produktu a negativním důsledkem mohou být nižší rozvojové možnosti ekonomiky.

Jako další závažný dopad na ekonomiku se ukazují náklady na nezaměstnanost. Jedná se především o finance spojené s vyplácením podpor v nezaměstnanosti, vyplácení sociálních dávek, náklady na provoz úřadů práce, finance poskytované v rámci aktivní politiky zaměstnanosti jako jsou rekvalifikační kurzy a jiné. Sociální dávky, které nezaměstnaný pobírá, nepodléhají zdanitelnému plnění, tudíž nezaměstnaný do balíčku vyhrazeného na sociální politiku nijak nepřispívá, ale ještě z něj naopak ubírá.

S dlouhodobou nezaměstnaností souvisí i zdravotní stránka, jak již bylo několikrát zmíněno. Nezaměstnaní jedinci mohou vykazovat zhoršení zdravotního stavu, který je spojen i se zhoršením psychické stránky. Někteří nezaměstnaní si své zhoršení zdravotního stavu způsobují sami například zvýšením konzumace alkoholu nebo i jiných návykových látek. Zde jsou pak ekonomickou zátěží vynaložené finance na zdravotní prevenci či náklady na léčbu nezaměstnaných pacientů, kteří však sami na zdravotnictví nepřispívají.

Stav nezaměstnanosti je v konečném důsledku spjatý s nedostatkem finančních prostředků. Lidé jsou nuceni snížit svoji životní úroveň, méně nakupují a využívají služeb, snižuje se kupní síla i spotřeba.

Možným řešením dlouhodobé nezaměstnanosti se stává politika zaměstnanosti státu, která se stará o sociální začleňování nezaměstnaných. Nejde zde v hlavním případě tolik o nástroje pasivní politiky, které jak již bylo zmíněno, spíše zatěžují, ale o nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, jako jsou rekvalifikace, podpora podnikatelské sféry, která přispěje k vytvoření nových pracovních míst a podpora návratu nezaměstnaných na pracovní trh.

Dle Brožové (2003) postihuje dlouhodobě nezaměstnané řada potíží, zvláště ty zásadní ekonomické. Mají počátek od poklesu životní úrovně, až vedou k existenčním problémům v celé rodině. Tato situace je spouštěčem psychosociálních problémů. Začíná docházet ke ztrátě společenských a sociálních vazeb, omezení komunikace, ztráta

sebedůvěry ve vlastní schopnosti a celkové naděje na zlepšení situace. Negativní důsledky a ztráty pro ekonomiku popisuje v několika bodech:

Jak již bylo nastíněno, ekonomika není ve stavu plné zaměstnanosti, je nižší produktivita a dochází k celkové ztrátě. Mezi skutečným a potenciálním produktem je produkční mezera. Nezaměstnaní nedostávají mzdu, snižují se tím úspory státu, které mohly sloužit jako investice. Lidé bez práce neodvádějí daně, protože jim nepřísluší mzda. Stát přichází o řadu příjmů z daní a naopak jeho výdaje rostou na nezaměstnané. Dochází k poklesu lidského kapitálu, nezaměstnaný nemá kontakt se svou profesí. Chybí aktivní získávání zkušeností a znalostí, což vede ke ztrátě kvalifikace až k dequalifikaci.

Všeobecně dlouhodobá nezaměstnanost nastává v období hospodářské krize, a pokud z dlouhodobého hlediska nedochází k oživení ekonomiky, nevytvářejí se ani nová pracovní místa. Dlouhodobá nezaměstnanost negativně působí na chování člověka. Ten se dostává ze svého najetého pracovního rytmu, neumí si zorganizovat čas a zleniví. Zvykne si, že nepracuje, odvykne každodenním povinnostem, žije volněji a úsilí na hledání nového zaměstnání pozvolna mizí. Dochází ke zjištění, že se dá žít skromněji z podpor. Člověk, který je delší dobu bez práce, nemá poté ani chuť už dále pracovat. Už se tolik neorientuje ve svém oboru, negativně na něj působí i neochota zaměstnavatelů přijímat dlouhodobě nezaměstnané. Nedobrovolná nezaměstnanost se pak v takovém případě může transformovat na dobrovolnou (Brožová, 2003).

Nelichotivou ekonomickou situaci zhoršují neplnohodnotné smlouvy a úvazky. Dočasné a přechodné smlouvy, nízká odměna, nemožnost plánování kariéry do budoucna a minimální sociální zajištění pracovníka uvádí Keller (2011). Částečné úvazky jsou nejvíce využívány ženami, které chtějí současně pracovat, ale i zvládat chod domácnosti a péči o rodinu. Avšak často jim jiná nabídka není umožněna, protože se mnohdy stává, že žena je vnímána zaměstnavatelem jako ekonomická přítěž, zvláště v případě zaujímá-li úlohu matky a musí pečovat o nemocné dítě a s tím jsou spojené absence v zaměstnání. To mívá negativní ekonomický dopad na rodinu, zvláště, jedná-li se o rodinu neúplnou a s touto situací opět již souvisí čerpání financí z balíčku sociální politiky.

Brožová (2003) se zmiňuje o dalším významném ekonomickém faktu dlouhodobé nezaměstnanosti o tzv. „sociálním parazitizmu“. Jedná se o tolerovaný způsob života, kdy nezaměstnaný žije na úkor sociálních dávek a tento vzor často přenáší i na další generace v rodině. Tento stav v lidech může vzbuzovat nechuť pracovat a dostává se jim do podvědomí, že práce není nezbytně nutná k solidnímu životnímu standardu. Vše vyúsťuje

v nezaměstnanostní past, ve které uvíznou ti, kteří mají pocit, že se jim stejně nevyplatí pracovat z důvodu minimálního finančního přilepšení oproti sociálním dávkám.

To jde ruku v ruce s nelichotivou situací, že vysoké sociální podpory vedou ke snížené motivaci hledat si pracovní místo a pracovat. Příčinou je jak výše, tak i délka vyplácení. Mnozí to vnímají jako cílenou strategii a svoji finanční situaci si zpříjemňují občasným výdělkem v šedé ekonomice tzv. prací na černo. Využívají toho především lidé s nízkou nebo žádnou kvalifikací, kteří ani neočekávají vyšší příjem. Nebo jim jiná pracovní nabídka není poskytnuta, protože zaměstnavatelé často požadují alespoň vyučení na pracovní pozici, kterou by zvládl i jedinec se základním vzděláním. V tomto případě opět nedochází k odvodům daní do státního rozpočtu.

Lidé žijící dlouhodobě pouze ze sociálních dávek bývají označováni pojmem *underclass*. Pro tuto skupinku lidí představují sociální dávky styl živobytí nikoliv jen pomoc na krátkou dobu v nezaměstnanosti. Tento odlišný život je vyčleňuje ze společnosti a jsou vnímáni jako nežádoucí element života v chudobě (Brožová, 2003).

Keller (2011) uvádí, že narůstají počty *underclass*, podtřídy nové chudoby, dlouhodobě nezaměstnaní, bez pracovních návyků, pouliční zločinci a kriminálníci. V ekonomicky vyspělých zemích tito lidé klesají až pod práh chudoby a jsou prakticky vyloučení trvale z pracovního trhu. Autor dodává, že ještě na konci šedesátých let 20. století bylo tímto fenoménem zasaženo pouze malé procento obyvatel, s kterými společnost prakticky počítala ve svém sociálním programu. Dlouhodobá nezaměstnanost se vyznačuje chudobou, protože lidé, kteří nezískají práci, nemají dostatek prostředků na solidní živobytí, uchylují se k nelegální práci a jiným nelegálním praktikám a tím se jim stává pracovní trh stále vzdálenější.

I holandský sociolog Schuyt Kees (1991) došel na základě svých výzkumů k faktu, že následný ekonomický rozvoj jednotné Evropy bude provázet vznik třídy lidí, kteří i přes značnou snahu a opatření ze strany společnosti budou trvale vyloučení z pracovního trhu a ze společnosti samotné. Budou žít odkázáni na pomoc státu s možností klesnutí do deklasované třídy.

Z ekonomického hlediska nezaměstnanost zatěžuje mladé lidi především v období, kdy se snaží založit rodinu a ocitají se před rozhodnutím, co si mohou dovolit v případě, že finančně přispívá jen jeden z partnerů a jejich finanční rezervy nejsou dosud dostatečné. Častým jevem je i prodlužování studentského života a oddalování ekonomické

samostatnosti, dlouhodobé rozjíždění kariery, s ní spojený nižší počáteční příjem, který může vést k zadlužení a finanční závislosti na druhých.

Půjčky jsou častým řešením nepříznivé finanční situace v období nezaměstnanosti. Většina bankovních institucí požaduje po svých klientech, kteří si chtějí vzít půjčku, doložení průměrného měsíčního příjmu za poslední rok od zaměstnavatele. Toho však nezaměstnaný jedinec není schopen a v případě půjčky se obrací na společnosti poskytující tuto službu bez doložení příjmu. Nebankovní společnosti tím nesou riziko, že klient nebude schopen splácet. Kompenzují to tedy často nevýhodným a vysokým úrokem. Klient tak může mnohokrát půjčenou částku přeplatit.

Na půjčky a vzniklé dluhy z nich mohou ruku v ruce navazovat exekuce. Nezaměstnaný, který stále nenalezl práci, se může ocitát v bludném kruhu půjček, kdy se snaží jeden dluh splatit druhým. Dostává se do finanční tíže a není schopen splácet. V těchto případech dochází velmi často k vymáhání dlužné částky pomocí exekutora a nezaměstnaný často přichází o to poslední, co měl.

3.3.3 Sociální aspekty nezaměstnanosti

Všeobecně se předpokládá, že práce je první a základní podmínkou lidské existence. Většina lidí má utvořený vztah k práci a k pracovišti. Narušení nebo přerušování tohoto vztahu vede k trvalé nejistotě v zaměstnání. Může být tudíž prožíváno jako separace či ztráta. To vše se odráží nejen v rovině biologické, psychologické, ale i sociální.

Vyloučení ze zaměstnání znamená pro člověka deprivaci z absence základních lidských potřeb, které jsou zaměstnáním a prací uspokojovány. Nejde jen o spotřebovávání, ale i o aktivní účast na statusu, který je touto spotřebou vytvářen a utvrzován.

Freud (1963) předkládá práci jako pouto, které váže k realitě. Chybí-li povinnost ráno vstát a jít do práce, může dojít k ohrožení, kdy je člověk pod vlivem fantazie a emocí.

Robertson (1987) tvrdí, že nezaměstnanost neznamená jen ztrátu dosavadního statusu, ale i těch budoucích. Samozřejmě největším dopadem nezaměstnanosti je pokles příjmů, a jak uvádí je pro nezaměstnaného nejbolestnější ztráta vlastní ceny v očích okolí. Označuje ji jako sociální smrt. Dle Offeho (1985) jsou dva základní mechanismy. Práce může být na sociální úrovni brána jako povinnost nebo jako nezbytnost.

Zaměstnání v naší kultuře jednoznačně hraje roli, pomocí níž se prezentují cíle, status, sociální kontakty a struktura života jedince. Vzdělání je chápáno jako příprava na

zaměstnání a volný čas jako regenerace pro další práci v zaměstnání. Tradiční sociologie stejně jako marxistická sociologie se shodují na tom, že práce je základním sociálním faktorem, který utváří moderní společnost a je současně zdrojem dynamiky pracovní společnosti.

Callender (1987) tvrdí, že součástí statusu nezaměstnaného je hledání práce, která splňuje sociální očekávání ale i morální imperativ. Určitou výjimku mohou tvořit ženy, zvláště ty vdané, pro které placená práce může mít odlišnou hodnotu než pro muže, na které je kladen silný morální imperativ. To však neznamená, že by placená práce pro ženy nebyla důležitá, ale stále je zde důraz na mužskou dominanci na trhu práce, což na jedné straně vede až již k vědomé či nevědomé diskriminaci žen na trhu práce a na straně druhé se jedná o jakýsi morální únik například do mateřství či péči o domácnost. I když v dnešní době tento stav ustupuje do pozadí.

Giddens (1989) předkládá šest charakteristik placené práce, které jsou klíčovým významem pro život člověka. Peníze neboli mzda jako hlavní prostředek k uspokojování lidských potřeb. Úroveň činnosti, kdy prostřednictvím zaměstnání dochází k zdokonalování či udržení si dovedností a schopností. Rozmanitost žití. Nezaměstnaný člověk se často ocitá jen v prostředí své domácnosti. Struktura času, která je zakotvena v režimu pracovního dne a nechybí smysluplné uspořádání denních aktivit. Nezbytný je i sociální kontakt, který je získáván na pracovišti i mimo něj a nedochází k sociální izolaci. A neméně důležitá sociální identita se sebeúctou.

Wagstaff (1986) uvádí, že uspokojení z práce nebývá většinou primárním důvodem k hledání zaměstnání. Většina nezaměstnaných žádá nejen samostatnou práci, ale zaměstnání na plný úvazek. Výjimku tvoří vdané ženy, které díky péči o děti a domácnost volí raději zkrácené úvazky. Scruton (1990) poznamenává, že je pro lidské bytosti nezbytné, aby si na své živobytí vydělaly a ne aby prostředky pouze dostávaly a to nejen v souvislosti, že výměna placeného zaměstnání za sociální dávky vede ke snížení životní úrovně.

Buchtová (2002) tvrdí, že vysoké procento nezaměstnaných má nežádoucí vliv nejen na jedince, ale bohužel i na celou společnost. Takto zasažená společnost je zamořena řadou sociálně patologických jevů, jako je zvýšená konzumace alkoholu, návykových látek, rostoucí počet nemocných a potřebných léků až vyšší výskyt sebevražedných pokusů.

Stěžejní jevy v dlouhodobé nezaměstnanosti ze sociálního hlediska jsou zvýšená kriminalita, násilí, rasové konflikty a netolerance, střety v rodině i v institucionalizovaných zařízeních. Ztráta úcty k autoritám, politická kritika a nedůvěra a vznik již zmíněné třídy underclass.

Mareš (2002) uvádí jako nejdůležitější sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti dopad na rodinu, sociální izolaci a výskyt sociálně patologických jevů. Rodina poskytuje v případě nezaměstnanosti dvojí status. Na straně jedné je to rodina, o kterou je třeba se postarat, která finančně strádá a na straně rodina, která má být útěchou, útočištěm pro nezaměstnaného, rodina co poskytuje energii a motivaci k nalezení práce. Nezaměstnanost má vliv nejen na rodinu z hlediska finančního, ale i z hlediska struktury dne, dochází k narušení denních rodinných tradic, změny sociálních vztahů a sociální izolace, změny postavení jedince v rodině, změna autority statusu, změna a absence příspěvků do rodinného rozpočtu, změna rolí v domácnosti, zapojení se do činností. Nezaměstnanost může změnit vztahy v rodině, dokonce je i rozbít. A je to dáno nejen napětím v rodině z nedostatku finančních prostředků. V současné době se taky poukazuje na spojitost nezaměstnanosti s fyzickým a psychickým násilím v rodině vůči partnerovi nebo dětem, nezaměstnanost může být jeho ventilem.

Plat (1986) se zmiňuje o pocitech, které jsou spojeny s nezaměstnaností a doléhají více na roli muže. Právě muži pocítují více tlak na pocit snížení osobní prestiže a to jak na veřejnosti, tak doma. Jde například o ztrátu ekonomické převahy nad ženou v rodině, kdy dochází ke ztrátě role hlavního živitele rodiny. V současné době však tento jev již ustupuje z důvodů ekonomické vyrovnanosti mezi pohlavími. Problémem může být spíše mužova stálá přítomnost doma, což často vede k napětí v domácnosti.

Ztráta zaměstnání vede k sociálnímu vyloučení ve dvou ukazatelích. Zaměstnání většinou poskytuje řadu sociálních kontaktů už na samotném pracovišti a absence zaměstnání bere nejen tyto kontakty, ale i kontakty mimo zaměstnání, protože se jedinec většinou stahuje sám do sebe. Tyto ztracené kontakty bohužel nejbližší okolí nemůže nahradit. Převážné množství studií dokazuje, že v průběhu nezaměstnanosti se intenzita kontaktů snižuje a to nejen ve vztahu k širšímu okolí, ale i k užšímu a dokonce i ke vztahu nejužší rodiny. Sociální izolace je úzce spjata především s věkem izolovaného, čím je starší, sociální styky upadají oproti mladší generaci. Mezi mladými nezaměstnanými manžely je větší tendence společných sociálních styků. Přestože jsou vrstevnické sociální vazby mezi mladými slabší než vztahy založené na rodinném a příbuzenském vztahu,

pozitivně tlumí manželské napětí. Mladí svobodní nezaměstnaní vyhledávají svoje vztahové sítě, které mají různé podoby vzájemné propojenosti a solidarity při kriminálních činech a vandalství, nabývají až podoby gangů.

Dalším znakem nezaměstnanosti ve společnosti, kterému se přikládá veliký význam je status, označení selhání. Může být vnímán sice podřadně, ale s ním svázána řada očekávání a povinností ze strany státní moci, tak i ze strany veřejnosti. Nezaměstnaný se neocitá v osvobození ze svých závazků, očekává se, že je bude plnit bez ohledu na to, v jaké finanční a emocionální situaci se nachází. Zároveň se od něj očekává, že se bude snažit tuto situaci změnit a nese za ni zodpovědnost. Předpokladem je, že tento stav bude považovat za nežádoucí. V případě, že nenachází práci, je považován za líného a neschopného. Tento negativní status může být nezaměstnaným vnímán jako znak nedůvěryhodnosti nebo nedůvěryhodnosti pro okolí. Tento jev vede k tomu, že se řada nezaměstnaných snaží před okolím svůj stav co nejdéle skrývat, často před rodinou, sousedy, blízkými. Veřejnost, tak i státní administrativa očekávají od nezaměstnaného aktivní hledání nového zaměstnání. Mínění veřejnosti je často takové, že by nezaměstnaní měli být realističtější při hledání zaměstnání a přijmout zaměstnání i s horšími platovými podmínkami. Měli by akceptovat jakoukoliv práci za jakoukoliv mzdu a dát jí přednost před sociálními dávkami. Masmédia dávají veřejnosti pohled na nezaměstnané jako na ty, které si za svoji situaci mohou sami, jsou neochotni k mobilitě, k neochotě přijmout i hůře placenou práci či nižší úvazek. Často diskutovanou otázkou je negativní vliv sociálního státu, kdy se nezaměstnaný rozhoduje, zda vstupovat na pracovní trh či být mimo něj. Otázkou je určitá výše podpor sociálního státu, která může ovlivnit zájem o placenou práci. Podle některých studií dochází ke ztrátě motivace k hledání si práce díky délce doby, při které je podpora poskytována, než její samotná výše. Nezaměstnanost může u jedince způsobit dlouhotrvající neschopnost zorganizovat si život, netečnost, ztrátu stability rodiny, deprese a následné pokusy o sebevraždu, kriminální delikty, nadměrná konzumace alkoholu, užívání návykových látek a další sebepoškozující jednání. Ve společnosti mohou vznikat další sociálně patologické procesy, krize hodnot, ztráta úcty k autoritám, alkoholismus, kriminalitu.

Wolfson (1999) poukazuje na zvyšující se počet důkazů, které předurčují k vyšší mortalitě v životě společnosti, kde dochází k vyšším rozdílům mezi příjmy.

Mareš (2002) uvádí, že není přímá spojitost s alkoholismem a nezaměstnaností, avšak je zde i existence osob, zejména mladých lidí, které ztráta zaměstnání ovlivnila

natolik, že měli obtíže spojené s návykem na alkohol. Výzkumy však potvrzují spjatost nezaměstnanosti se zvýšeným užíváním drog a to u mladých lidí. Násilné jednání a výtržnosti nejsou výjimkou.

3.4 Kritické důsledky nezaměstnanosti

V této kapitole se pojednává o konkrétních důsledcích nezaměstnanosti pro samotného jedince spojené s ohledem, v jaké fázi nezaměstnanosti se nachází a kam směřuje. Nechybí zde nástin vymezení rizikových skupin, které jsou pro problematiku nezaměstnanosti charakteristické a souhrn celkových důsledků nezaměstnanosti na společnost.

3.4.1 Vymezení rizikových skupin

Jak je uvedeno výše, uplatnění jedince na pracovním trhu je dáno řadou specifíků, jako jsou věk, pohlaví, vzdělání, zdravotní stav, ale i příslušnost k etnické skupině. Tyto specifika mohou bránit určitým skupinám jedinců v nalezení zaměstnání, podléhají vyššímu riziku ztráty práce i riziku opětovné nezaměstnanosti. Skupiny těchto jedinců nacházejí pracovní pozice především na sekundárním trhu práce, na hůře placených pozicích s nejistou budoucností. Jak uvádí Buchtová (1992, 2000), část z nich nemá naději najít jakoukoli placenou práci, neboť nesplňuje požadavky intelektuálního charakteru, osobnostního i kulturně obslužného. Nezaměstnaností jsou ohroženy více určité skupiny lidí, což potvrzují zkušenosti vyspělých zemí. Právě proto na tyto ohrožené skupiny lidí musí být především zaměřena politika zaměstnanosti. V České republice jsou to hlavně mladí lidé, ženy s dětmi, zdravotně postižení, starší lidé, lidé s nižším vzděláním, romské etnikum a imigranti. Jsou skupiny jedinců, kteří potřebují zvýšenou podporu ze strany profesního a psychologického poradenství. Nátlak společnosti na dlouhodobou nezaměstnanost nemusejí vnímat stejně. Mohou se u nich projevit různě odlišné psychologické, zdravotní a sociální následky. Proto ztráta práce může být pro některé jedince enormně bolestivá.

Balcar a Šimek (2009) uvádějí osm faktorů, které mohou přispívat k nezaměstnanosti. Ohrožené jsou osoby nízkého věku do 20, s tím související osoby s nedostatkem praxe, převážně absolventi škol poprvé vstupující na trh práce. S ohledem na pohlaví mají více překážek ženy, které souvisejí s těhotenstvím a mateřstvím, především těhotné a kojící ženy a matky do devátého měsíce po porodu. S tím úzce souvisí péče o

dítě, která se týká osob pečující o dítě do věku 15 let. Překážkou získání nebo i udržení zaměstnání je i věk nad 50 let. Práci si obtížně hledají i osoby s potřebou zvláštní pomoci, nebo se zdravotním postižením nebo jiným zdravotním omezením. Další ohroženou skupinou jsou osoby s nízkým vzděláním a kvalifikací, osoby bez vzdělání, s neúplným základním vzděláním, se základním vzděláním a s nižším středním vzděláním. Buchtová (2002) přidává ještě dva faktory, jak je zmíněno výše a to romské etnikum, kde je největším problémem vzdělání, protože naprostá většina Romů má základní vzdělání a imigranti.

Kotíková (2003) uvádí na základě názorů expertů z vybraných úřadů práce, že rizikové skupiny uchazečů o zaměstnání v České republice jsou občané se zdravotním postižením, mladiství uchazeči o zaměstnání, absolventi škol, uchazeči společensky nepřizpůsobiví, často měnící zaměstnání, se špatnou pracovní morálkou, nekvalifikovaní uchazeči, uchazeči pečující o děti do 15 let věku, osoby, které bydlí v okrajových částech okresu s omezeným dopravním spojením a uchazeči vyšších věkových kategorií. Kombinace několika faktorů u jedné osoby riziko nezaměstnání zvyšuje. Autorka uvádí tyto kombinace jako nejčastější, vyšší věk a nevyhovující zdravotní stav; vyšší věk a nedostatečná kvalifikace; nízká kvalifikace, vyšší věk a zdravotní omezení.

Na základě hodnocení několika autorů lze říci, že mezi rizikové skupiny patří především mladí lidé, lidé bez kvalifikace, staří lidé, zdravotně postižení a etnické skupiny.

3.4.2 Důsledky dlouhodobé ztráty práce

Spojitosť nezaměstnanosti a následné zhoršení zdravotního stavu popisuje řada výzkumů, i když se výsledky různí. Všeobecně je dáno, že nezaměstnanost souvisí s krátkodobým nebo i dlouhodobým stresem. V případě, že je neřešen, může vážně poškozovat zdraví duševní i fyzické.

Z britského výzkumu vlivu nezaměstnanosti na duševní zdraví vyplynulo, že nezaměstnanost má vliv na psychiku člověka v každém věku. Nezaměstnaní pociťují větší pocity nepohody, deprese, úzkosti, nižší sebeúctu, sebedůvěru. Nejhorší prý snáší nezaměstnanost z pocitů duševní pohody lidé středního věku, starší a mladší generace se adaptuje rychleji. Nezaměstnanost není prožívána jednotně. Lidé, již jsou více oddaní své práci, ztrátu prožívají obtížněji. V amerických výzkumech byla zaznamenána významná korelace mezi nárůstem nezaměstnanosti a výskytem depresí, která se projevovala se zpožděním.

Zvýšená míra nezaměstnanosti ovlivňuje i duševní zdraví populace. I malé procento nezaměstnaných lidí ovlivňuje ekonomickou situaci a to může mít pozvolný dopad na celou populaci. Strach z nezaměstnanosti postihuje i zaměstnané jedince. Jedná se především o obavu ztráty zaměstnání, proto i v některých případech zaměstnanci setrvávají ve své pozici a nepožádají o povýšení či zvýšení mzdy. Výzkumy prokazují vliv ztráty práce i na rodinu, nejen zmíněná finanční stránka a vztahy v rodině, ale i celospolečenský problém rozvodovosti z finančních důvodů nebo naopak nízká sňatečnost. Nezaměstnanost má i určitý vliv na založení rodiny a porodnost dětí. Zodpovědní jedinci z důvodů nedostatku financí nezakládají rodiny, ale též se naopak můžeme setkat s fenoménem pořizování si dětí na úkor sociálních podpor. V naší společnosti se nachází určité sorty lidí, které žijí ze sociálních dávek a množství dětí v rodině jim jejich finanční situaci vylepšuje.

Důsledkem dlouhodobé nezaměstnanosti se také stává čím dál častěji zadlužená společnost. I množství reklam lákající na zdánlivě levné půjčky řešící momentální situaci, dostávají jedince na čím dál hlubší dno. Jedinec se pak dostává často do začarovaného kruhu dluhů a exekucí, srážek ze mzdy a někdy vyústěním v osobní bankrot. Zvýšená kriminalita větší koncentrace kriminálních živlů je další stránka nezaměstnanosti působící na celou populaci. Neblahý vývoj nezaměstnanosti je také jednou z příčin až extrémního vyloučení ze sociálního života, jímž je bezdomovectví. Důsledky nezaměstnanosti na celou společnost jsou tedy nejen psychické od subjektivního vnímání jedince až po vnímání celé populace, ekonomické díky zatěžování státního sociálního systému a snížené míře ekonomické produktivity, ale i z hlediska sociálního činnosti, které způsobuje nezaměstnanost.

3.4.3 Důsledky nezaměstnanosti vnímané jedincem

Každý jedinec ocitne-li se v situaci na pozici nezaměstnaného, prožívá určitým vnitřním způsobem ztrátu zaměstnání. Prochází fázemi nezaměstnanosti, na které reaguje podle rysů své osobnosti a vlivem okolí. Jsou s nimi spojeny specifické dopady na jedince, se kterými se musí vypořádat. Po překonání těchto fází při dlouhodobé nezaměstnanosti, si každý volí svoji životní strategii, dle které se odvíjí jeho další budoucnost. Na ztrátu zaměstnání se nelze nijak připravit a je tudíž ve většině případů neočekávaná. Někteří jedinci si vůbec nepřipouštějí, že by mohli o svou práci přijít. Najdou se tací, kteří mají strach, že by o zaměstnání přišli, ale doufají, že je tato nepříjemnost nepotká. Ztráta zaměstnání je pro člověka výraznou životní změnou. Lidé ji vnímají negativně a

dramaticky. Jsou lidé, kteří ztrátu zaměstnání popisují kladně. Doprovázejí je pocity uvolnění a možnosti odpočinku. Jsou to pocity lidí, kteří věří, že si v blízké době opět najdou zaměstnání. Prochází dojmem, že se ocitají v období krátkodobé nezaměstnanosti, která jim spíše poskytuje příležitost k odpočinku než k tomu, aby měli obavy z následné budoucnosti. Pro člověka, který se ocitne v této situaci, často bývá nejhorším prožitkem oznámení tohoto stavu svým blízkým, rodině. Protože být zaměstnaný, mít práci, je v naší společnosti jev „normální“. Nezaměstnaný jedinec je tak více vystaven soucitným a chlácholivým pohledům, bývá podezříván. Nevyhne se často kladeným otázkám: „Co budeš teď dělat?“, „Proč právě ty?“, „Z čeho budeš teď žít?“, „Nikomu to raději říkat nebudeme.“ a podobným soudům, které nepříznivě působí na psychické vnímání jedince.

3.4.4 Počáteční fáze nezaměstnanosti – období aktivní

V počátcích stavu nezaměstnanosti je většina lidí aktivních. Neopouští je optimismus a hledají si nové zaměstnání. Vzhledem k faktu, že každý člověk je jiný, má rozličné životní zkušenosti, rozdílnou profesy a osobnost, rodinné zázemí a možnosti, proto je u každého situace s aktivním hledáním zaměstnání jiná. Jsou jedinci, kteří využívají všechny možné způsoby aktivního nalezení práce, ať už to je inzerce, zapojení rodiny či známých, obesílání životopisů do firem, sledování internetových inzerčí, osobní návštěvy personálních oddělení a dělají maximum, aby práci našli. Na opačné straně stojí jedinci, kteří si představují aktivní hledání zaměstnání jako absolutní důvěru v pracovní úřad, který jim práci najde, nebo se spoléhají, že jim některý známý dá vědět, až se nějaká práce vyskytne. Ale i v tomto případě, kdy jedinec projeví zájem o to získat práci, se stále mluví o aktivním postoji v této fázi nezaměstnanosti. V tomto období nezaměstnanosti nezaměstnaný člověk věří, že práci získá, věří v úspěch svého snažení. Jako podpora je mu rodina a jeho blízcí. Tento člověk je vnímán okolím jako někdo, kdo se snaží najít práci, je aktivní, nezavrhaný a není vnímán negativně.

3.4.4.1 Trh práce a první neúspěchy nezaměstnaných

Jak již bylo uvedeno, trh práce je místo, kde se setkává nabídka s poptávkou. Na jedné straně stojí lidé, co nabízejí svou pracovní sílu, své zkušenosti, znalosti, na straně druhé jsou firmy, organizace, podnikatelé, kteří poptávají pracovní sílu, zkušenosti a znalosti. Na trhu fungují tržní principy, kde se každý snaží vybrat toho nejlepšího uchazeče o zaměstnání, který je ochotný pracovat za stanovených platových podmínek. Na trhu

práce platí, že čím je vyšší míra nezaměstnanosti v dané oblasti a čím je pracovní pozice zajímavější, tím se o dané pracovní místo uchází více uchazečů, ale pouze jeden z uchazečů místo získá. Ti ostatní odcházejí s pocitem zklamání. Tyto neúspěchy znamenají pro uchazeče při dalších výběrových řízeních stres a negativně působí na celkovou psychiku. Neúspěšný uchazeč se dostává opět pod tlak okolí a je nucen čelit kritice a dotazům: „Byl tam někdo lepší než ty?“, „Proč tě nevzali?“.

3.4.5 Druhá fáze nezaměstnanosti – období zklamání

Přestože má každý nezaměstnaný člověk odlišnou psychickou odolnost, jednu věc mají všichni společnou, a to negativní vnímání opakovaných neúspěchů dlouhodobě. Pokud je nezaměstnaný člověk při hledání práce neúspěšný, nastává fáze zklamání, doprovázená stavy úzkosti a deprese, dochází k duševní nerovnováze a pesimistickým stavům. Jedná se o období, kdy je nezaměstnaný bez práce 6 až 12 měsíců. Příčinou těchto stavů nejsou jen neúspěchy při výběrových řízeních. Dle výzkumů v oblasti nezaměstnanosti má ztráta zaměstnání vliv na celou psychiku člověka, na jeho citovou a intelektuální oblast ale i celkovou vůli. Je to však vše ovlivněno individuálně a záleží na vlastní odolnosti každého jedince, jaké má obranné reakce, sociální zázemí a jak fungují jednotlivé složky jeho psychického života. Někteří dlouhodobou nezaměstnanost mohou snášet relativně dobře, jiní výrazně hůře s naprosto narušenou psychickou rovnováhou. Níže jsou uvedeny hlavní důsledky nezaměstnanosti na nezaměstnaného člověka.

3.4.5.1 Snížení životní úrovně

Když jedinec přijde o zaměstnání, současně tak dochází i ke snížení objemu financí, které má k dispozici. Ale v současné době díky pomoci sociálního státu, nedochází k existenčnímu ohrožení, jako tomu bývalo dříve. Naproti tomu je vnímání strádání stále naléhavější problém. Jedná se o psychické vyloučení z konzumu, který je součástí identity člověka moderní společnosti. Nezaměstnaný člověk, už nedosahuje takové úrovně jako kdysi. K osobní identitě jedince patří to, jak se obléká, kde bydlí, jaké má auto, co si může dovolit, kam jezdí na dovolenou a tím vším člověk vyjadřuje kým je, jaký má sociální status neboli postavení ve společnosti. Nezaměstnaným je tato situace velice nepříjemná, protože souvisí s omezením a nechtějí dát na sobě tento problém znát a snaží se si udržet alespoň viditelné známky konzumního standardu. Na druhou stranu, nízký životní standard není jen znak nezaměstnanosti. Ne všichni, jež jsou nezaměstnaní, žijí v chudobě a ne

všichni, jež pracují, nemají nízkou životní úroveň. Nízkou životní úroveň mohou mít méně kvalifikovaní pracovníci nebo pracovníci na hůře placených místech, handicapovaní lidé nebo osamělé matky. Finanční situace lidí žijících ze sociálních podpor není nikdy příznivá. Právě pak dlouhodobá nezaměstnanost předurčuje život v chudobě a nouzi. Nízké příjmy dostačují na základní živobytí a rodiny často spadají do propasti dluhů. Nízká životní úroveň není pouze záležitostí materiálních statků, bydlení, ale i možnosti péče o zdraví a má i psychický dopad na postiženého jedince.

3.4.5.2 Změna vnímání času

Když je člověk zaměstnaný, převážnou část dne tvoří právě pobyt v zaměstnání. Dny mají většinou určitý řád, zvyklosti a strukturu. Avšak v období ztráty zaměstnání dochází k přetrhání této struktury a nezaměstnaný si vytváří strukturu novou. To může pro většinu znamenat psychickou zátěž. V naší kultuře volný čas znamená určitou odměnu za práci, odpočinek. V případě nezaměstnanosti přestává mít hodnota volného času význam, je ho najednou více až může přerost v pocity nudy. Je vlastně pak paradoxem, že přemíra volného času způsobuje, že je nezaměstnaný člověk neumí využívat efektivně. Aktivitu, které by vyplňovaly volný čas, stojí peníze, těch má ovšem nezaměstnaný člověk většinou nedostatek. Dlouhodobá nezaměstnanost způsobuje, že jedinec se stává lenivým, neochotným k jakékoliv činnosti. Chybí cílevědomost, motivace, přichází pasivita a s ní depresivní či rezignující stav.

3.4.5.3 Zhoršení zdravotního stavu

Dle Buchtové (2002) a jejich výzkumů vykazuje více než polovina nezaměstnaných subjektivní příznaky psychických potíží, jako je úzkost, podrážděnost, vnitřní neklid, bolesti hlavy, potíže se spánkem, únava, žaludeční neurózy. Tuto souvislost mezi nezaměstnaností a zdravotními potížemi potvrzuje i další řada zahraničních studií. Nezaměstnanost je klasifikována jako stresor, který spouští řadu fyziologických reakcí, které vyvolávají psychosomatické stavy. Dlouhodobým stresem je zatěžován imunitní a kardiovaskulární systém. Často nezaměstnaní v tomto období tíhnou ke zvýšenému užívání alkoholu, nikotinu, či jiných návykových látek.

3.4.5.4 Ztráta zájmu o život společnosti

Jedinec, který přijde o zaměstnání, sám sebe vnímá jako vyloučeného ze společnosti. Přicházejí pocity marnosti, nepříslušnosti ke společnosti, méněcennosti ve společnosti a bezvýznamnosti. Nezaměstnaní se neumějí ztotožnit s touto skutečností a s vnímáním sebe samého a objevuje se u nich negativní vztah ke společnosti. Následuje ztráta zájmu o život, kdy společnost neuznává nezaměstnaného člověka jako hodnotného a cenného pro příslušnost k moderní společnosti.

3.4.6 Třetí fáze nezaměstnanosti

Jak bylo shrnuto výše, nezaměstnaný jedinec čelí řadě negativních důsledků nezaměstnanosti, se kterými se musí vypořádat, aby nenarušovali jeho psychickou rovnováhu. Čím se délka dlouhodobé nezaměstnanosti prodlužuje, tím je ze strany nezaměstnaného tento stav vnímán jako zcela normální a běžný. V tomto období nastává přechod od aktivní fáze k fázi pasivity. Pozornost nezaměstnaného se soustřeďuje k vytrvání a stabilitě psychické rovnováhy a snaží se snižovat podněty vyvolané stresem na co nejnižší míru. K těmto situacím zejména patří vyhýbání se výběrovým řízením, dochází k vyčkávací taktice, kdy se řešení nalezne samo, a problémy se přesouvají do pozadí myslí. Při dlouhodobé nezaměstnanosti si jedinec volí jednu ze životních strategií, která mu usnadňuje překlenout období nezaměstnanosti. Na základě výběru této strategie se rozlišují různé skupiny nezaměstnaných, které odborná literatura označuje jako kultury nezaměstnaných.

Rovnostářská kultura se vyznačuje tradičním postojem k práci, který spočívá v principu, že každý člověk by měl pracovat, že je to jeho povinnost. Tito lidé považují život bez práce za svoje vlastní selhání a tak svoji práci hledají aktivně a jsou ochotni nastoupit do zaměstnání za méně výhodných pracovních podmínek, jejich motivem je splnění očekávání od společnosti kladeným na nezaměstnané. Pro tyto jedince znamená ztráta zaměstnání ztrátu nezávislosti, hůře se vyrovnávají s pocitem závislosti na sociálním státu, přestože sociální podporu vnímají jako pomoc, na kterou mají právo. V této kultuře nalezneme ještě dva typy lidí. A to konformisty a ritualisty. Konformisté jsou lidé, kteří vyžadují vyšší úroveň spotřeby, jsou v získávání zaměstnání aktivní, navštěvují pracovní úřad, zajímají se o vzdělávání, rekvalifikaci a nezneužívají sociální podpory. Ritualisté jsou obdobou konformistů s rozdílem, že nemají tak velkou šanci na úspěch, vzdávají se

naděje na vyšší úroveň spotřeby, ale dále dodržují společensky uznané požadavky na nezaměstnaného, docházejí na úřad práce a nezneužívají sociálních podpor.

Fatalistická kultura zahrnuje lidi, kteří vnímají sociální řád jako něco, nad čím nemají zcela kontrolu. Jsou odevzdání svému osudu. Izolují se a uzavírají se do sebe a jsou naprosto závislí na systému sociálních podpor nebo vyhledávají pomoc charitativních organizací. Existenci ze sociálních dávek vnímají jako něco zcela normálního a přirozeného. Nacházejí se ve stavu rezignace a neusilují o vyšší úroveň spotřeby. Žijí pasivním životem, nejsou jim vlastní rituály nezaměstnaného, jako je aktivní hledání práce a docházení na pracovní úřad. Často se snaží o únik od reality. V jejich uzavřeném světě inklinují i v některých případech k požívání alkoholu či drog.

Individualistická kultura je charakteristická lidmi, u kterých převládá snaha bezohledného využívání nabízených příležitostí. Příznivci této kultury na straně jedné neuznávají a vzdorují normám společnosti, na straně druhé se snaží těchto norem pouze ve svůj prospěch co nejlépe využívat. Práci nevnímají jako hodnotu samu o sobě, ale pouze jako prostředek k dosažení určité úrovně spotřeby. Tito lidé přísluší do velké společnosti sociálních sítí, kde jim není vnucován tlak na status nezaměstnaného, jako je to v jiné kultuře. Hlavním principem je svoboda dostatek volného času. K této kultuře se řadí nezaměstnaní jedinci označováni jako podnikaví a kalkulující. Podnikaví chtějí vyšší úroveň spotřeby, hledají oficiální zaměstnání, ale své příjmy si shánějí i mimo oficiální trh práce. Kalkulující svoji úroveň spotřeby přizpůsobují momentálnímu stavu příjmu sociálních podpor a jiných alternativních příjmů zprostředkovaných státem. Tito jedinci o získání zaměstnání nestojí a možný nástup do práce co nejvíce oddalují. Dle Vavřečkové (1998) existuje skupina osob a domácností, u kterých se převažující příjem zakládá na sociálních dávkách. Tyto rodiny využívají již propracované strategie fungování sociálních podpor a jiných alternativních příjmů od státu v maximální míře. Vynakládají minimum pracovního úsilí nebo pracují v nelegální sféře. Tento vzor života předávají z generace na generaci. K individualistické kultuře můžeme přiřadit i naprosto nezávislé osoby. Charakterizují se naprostým odklonem od hlavního proudu společnosti se svou vlastní filozofií života, která skýtá převážně nezávislost a nekonzumní způsob života. Práci si nehledají, svoji spotřebu přizpůsobují momentálním finančním možnostem. Jejich práce je převážně příležitostná. Jedná se hlavně o bezdomovce, svébytné osoby žijící v komunitách, také o osoby věnující se dobrovolné práci, studiu a podobně.

3.5 Podpora zaměstnanosti v České republice

Tato kapitola představuje způsoby, jakými lze podporovat zaměstnanost v České republice. Tato problematika je součástí sociálního začleňování nezaměstnaných jedinců v populaci.

3.5.1 Politika zaměstnanosti v České republice

„V souladu s cíli „Hospodářské strategie vlády České republiky pro vstup do Evropské unie“ zpracovalo MPSV ČR „Národní plán zaměstnanosti“, který byl dne 5. května 1999 schválen vládou ČR, a to usnesením č. 418.“ (CHMURA, 2016, s. 28) Tento plán představoval střednědobou strategii zaměstnanosti, která byla na míru potřebám ČR a zároveň přípravou k členství v Evropské unii. Za primární cíl byla uvedena realizace koordinované politiky zaměstnanosti provázané s celkovou hospodářskou, vzdělanostní, sociální a regionální politikou. V následujících letech pak byly zpracovány národní akční plány zaměstnanosti. Šimek (2007)

V současné době byl 17. prosince 2013 vypracován Operační program Zaměstnanost, který je financován z Evropského sociálního fondu. *„Operační program Zaměstnanost (OPZ) vymezuje priority pro podporu zaměstnanosti, sociálního začleňování a efektivní veřejné správy z Evropského sociálního fondu v období 2014-2020. OPZ je vypracován zejména ve vazbě na Dohodu o partnerství, která vymezuje priority České republiky pro podporu z Evropských strukturálních a investičních fondů v období 2014-2020, a další klíčové strategické dokumenty (národní i evropské), které jsou uvedeny dále. Řídicím orgánem Operačního programu Zaměstnanost je na základě usnesení vlády č. 867 ze dne 28. listopadu 2012 Ministerstvo práce a sociálních věcí. Operační program vymezuje čtyři základní věcné prioritní osy, které pokrývají problematiku podpory zaměstnanosti, rovných příležitostí žen a mužů, adaptability zaměstnanců a zaměstnavatelů, dalšího vzdělávání, sociálního začleňování a boje s chudobou, zefektivnění veřejné správy a veřejných služeb a podpory mezinárodní spolupráce a sociálních inovací v oblasti zaměstnanosti, sociálního začleňování a veřejné správy.“ (ESF, 2017)*

Kerbs (2010) uvádí, že hlavním cílem politiky zaměstnanosti ČR je dosáhnout plné zaměstnanosti a ochrana proti nezaměstnanosti. Politika zaměstnanosti má různá vymezení, lze ji charakterizovat jako soubor opatření, které utvářejí podmínky pro správné fungování trhu práce a efektivní využití pracovních sil. Jde o harmonizaci mezi nabídkou a poptávkou pracovního trhu spolu se spoluprací státu, zaměstnavatelů a zaměstnanců.

V historickém kontextu si politika zaměstnanosti prošla určitými stádii. V dřívějších dobách byla propagována pasivní politika zaměstnanosti formou podpor a dávek v nezaměstnanosti. Tato opatření byla projevem nového vnímání nezaměstnanosti jako jevu společenského, sociálního a ekonomického, nikoliv jako doposud osobního problému a odpovědnosti jedince.

Hlavním článkem, který realizuje politiku zaměstnanosti, jsou úřady práce. Jsou to orgány státní správy, které zajišťují záležitosti nezaměstnanosti na určitém daném území. Jsou to samostatné, územně organizované subjekty plnící následující funkce. Informační, poskytují aktuální informace o struktuře nabídky pracovních sil a aktuálním vývoji pracovního trhu na příslušném území, o volných pracovních místech a mzdových požadavcích. Poradenskou v otázkách právních, ekonomických, sociálních a psychologických. Zprostředkovatelskou na základě evidence uchazečů o zaměstnání. Zprostředkovávají volná pracovní místa, zabezpečují místa pro handicapované, zajišťují rekvalifikace i pomoc v hmotném zabezpečení v případě rekvalifikace nezaměstnaného. Podnikatelskou, kdy se podílejí na finanční účasti při vzniku nových pracovních pozic a pracovním uplatnění uchazečů o zaměstnání a zajišťování rekvalifikace.

Všechny výše uvedené formy realizace politiky zaměstnanosti se snaží zajistit aktivní účast pracovní síly a nazývají se souhrnně aktivní politika zaměstnanosti. Poskytování finančních podpor v době nezaměstnanosti a jiné sociální dávky zajišťuje pasivní politika zaměstnanosti.

Vedle těchto aktivit, které jsou zaměřovány na problém nezaměstnanosti z pohledu pracovního trhu, existují i programy směřující na zlepšení postavení těchto osob v období nezaměstnanosti. Je to především angažovanost různých poradenských institucí, manželská poradenství, sociální poradenství. Je zde zahrnuto i dotování lékařské péče dlouhodobě nezaměstnaných, různé podoby sociální práce s lidmi, programy, které se snaží překonat sociální izolaci, včetně podpory na bydlení. Práce v dobrovolných asociacích, různé formy výchovy a vzdělávání, začleňování do kulturního života. Všechny různé programy mají svůj společný cíl a to zabránit odcizení se dlouhodobě nezaměstnaných běžnému způsobu života a zabránit sociální izolaci.

Dle Kerbse (2010) je nejvýznamnější podnikatelská činnost úřadů práce. Zajišťuje aktivní politiku zaměstnanosti na trhu práce, jako je poradenství, rekvalifikace, společensky účelná pracovní místa, veřejně prospěšné práce, odborné praxe absolventů škol, chráněné dílny a podobně.

Halásková (2008) a Šimek (2007) ještě doplňují nástroje aktivní politiky zaměstnanosti o investiční pobídky, překlenovací příspěvek, příspěvek na dopravu zaměstnanců a příspěvek na zaškolení a při přechodu na nový podnikatelský program.

Neméně důležitý cíl aktivní politiky zaměstnanosti je prevence proti vyloučení a zhoršování kvality života nezaměstnaných. Koná se v podobě speciálních programů, které nemusí být zaměřeny výhradně na zaměstnání či zvýšení kvalifikace, ale třeba na motivaci. Všechny tyto nástroje jsou samozřejmě limitovány finančním rozpočtem, který je na ně vyhrazen. Opatření aktivní politiky zaměstnanosti jsou součástí naplně evropské strategie zaměstnanosti, neboť jsou prostředkem k naplnění hospodářského růstu a posílení sociální soudržnosti.

3.5.2 Nástroje aktivní politiky zaměstnanosti

3.5.2.1 Rekvalifikace

Rekvalifikaci zajišťuje úřad práce pro ty uchazeče o zaměstnání, kteří nemohou díky poptávce na trhu práce sehnat zaměstnání. Možnost rekvalifikace jim nabízí najít nové uplatnění ve vhodném zaměstnání. Pojmem rekvalifikace se rozumí osvojení si nové kvalifikace nebo rozšíření již stávající. Při výběru rekvalifikace se bere v potaz současná kvalifikace uchazeče, zdravotní stav, schopnosti a zkušenosti. Jako forma rekvalifikace není bráno řádné studium na středních či vysokých školách. Rekvalifikace se děje na základě dohody mezi úřadem práce a uchazečem, je-li potřeba k uplatnění na trhu práce. Rekvalifikace je hrazena úřadem práce a s ní mohou být i spojené náklady mimo rekvalifikaci jako je strava, doprava, ubytování či pojištění. Rekvalifikace probíhá pod záštitou příslušné krajské pobočky úřadu práce podle místa bydliště. Doprovodným opatřením v rámci pasivní politiky zaměstnanosti je vyplácení takzvané podpory při rekvalifikaci.

Rekvalifikace je uskutečňována formou vzdělávání. V programech: *„ve vzdělávacích programech dalšího profesního vzdělávání; ve speciálních programech k získání konkrétní pracovní dovednosti; ve vzdělávacích aktivitách v rámci mezinárodních programů; ve vzdělávacích programech určených pro uchazeče o zaměstnání, kterým se věnuje zvýšená pozornost při zprostředkování podle § 33 zákona o zaměstnanosti; ve školních vzdělávacích programech pro střední vzdělávání v rámci soustavy oboru vzdělávání; v jiných vzdělávacích aktivitách, které směřují k získání nové kvalifikace nebo rozšíření stávající“* (MPSV, 2017)

Rekvalifikace lze absolvovat po dohodě s úřadem práce i u zaměstnavatele, je-li to v rámci dalšího profesního růstu zaměstnance. Zaměstnavateli u něhož je prováděna, mohou být plně nebo částečně hrazeny náklady na rekvalifikaci.

Zvolenou rekvalifikaci si může uchazeč, dle zákona § 109a zákona o zaměstnanosti, zvolit a zajistit sám a poté mu ji příslušný úřad práce za stanovených podmínek může uhradit. V tomto případě si uchazeč volí druh pracovní činnosti, na kterou se chce rekvalifikovat a rekvalifikační zařízení, kde bude probíhat. Zájemce musí plnit tyto podmínky, na příslušném úřadě práce předkládá vyplněný formulář, rekvalifikace musí odpovídat jeho zdravotnímu stavu a maximální hrazená částka rekvalifikace je 50.000,- Kč. V případě, že uchazeč po rekvalifikaci nenastoupí bez závažného důvodu do příslušného zaměstnání, je povinen náklady spojené s rekvalifikací plně uhradit. Úřad práce hradí jen ty náklady rekvalifikace po dobu, kdy je uchazeč veden v evidenci úřadu práce. Rekvalifikace je hrazena rekvalifikačnímu zařízení po úspěšném absolvování rekvalifikačního kurzu na základě dokladu.

3.5.2.2 Investiční pobídky

„Hmotná podpora tvorby nových pracovních míst a rekvalifikace zaměstnanců u investičních pobídek poskytovaných na základě zák. č. 72/2000 Sb., o investičních pobídkách a o změně některých zákonů v platném znění.“ (MPSV, 2017) Hmotná podpora pro vytvoření nových pracovních míst, je poskytována zaměstnavateli, který vytvoří nová pracovní místa v území, ve kterém byla průměrná míra nezaměstnanosti za poslední dvě ukončená pololetí nejméně o 50% vyšší, než je průměrná míra nezaměstnanosti v České republice.

3.5.2.3 Veřejně prospěšné práce

Jsou to jednak časově omezené pracovní příležitosti a zaměstnání pro obtížně umístitelné a dlouhodobě nezaměstnané jedince, kteří jsou evidováni na úřadu práce. Pozice jsou vytvářeny zaměstnavatelem v písemné podobě s pracovním úřadem. Jedná se o krátkodobé umístění s dobou trvání nejdéle 12 po sobě jdoucích měsíců a to i opakovaně. Tyto pozice se skládají převážně z práce na veřejných prostranstvích a budovách, údržba, úklid nebo jiné podobné činnosti ve prospěch obce, státních nebo jiných obecně prospěšných zařízeních. Jejich funkce slouží i ke znovu získání pracovních návyků a režimu dne.

Společensky účelná pracovní místa. „Účel a charakteristika vytváření nebo vyhrazování společensky účelných pracovních míst (SÚPM) jsou vymezeny § 113 zákona o zaměstnanosti.“ (MPSV, 2017) Jsou to pracovní místa, která zřizuje nebo vyhrazuje zaměstnavatel na základě dohody s úřadem práce a jsou obsazena uchazeči, kterým nelze zajistit práci jinak. Společensky účelné pracovní místo je i pracovní místo, které si zřídil po dohodě s pracovním úřadem i sám uchazeč jako místo samostatné výdělečné činnosti. Příspěvek je poskytnut na nákup vybavení souvisejícího se zřízením pracovního místa. Na zřízení je třeba plnit předpoklad, že je na daném území nízký stav nabídky práce i z profesního hlediska. Na příspěvek k uhrazení nákladů nevzniká právní nárok, pracovní úřad jej může poskytnout ve formě návratného příspěvku; příspěvku na úhradu úroků z úvěru; jiného účelově určeného příspěvku; částečné nebo plné úhrady vyplacených mzdových nákladů, včetně pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění. Příspěvek se poskytuje na dobu nejdéle 12 měsíců a žádost o něj se předkládá na příslušném pracovním úřadě, u něhož jsou v evidenci uchazeči o zaměstnání, kteří mají být umístěni na pracovní místa.

3.5.2.4 Příspěvek na zapracování

Příspěvek na zapracování poskytuje pracovní úřad zaměstnavateli na základě dohody, pokud přijímá do pracovního poměru uchazeče, kterému je při zprostředkování zaměstnání věnována zvýšená péče (dle § 33 zákona o zaměstnanosti). Poskytuje se maximálně na dobu 3 měsíců a jeho výše činí měsíčně nejvýše polovinu minimální měsíční mzdy na jednu fyzickou osobu, která je ve fázi zapracování.

3.5.2.5 Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.

Je poskytován na základě dohody s úřadem práce zaměstnavateli, pokud přechází na nový podnikatelský program a z toho důvodu nemůže zajistit pro své zaměstnance práci v rozsahu stanovené týdenní pracovní doby. Tento příspěvek lze poskytovat maximálně na dobu 6 měsíců na částečnou úhradu mzdy zaměstnancům. Měsíční příspěvek na jednoho pracovníka může činit maximálně polovinu minimální mzdy.

3.5.2.6 Opatření aktivní politiky zaměstnanosti na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením

Tímto opatřením se rozumí chráněné pracovní místo a příspěvek na částečnou úhradu pracovních nákladů chráněného pracovního místa. Jedná se o místo, které zřizuje

zaměstnavatel pro osobu se zdravotním postižením opět na základě písemné dohody s pracovním úřadem, který poskytuje příspěvek. Chráněné pracovní místo musí být obsazeno po dobu 3 let. Úřad práce může uzavřít dohodu o zřízení chráněného pracovního místa i s osobou se zdravotním postižením, která se rozhodne, že si bude vydělávat jako samostatně výdělečná osoba. Přesné podmínky pro zřízení a vymezení chráněného pracovního místa jsou stanoveny v § 75 odst. 2 a 3 zákona o zaměstnanosti a v § 6 odst. 2 prováděcí vyhlášky. Poskytuje se příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů. Roční výše může činit nejvýše 48.000,- Kč, uznatelné náklady jsou uvedeny v §8 prováděcí vyhlášky.

3.5.2.7 Aktivizační programy

Aktivní politika zaměstnanosti se co nejvíce snaží pomoci uchazečům o zaměstnání usnadnit vstup na pracovní trh a tím snížit riziko sociální exkluze. Aktivní politiku zaměstnanosti realizují úřady práce v České republice. V současné době je velice oblíbené zavádění krátkých kurzů motivačního charakteru a změny pracovní pozice. Motivační kurzy jsou a byly realizovány pracovníky úřadů práce nebo soukromými firmami. Motivační kurzy jsou reakcí na fakt, že délka, kdy je jedinec nezaměstnaný negativně působí na jeho motivaci hledat si novou práci, což je v důsledcích nezaměstnanosti popsáno výše. S ohledem na různorodost skupin musí být věnována pozornost plánování celého procesu programu motivačních kurzů. Ty se pak přizpůsobují na dané skupiny uchazečů.

3.5.3 Nástroje pasivní politiky

Hlavním účelem pasivní politiky je hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání. Patří sem vyplácení podpor v nezaměstnanosti, které jsou určitou náhradou příjmu nezaměstnaného a současně mají mít účel motivace k včasnému nalezení nového pracovního uplatnění.

Nárok na podporu v nezaměstnanosti vzniká, jestliže uchazeč vykonával alespoň 12 měsíců v rozhodném období zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ze které vzniká povinnost odvádět pojistné, či příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, požádal kontaktní pracoviště, u kterého je veden v evidenci uchazeče o zaměstnání o poskytnutí podpory v nezaměstnanosti a ke dni, k němuž má být přiznána, není požívatelem starobního důchodu. Rozhodným obdobím pro splnění podmínek jsou 2 roky před

zařazením uchazeče o zaměstnání, Nebo pokud se na uchazeče vztahuje náhradní doba zaměstnání.

Za náhradní dobu zaměstnání se považuje doba: přípravy osoby se zdravotním postižením k práci, pobírání plného invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, osobní péče o dítě ve věku do 4 let, osobní péče o osobu, která se podle zvláštních právních předpisů považuje za osobu závislou na pomoci jiné osobní ve stupni II (středně těžká závislost), ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost), pokud s uchazečem o zaměstnání trvale žije a společně hradí náklady na své potřeby, výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby na základě smlouvy dobrovolníka s vysílající organizací, která má akreditaci na Ministerstvu vnitra ČR v rozsahu překračujícím v průměru alespoň 20 hodin kalendářního týdnu, osobní péče o fyzickou osobu mladší 10 let, která se podle zákona o sociálních službách považuje za osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I (lehká závislost), trvání dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény osoby po skončení výdělečné činnosti

Výše podpory v nezaměstnanosti činí v prvních dvou měsících podpůrčí doby 65%, následující dva měsíce podpůrčí doby 50% a po zbývající podpůrčí dobu 45% průměrného měsíčního čistého výdělku, který byl u uchazeče o zaměstnání zjištěn v posledním ukončeném zaměstnání v rozhodném období.

Doba poskytování podpory v nezaměstnanosti se liší dle věku uchazeče o zaměstnání. Do 50 let věku činí 5 měsíců, nad 50 let a do 55 let věku 8 měsíců, nad 55 let věku 11 měsíců. V době pobírání podpory uchazeč nemůže vykonávat žádnou výdělečnou činnost. Po skončení poskytování podpory v nezaměstnanosti si může vydělat do výše ½ minimální mzdy, která činí od ledna 2018 12.200,- Kč.

Vzhledem k tomu, že počet uchazečů stále klesá, především díky vysoké poptávce po pracovní síle, jsou úřady práce přísnější a uchazeče zvou stále častěji. Pokud se uchazeč o zaměstnání nedostaví na sjednanou schůzku a nedoloží do 8 dnů řádnou omluvu, je okamžitě vyřazen z evidence.

Pokud uchazeč o zaměstnání nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti, může si požádat o dávku hmotné nouze, čili životní minimum, které v současné době činí pro jednotlivce 3.410,- Kč. V případě, že neplní požadavky uchazeče o zaměstnání, má nárok pouze na existenční minimum 2.200,- Kč. K této částce může být připočten příspěvek na bydlení a doplatek na bydlení nebo přídavek na dítě. Pro plnění nároku těchto příspěvků nemusí být dotyčný v evidenci uchazeče o zaměstnání.

3.6 Nezaměstnanost v Plzeňském kraji

V současné době bylo k 31. 1. 2018 na kontaktním pracovišti pracovního úřadu v Plzni evidováno 3 036 uchazečů o zaměstnání, což je o 1 289 méně než ve stejném období loňského roku. Z počtu evidovaných uchazečů je schopných okamžitě nastoupit do zaměstnání 2 698 osob. V evidenci se nachází 1 587 žen, což činí 52,3% všech nezaměstnaných. 15,9%, tedy 483 nezaměstnaných jsou lidé se zdravotním postižením. Na úřadu práce je evidováno 102 absolventů a mladistvých, kteří se na celkové evidenci nezaměstnaných podílejí 3,4%. Ke stejnému datu bylo na stejném kontaktním pracovišti evidováno celkem 6 607 volných pracovních míst, což je o 3 126 více než v lednu předchozího roku. Na jedno volné pracovní místo připadalo 0,5 uchazeče. Dle Zprávy o situaci na krajském trhu práce v Plzeňském kraji z roku 2016 je hlavní příčinou nezaměstnanosti tohoto území jednoznačně dlouhodobý nesoulad mezi nabídkou a poptávkou pracovní síly. Z dlouhodobého hlediska je registrován nedostatek kvalifikované pracovní síly zejména v technických profesích. Z dostupných podkladů je neopomenutelným klíčovým faktorem nezaměstnanosti velká rozlehlost kraje, kde se zaměstnavatelé soustřeďují do větších měst a podél dálnice D5. Problémem je špatná dopravní obslužnost z menších obcí v odlehlejších částech kraje. Tito obyvatelé často nemají možnost dojíždět za prací, především jedná-li se třísměnný provoz. K dalším důležitým faktorům patří závislost na sezónnosti, zvláště v zemědělství, lesnictví a stavebnictví.

Mezi další příčiny nezaměstnanosti patří ty obecnější. Jedná se v první řadě zneužívání nekolidujícího zaměstnání, kdy je uchazeč o zaměstnání veden na úřadu práce a na základě pracovního poměru si vydělává do výše ½ minimální mzdy za měsíc a celkový problém práce na černo. A v druhé řadě fakt, že některým uchazečům o zaměstnání, kteří pobírají nepojistné sociální dávky, se nevyplatí pracovat. Je to z důvodu, že jejich mzda by byla často nižší než pobírané dávky, zvláště v případě, pokud mají exekuce. Úskalím na opačné straně jsou zaměstnavatelé, kteří často bezdůvodně odmítají zaměstnávat jedince ve věkové kategorii nad 50 let věku, kteří jsou na pracovním trhu stále perspektivní a mají před sebou ještě zhruba 15 let aktivního pracovního života, než budou mít nárok odejít do starobního důchodu.

3.7 Doporučení a specifika pro daný region

V současné době se Plzeňský kraj zabývá třemi regionálními individuálními projekty na podporu nezaměstnanosti a začlenění na pracovní trh.

3.7.1 Záruky pro mladé v Plzeňském kraji

Projekt Záruky pro mladé v Plzeňském kraji je realizován od 11.1.2016 s plánem do 10.1.2019, je spolufinancován z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost a ze státního rozpočtu České republiky. Je určen uchazečům o zaměstnání a zájemcům o zaměstnání do 29 let věku včetně evidovaných na úřadě práce. Hlavním cílem projektu je propojení různých nástrojů a aktivit (Individuální poradenství, Motivační kurz, Rekvalifikace, Práce na zkoušku a Odborná praxe) a tím umožnit účastníkům projektu, kteří jsou zatím bez pracovních zkušeností, snadnější cestu k zapojení do pracovního procesu a získanou práci si udržet. Klienti si projdou odbornou praxí, na jejímž základě získají zaměstnání s vidinou karierního růstu, které bude odpovídat jejich vzdělání. Účelem je odstranění kvalifikačních a sociálních bariér. (MPSV, 2018)

3.7.2 Šance pro padesátníky v Plzeňském kraji

Šance pro padesátníky v Plzeňském kraji je realizován od 11.1.2016 naplánován do 30.12.2020, je spolufinancován z Evropského sociálního fondu, konkrétně z Operačního programu Zaměstnanost, a státního rozpočtu ČR. Projekt je určen pro uchazeče, kteří jsou evidováni na úřadu práce na kontaktním pracovišti v Plzeňském kraji, kteří se ucházejí o zaměstnání ve věku nad 50 let včetně. Projekt se snaží účinně snižovat míru nezaměstnanosti a předcházet dlouhodobé nezaměstnanosti a jejím negativním dopadům. Lidé ve věku nad 50 let jsou na trhu práce více či méně skrytě diskriminováni. Účelem projektu je doplnění a rozšíření znalostí a dovedností potřebných pro získání či udržení práce. Je jim dodávána motivace, učí se novým dovednostem a znalostem zejména v IT oblasti. Projekt zprostředkovává řadu doprovodných opatření. Dílčím cílem je ovlivnění povědomí a přístupu zaměstnavatelů ke starším uchazečům o práci a ukázat jim jejich přednosti a výhody. (MPSV, 2018)

3.7.3 Rodina i práce v Plzeňském kraji

Projekt Rodina i práce v Plzeňském kraji je realizován od 11.1.2016 do 31.12.2020 a je určen pro uchazeče o zaměstnání a případně zájemce o zaměstnání, pečující o děti do 15 let, kteří jsou v evidenci úřadu práce na kontaktním pracovišti Plzeňského kraje. Je spolufinancován z Evropského sociálního fondu, konkrétně z Operačního programu Zaměstnanost a státního rozpočtu České republiky. Hlavním cílem projektu je zvýšení možnosti uplatnění cílové skupiny na trhu práce s využitím kombinace různých nástrojů a aktivit a především prací s cílovou skupinou. Dílčím cílem je udržení a obnovení profesní orientace nebo získávání nových dovedností, posílení sebevědomí klientů, kteří se díky soustavné péči o děti ocitli bez kontaktu se světem práce. Klienti mají možnost doplnit si, rozšířit a znovuobnovit znalosti a dovednosti, které ztratili a jsou potřebné k získání a udržení si zaměstnání. Záměrem projektu je vedle snižování nezaměstnanosti a předcházení dlouhodobé nezaměstnanosti této cílové skupiny, především zvyšování kvality pracovní síly. (MPSV, 2018)

4 Praktická část

Praktická část této diplomové práce obsahuje odpovědi na stanovené otázky v dotazníkovém šetření spolu s grafickým zobrazením a následné ověření hypotéz pomocí testovací metody χ^2 -test dobré shody. Výzkumné hypotézy souvisí především se zhodnocením nezaměstnanosti jednotlivců s psychologickými, sociálními a ekonomickými dopady na život nezaměstnaného v rámci specifík daného regionu. Šetření je zaměřeno na nezaměstnané jedince, kteří jsou vedeni na Úřadu práce České republiky krajské pobočky v Plzni. Důraz je kladen především na zjištění faktů týkající se ekonomických postihů života nezaměstnaného, vliv sociální opory a rodinného zázemí, vzdělání, věku. Jak se nezaměstnaný vypořádává se svojí situací z pohledu nejen finančního zajištění. Čeho se musí nezaměstnaný vzdát, čím je omezen a jaké kroky podniká k řešení své situace a co je ochoten pro změnu dané situace podstoupit.

4.1 Cíl práce

Na počátku jsou stanoveny hypotézy, které korespondují s cíli práce. Pro tento výzkum bylo stanoveno 7 výzkumných hypotéz. Hypotéza H4 je navíc rozdělena do 5 kategorií, kde jsou obavy z budoucnosti porovnány s několika kritérii.

Pro cíl práce jsou zvoleny tyto hypotézy:

- H1: Finanční omezení v době nezaměstnanosti nemá vliv na život v rodině respondenta.
- H2: Výše dosaženého vzdělání nemá vliv na vytvoření finanční rezervy.
- H3: Pocit tíživé situace nemá vliv na ujednání půjčky u nebankovní společnosti.
- H4a): Na obavy z budoucnosti nemá vliv existence dluhů.
- H4b): Na obavy z budoucnosti nemá vliv dosažený věk.
- H4c): Na obavy z budoucnosti nemá vliv dosažené vzdělání.
- H4d): Na obavy z budoucnosti nemá vliv rodinný stav.
- H4e): Na obavy z budoucnosti nemá vliv podpora od rodiny a blízkých.
- H5: Na přítomnost sociální opory nemá vliv rodinný stav.
- H6: Na ochotu pracovat bez uzavřené pracovní smlouvy nemá vliv výše vzdělání.
- H7: Pohlaví nemá vliv na ochotu pracovat na nižší úvazek.

4.2 Dotazníkové šetření

Výzkum diplomové práce je realizován pomocí kvantitativní metody dotazníkového šetření. Na základě stanoveného cíle práce a výzkumných hypotéz byly vytvořeny vlastní dotazníkové otázky. Jsou formulovány tak, aby co nejlépe korespondovaly s údaji v teoretické části a vedly ke zpracování dat, v němž budou přijaty či zamítnuty stanovené hypotézy. Tato metoda byla zvolena především z důvodu úspory času a finančních prostředků. Data z dotazníku jsou obvykle dobře kvantifikovatelná. Dotazník splňuje základní pravidla, jako je srozumitelnost a jasnost kladených otázek. Dotazník byl předkládán k vyplnění dobrovolně. Je zde zaručena anonymita respondentů. V dotazníkovém šetření jsou na úvod zjišťovány sociodemografické údaje respondentů. Poté jsou zvoleny uzavřené a polouzavřené otázky s možností vyjádření vlastního názoru respondenta. Dotazník obsahuje 25 otázek a je v tištěné podobě, díky níž je zaručena okamžitá návratnost. Dotazník byl rozdán pracovníky pracovního úřadu na pobočce úřadu práce České republiky krajské pobočky v Plzni v rámci pravidelných schůzek s klienty.

4.2.1 Výběr respondentů

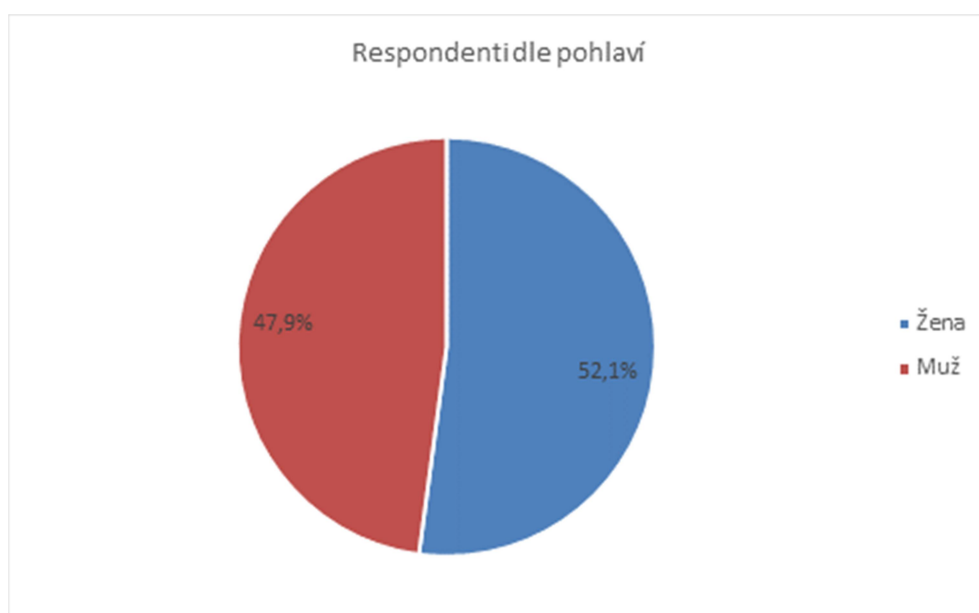
Výzkumným vzorkem této diplomové práce byli nezaměstnaní občané Plzeňského kraje. Plzeňský kraj se nachází na jihozápadní straně České republiky. Západní hranici kraje tvoří státní hranice s Německem, severozápadně se nachází Karlovarský kraj, severovýchodně sousedí se Středočeským krajem a obvod na jihovýchodě uzavírá kraj Jihočeský. Je třetím největším krajem České republiky s rozlohou 7561 km². S počtem obyvatel se řadí na deváté místo v ČR s počtem obyvatel 580 121 ke dni 30.9.2017. Skládá se ze sedmi okresů (Plzeň-město, Plzeň-jih, Plzeň-sever, Rokycany, Tachov, Domažlice, Klatovy). Zmíněné územní celky se od sebe liší jak charakterem krajiny, počtem i složením obyvatelstva, velikostí a hustotou osídlení, ale i ekonomickým potenciálem. Podíl nezaměstnaných je dle Českého statistického úřadu ke dni 31.1.2018 2,70%.

Ke sběru dat byli použiti respondenti vedeni na úřadu práce České republiky krajské pobočky v Plzni déle než půl roku. Je tím zaručeno, že respondenti jsou registrováni a týká se jich problém nezaměstnanosti i z dlouhodobého hlediska.

4.3 Výsledky dotazníkového šetření

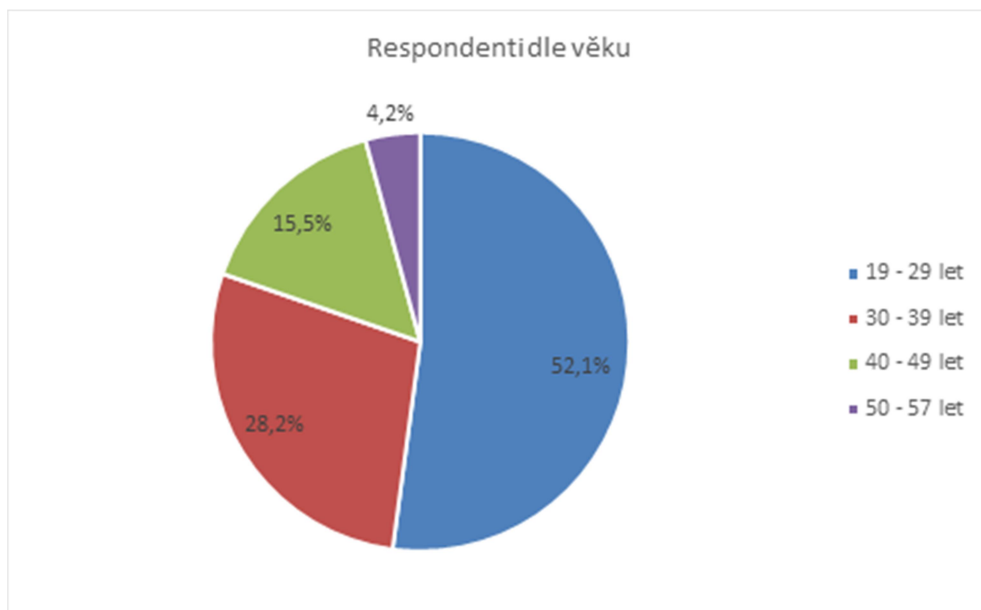
Výběr respondentů je nenáhodný. Bylo osloveno zhruba 200 respondentů, kteří jsou registrováni na Úřadu práce České republiky krajské pobočky v Plzni jako uchazeči o zaměstnání. Ke zpracování praktické části bylo použito 142 dotazníků s ohledem na návratnost. Do dotazníkového šetření bylo zařazeno 142 dotazovaných, z toho 52,1% činily ženy a 47,9% muži, respondenti byli rozloženi téměř rovnoměrně.

Obrázek 1 Pohlaví respondentů

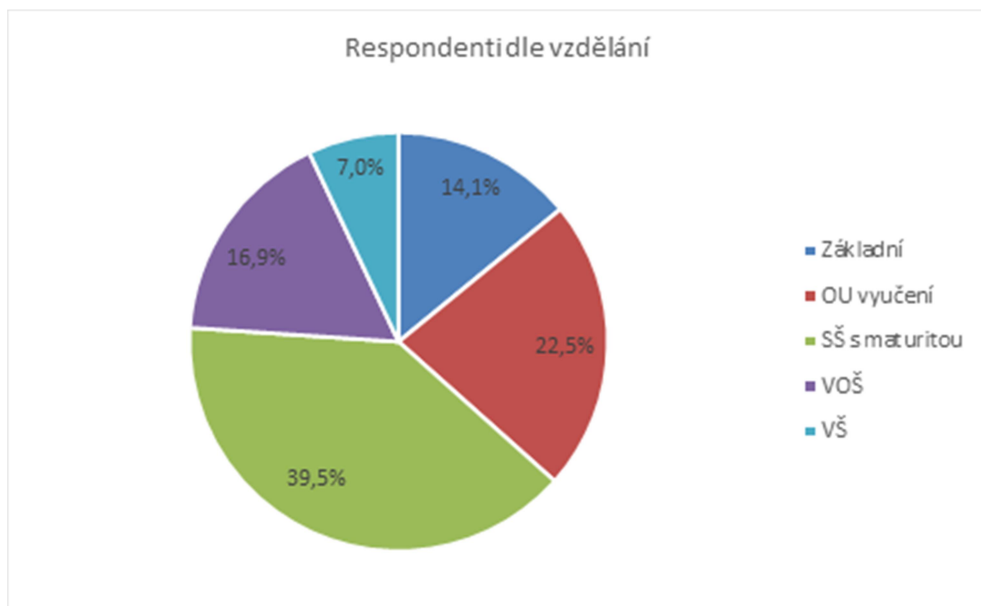
Respondenti byli rozloženi do čtyř věkových kategorií. Největší podíl zaujímala kategorie 19-29 let a to více jak polovinou. V druhém pořadí to byla následná věková kategorie 30-39 let. Nejvíce dotazovaných bylo v produktivním věku z hlediska zařazení na pracovní trh. Průměrný věk respondentů byl 32 let, modus a medián 29 let.

Obrázek 2 Věk respondentů

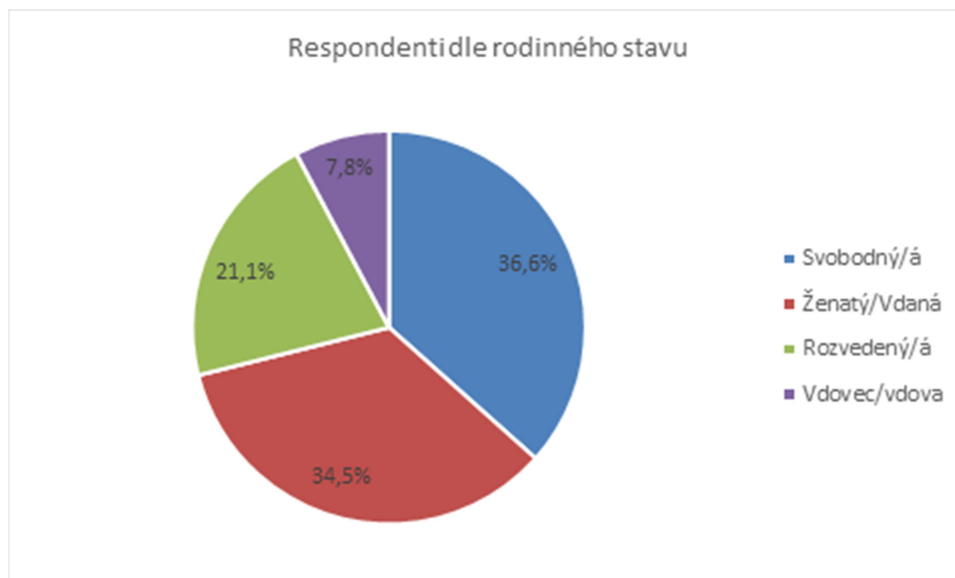
Z hlediska rozložení vzdělání zaujímali středoškolsky vzdělaní respondenti 39,5%, lidé s odborným vyučením 22,5% a vyšší odbornou školu vystudovalo 16,9% respondentů. Vzdělání respondentů je hodnoceno jako průměrné.

Obrázek 3 Vzdělání respondentů

V otázce rodinného stavu uvedlo 36,6% respondentů stav svobodný/á a 34,5% respondentů je v manželství. Toto rozložení je opět rovnoměrné. 21,1% respondentů je rozvedených.

Obrázek 4 Rodinný stav respondentů

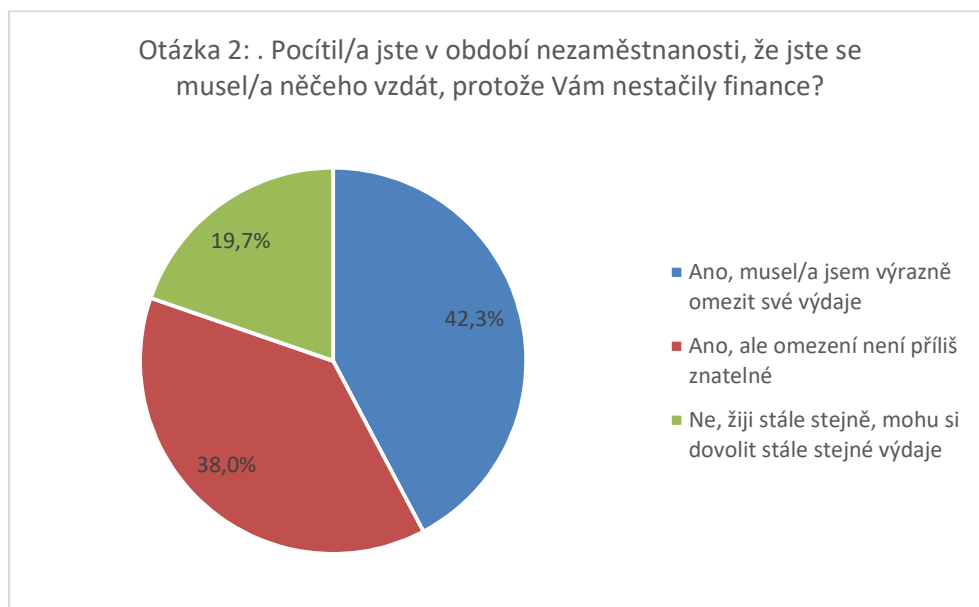
Vliv ztráty zaměstnání na život v rodině vnímají respondenti ve všech možnostech téměř rovnoměrně. 50,7 % respondentům tato udalost zasáhla do rodinného života.

Obrázek 5 Vliv ztráty zaměstnání na rodinný život respondentů

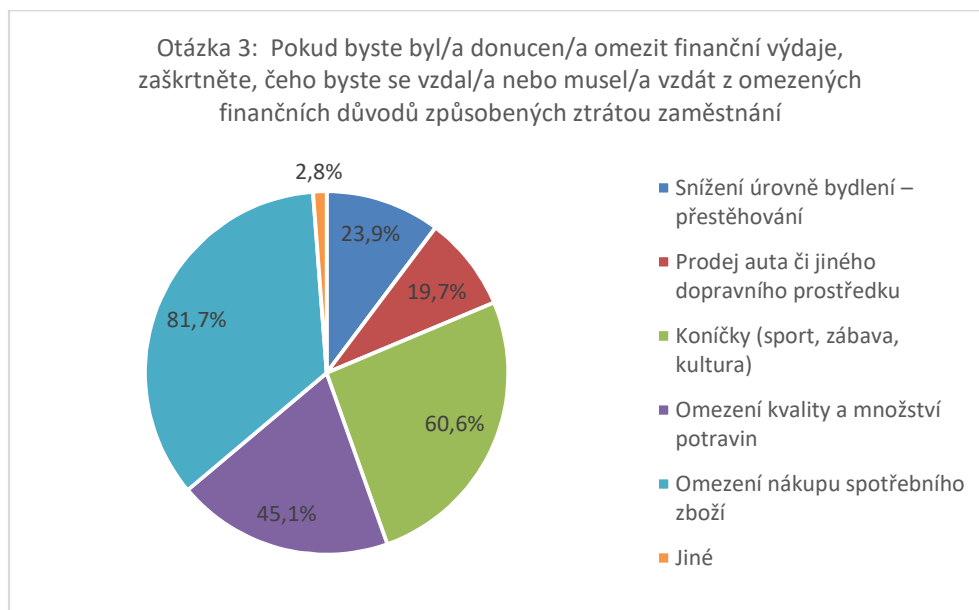
Tato otázka prokazuje, že ztráta zaměstnání a s ní související úbytek financí ovlivňuje život respondenta, neboť více jak tři čtvrtiny respondentů uvedlo pocítění finančního omezení.

Obrázek 6 Co museli respondenti obětovat při nedostatku financí

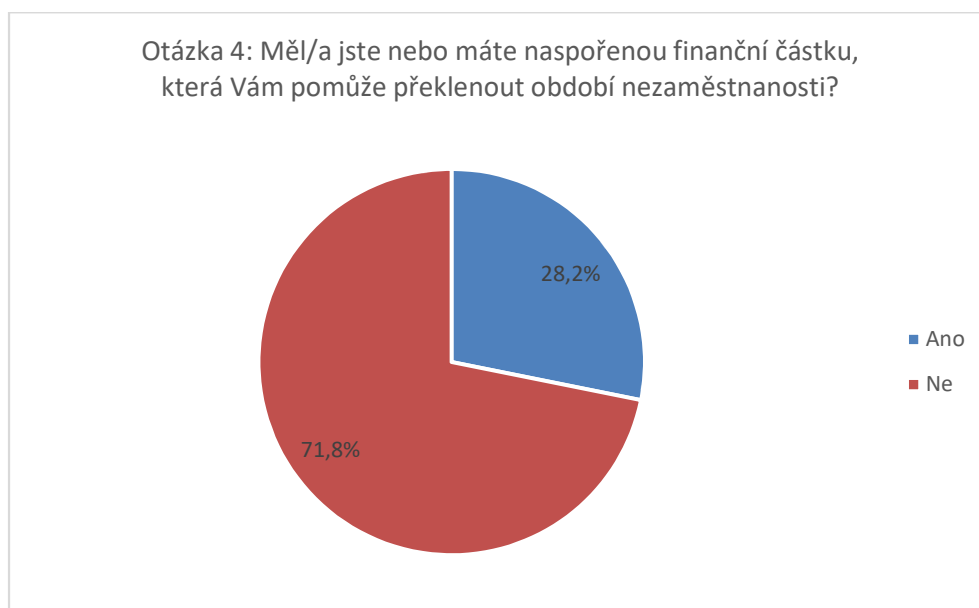
Na druhou otázku navazuje plynule třetí otázka, kde byli respondenti dotazováni na konkrétní finanční omezení. Nejvíce a to 81,7% respondentů uvedlo omezení spotřebního zboží jako je oblečení, elektronika, drogistické zboží a podobně. S 60,6% následovalo omezení sportu, koníčků a zábavy a s 45,1% respondenti přistoupili ke snížení kvality potravin. Nezanedbatelná je snížená úroveň bydlení s 23,9%. Jako odpověď na „Jiné“ respondenti uvedli: *„všeho, neplatím alimenty, hospoda, dovolená, pití, kroužky pro děti, od všeho něco, musím si balit cigára“*

Obrázek 7 Co museli respondenti obětovat konkrétně

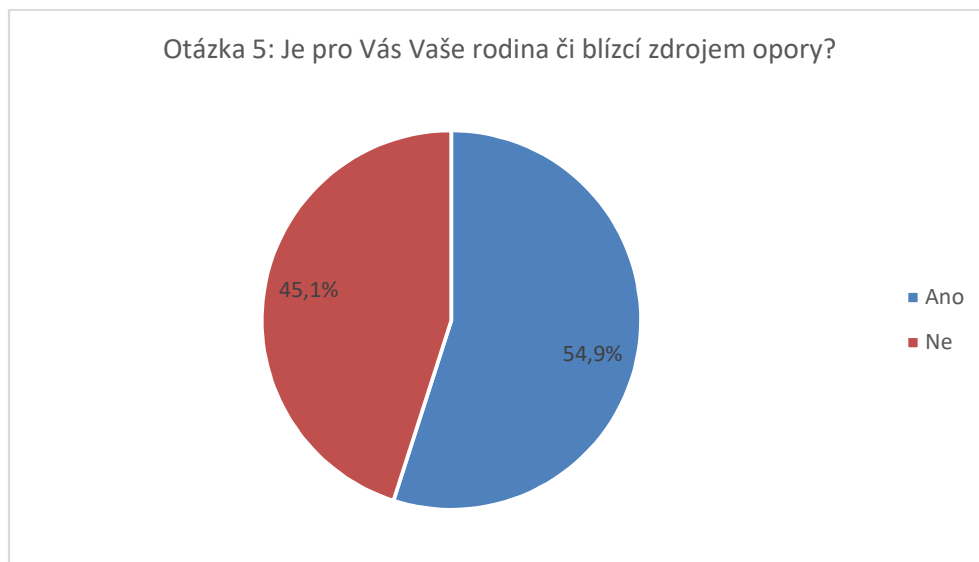
Na otázku číslo 4, kde bylo zjišťováno, zda mají respondenti naspořené úspory použitelné na neočekávané výdaje, které mohou být způsobené ztrátou zaměstnání uvedlo 71,8% dotazovaných negativní odpověď. Kladně odpověděli respondenti z 28,2%. V tomto případě se jednalo většinou o respondenty s vyšším vzděláním.

Obrázek 8 Naspořená finanční rezerva

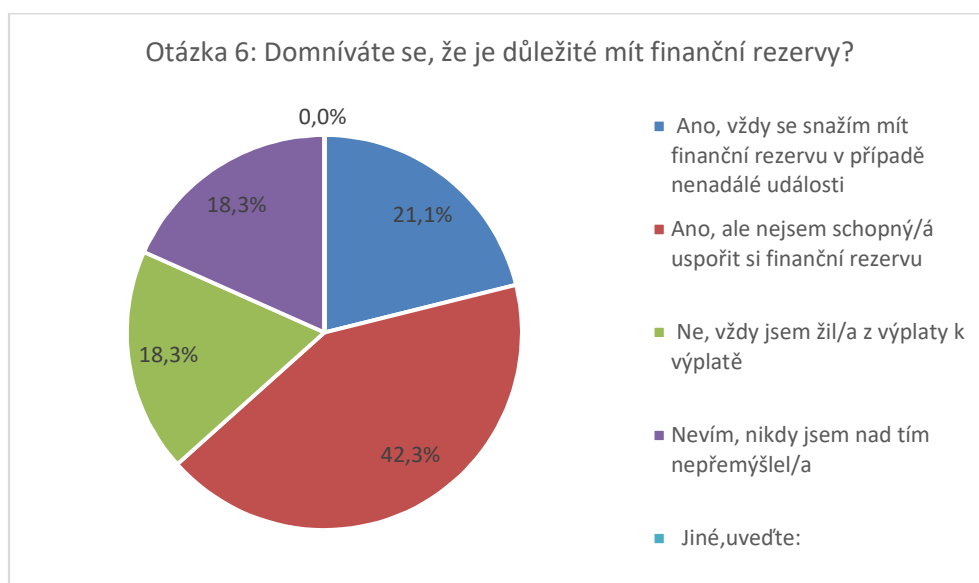
Páta otázka úzce souvisela s dotazem na rodinný stav respondenta. Větší polovina respondentů uvedla, že jim rodina poskytuje oporu v období nezaměstnanosti. Jednalo se především o respondenty, kteří uvedli jako rodinný stav manželství.

Obrázek 9 Je rodina zdrojem opory?

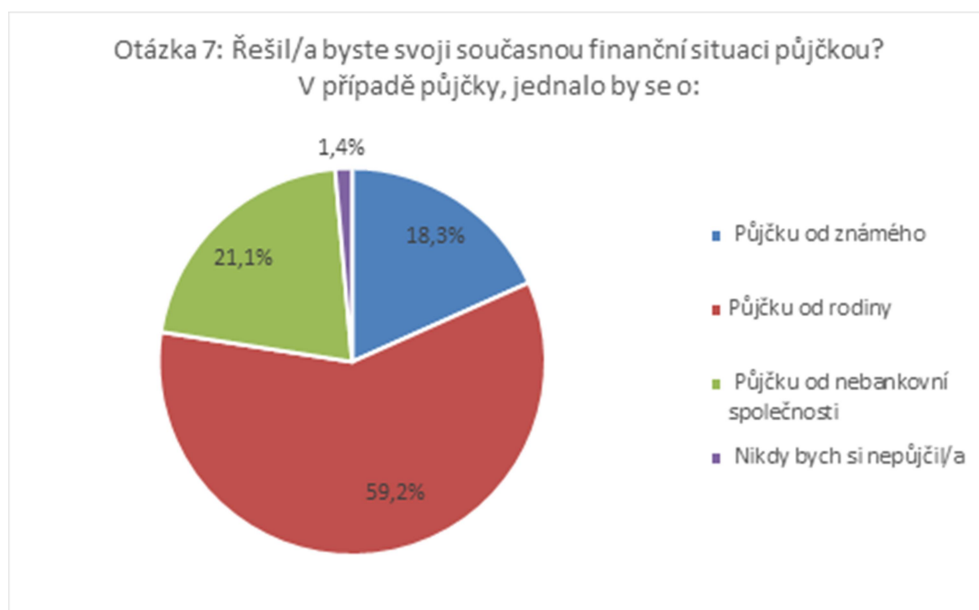
Na otázku týkající se důležitosti finančních rezerv zodpovědělo 42,3% respondentů, že považují za důležité mít finanční rezervy, avšak nejsou schopni si je naspořit. 21,1% respondentů má naspořenou částku a považují to za důležité. Zbývající respondenti shodně odpověděli, že buď nad tímto nikdy nepřemýšleli a nepovažují to za důležité nebo preferují život z měsíce na měsíc.

Obrázek 10 Názor na finanční rezervu

Při dotazování na řešení finanční situace v období nezaměstnanosti půjčkou uvedla přes polovina respondentů a to právě půjčku od rodiny. Tato odpověď je úzce spjata s rodinným stavem a s přítomností sociální opory poskytované nezaměstnanému jako i 18,3% dotazovaných s půjčkou od známého. 21,1% by volilo nebankovní společnosti a překvapivě 1,4% by si nepůjčilo vůbec.

Obrázek 11 Názor na půjčku v tíživé finanční situaci

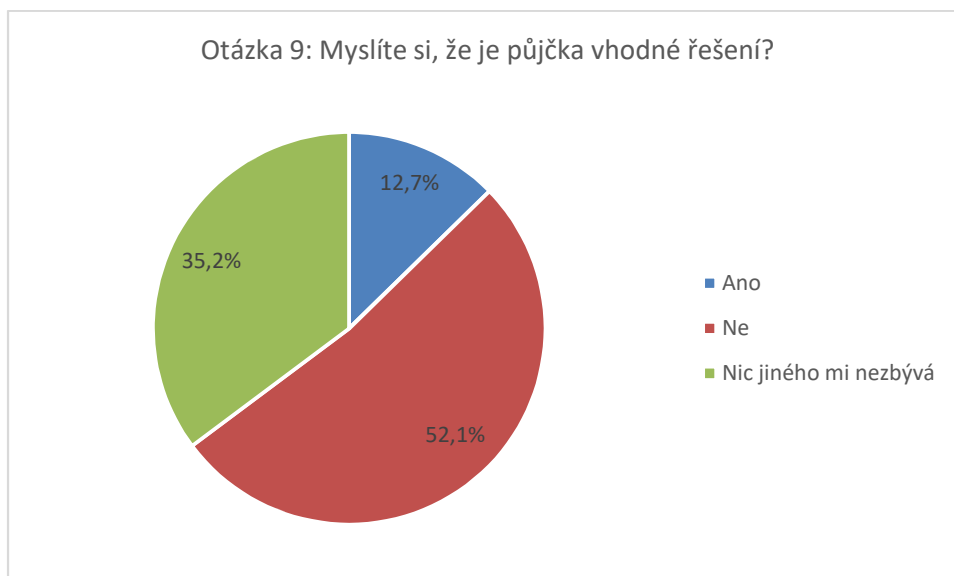
Osmá otázka týkající se v poslední době rozšířených půjček od nebankovních společností navazovala na sedmou otázku. 45,1% dotazovaných nemá důvěru k těmto společnostem a nevolili toto řešení. 35,2% se přiklání k nebankovním společnostem i přes často nevýhodný úrok a 19,7% respondentů neví.

Obrázek 12 Názor na půjčky u nebankovní společnosti

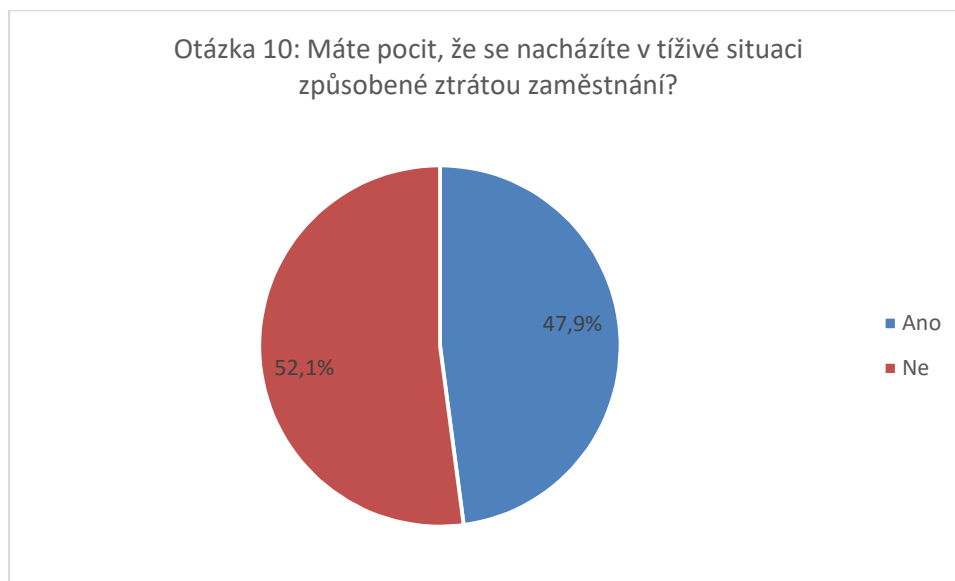
Více jak polovina respondentů se domnívá, že půjčka není vhodné řešení v období nezaměstnanosti a je zřejmé, že uvažují nad schopností splácet. Avšak 35,2% respondentů tuto možnost volí a zdůvodňují nemožností výběru. Pouze 12,7% respondentů shledává půjčku jako vhodné řešení.

Obrázek 13 Názor respondentů na půjčku jako vhodného řešení

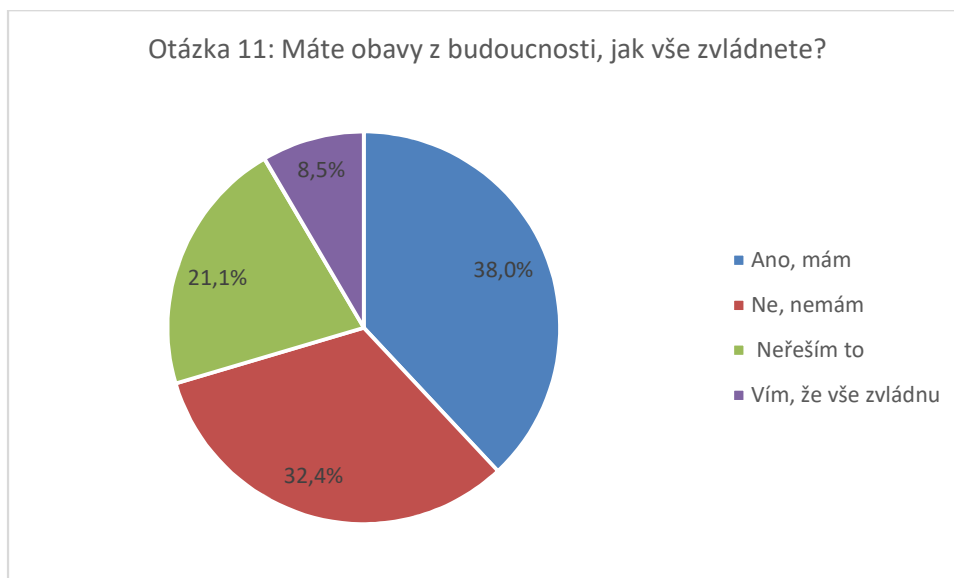
Desátá otázka zkoumá vnímání pocitů tíživé situace způsobené ztrátou zaměstnání. Více jak polovina respondentů svoji situaci nevnímá tíživě. Tento výsledek je spjat s více faktory, které jsou podrobněji reozebrány ve statistickém hodnocení hypotéz. Souhrně lze říci, že vnímání pocitů tíživé situace je rovnoměrně rozloženo.

Obrázek 14 Způsobuje ztráta zaměstnání tíživou situaci?

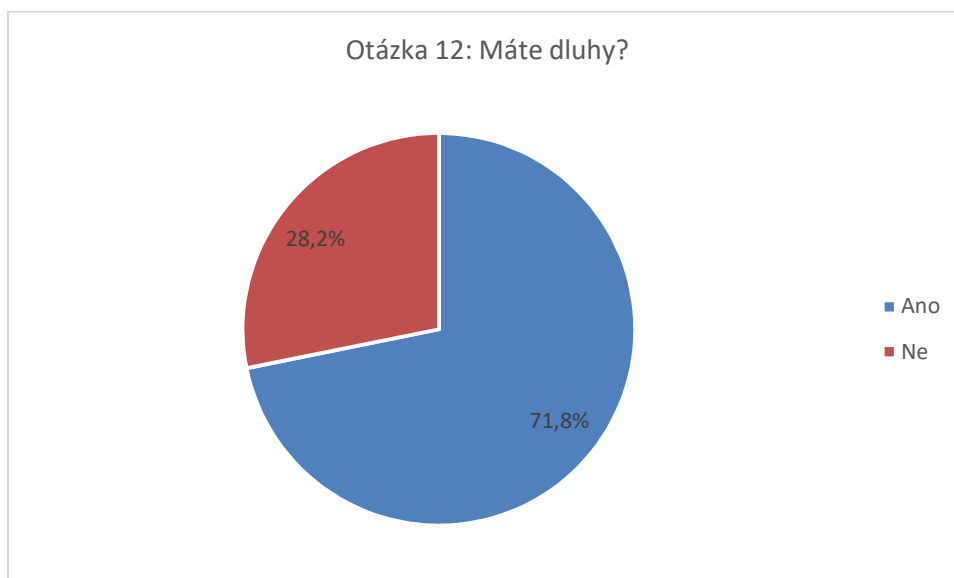
Obavy z budoucnosti má 38% respondentů, 32,4% respondentů je nemá. Tyto odpovědi korespondují s otázkou 12, kde většina respondentů co přiznala přítomnost dluhů, zároveň přiznala obavu z budoucnosti a naopak nepřítomnost dluhů obavy snižovala. Určité zastoupení a to minimálně 21,1% respondentů přistupuje ke své situaci lehkomyšlně a situaci neřeší, přestože se u této většiny přítomnost dluhů objevila. 8,5% věří, že situaci zvládne a opět se jednalo o zastoupení respondentů s vyšším vzděláním. Lze tedy tvrdit, že polovina respondentů má pocit, že stav nezaměstnanosti zvládne a nalezne zaměstnání.

Obrázek 15 Názor na obavy z budoucnosti

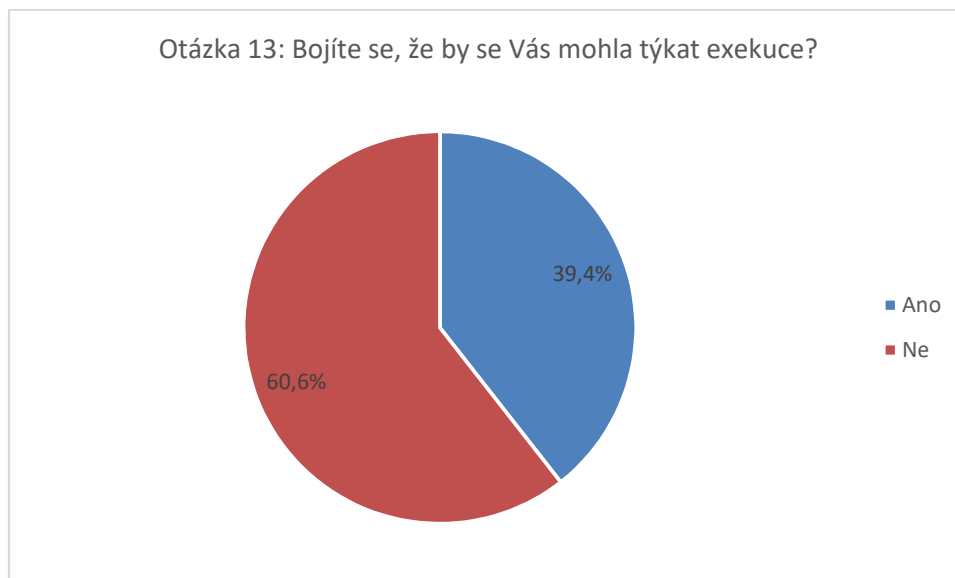
K existenci dluhů se přiznalo 71,8% nezaměstnaných, tedy téměř tři čtvrtě dotazovaných. Jedná se o alarmující číslo z pohledu situace nezaměstnanosti a v návaznosti na otázku 11, kdy respondenti nepociťují obavy z budoucnosti, přestože uvedli přítomnost dluhů.

Obrázek 16 Zadluženost respondentů

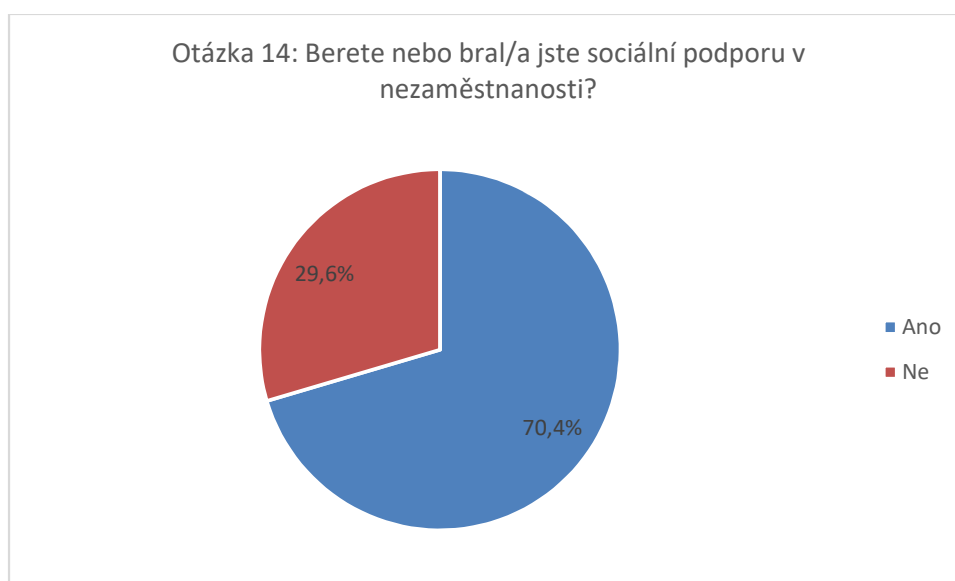
Na obavy z možné exekuce reaguje kladně pouze 38,4% respondentů. Může to být způsobeno velikostí dlužné částky nebo naopak lehkomyšlností.

Obrázek 17 Obava z exekucí

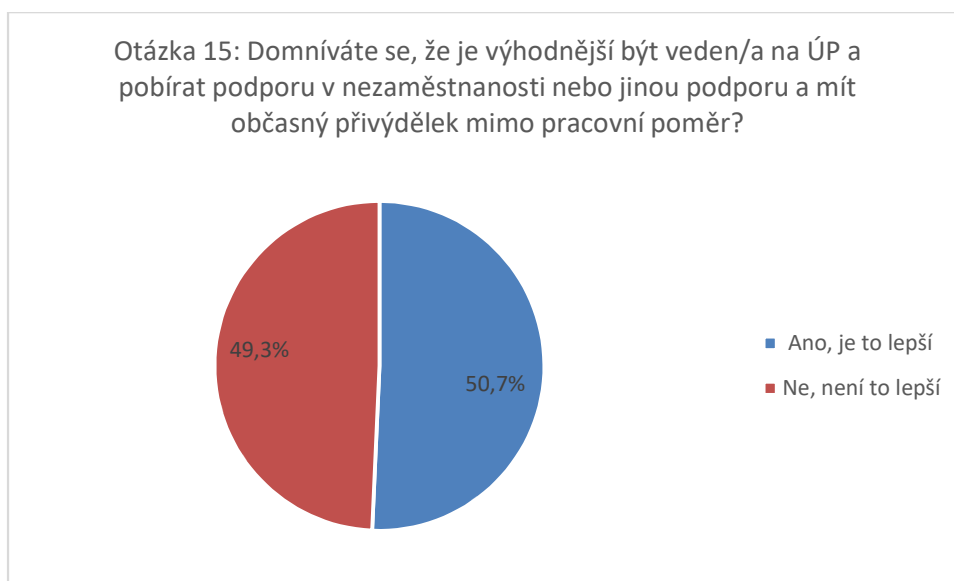
Sociální podporu v nezaměstnanosti pobíralo 70,4% dotazovaných. Toto číslo je vysoké s ohledem na ekonomické výdaje na nezaměstnané ze státního balíčku určeného na sociální politiku.

Obrázek 18 Sociální podpora v nezaměstnanosti

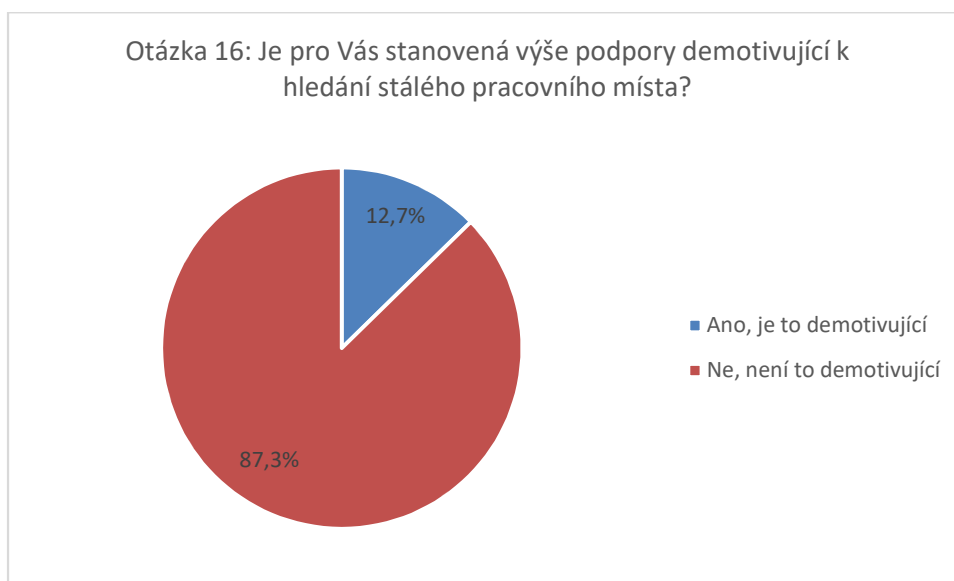
50,7% dotazovaných se domnívá, že je lepší být veden na úřadu práce, pobírat podporu v nezaměstnanosti a mít přívýdělek mimo pracovní poměr. To potvrzuje poznatky uvedené v teoretické části práce, kdy lidé často volí práci na černo a zároveň zneužívají prostředky sociální politiky.

Obrázek 19 Názor respondentů na vedení na ÚP a pobírání podpory v nezaměstnanosti

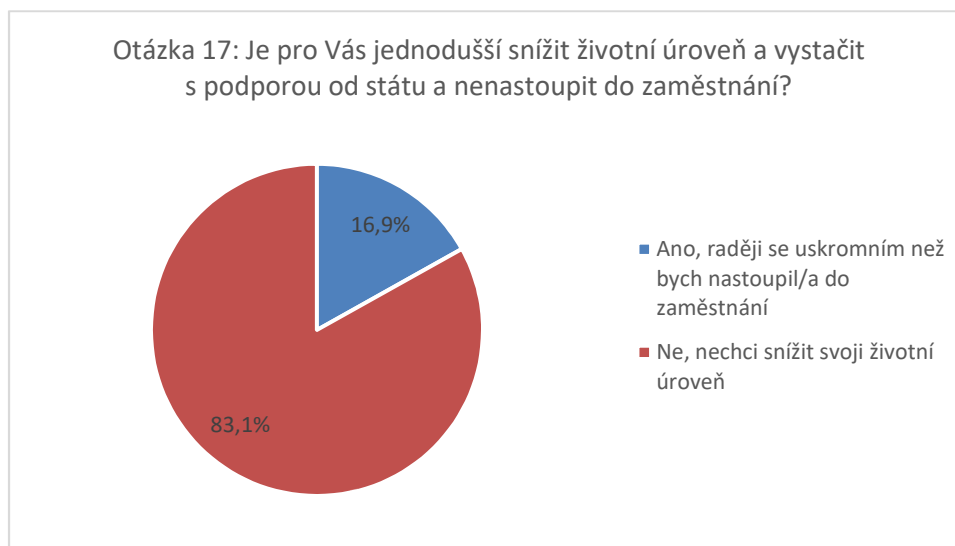
Tato otázka u respondentů nepotvrzuje, že je výše podpory demotivující k nástupu do zaměstnání. Respondenti, a to 87,3%, ji neshledávají dostačující.

Obrázek 20 Názor respondentů na výši podpory

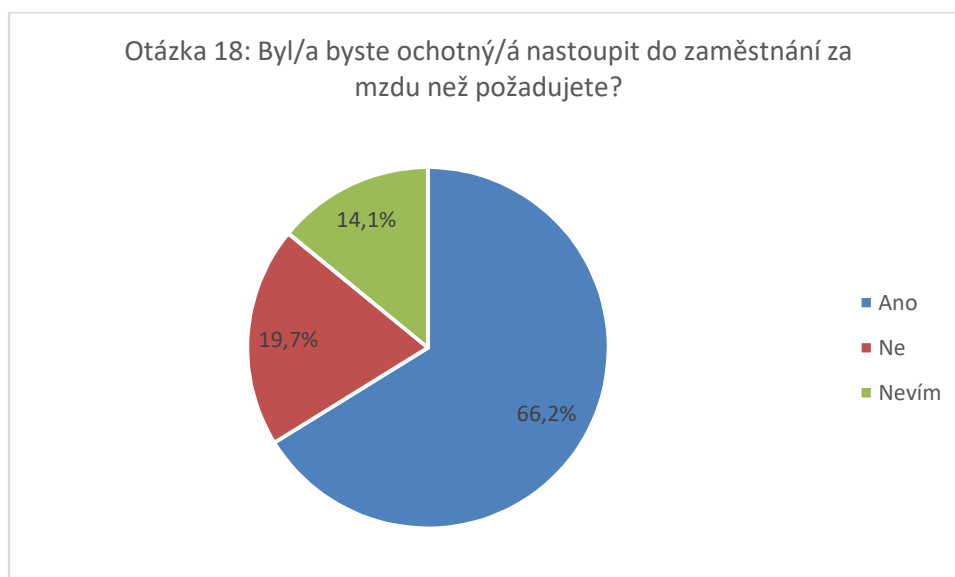
Sedmnáctá otázka navazuje na předchozí otázku. Respondenti nechtějí snížit svou životní úroveň a vystačit tak pouze s podporou od státu. 16,9% respondentů se přiklání k opačné možnosti. Jedná se zejména o osoby s nižším vzděláním.

Obrázek 21 Životní styl s podporou od státu

Otázky 18 – 21 byli respondentům položeny na zjištění ochoty přizpůsobit se nabídkám a možnostem pracovního trhu. 66,2% respondentů si dokáže představit, že by nastoupilo na pozici s nižší mzdou, než původně požadovali. Jsou tedy ochotni se přizpůsobit. 19,7% tuto možnost odmítlo a 14,1% neví.

Obrázek 22 Názor na nástup do zaměstnání s nižší než požadovanou mzdou

Oproti předešlé otázce 60,6% respondentů uvedlo, že by nenastoupili na pracovní pozici s nižším než plným úvazkem. V teoretické části práce je zmíněno, že pracovní pozici s nižším úvazkem volí spíše ženy pečující o dítě a domácnost.

Obrázek 23 Názor na nástup do práce s nižším pracovním úvazkem

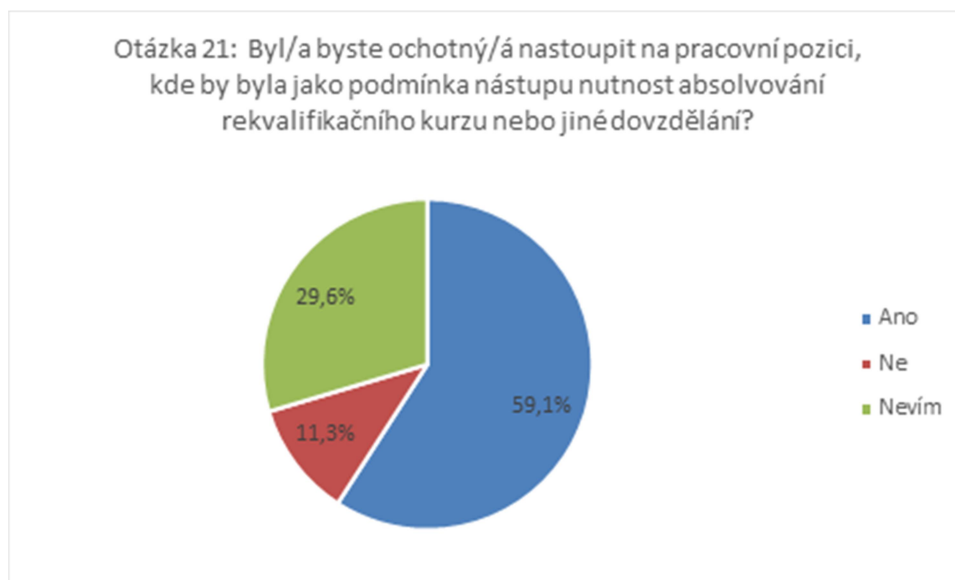
71,9 % respondentů připouští jako možnost přizpůsobení se nabídce trhu práce i pracovní pozici mimo vystudovaný obor. 21,1% neví a pouze 7,0% respondentů tuto možnost odmítá.

Obrázek 24 Názor na nástup do práce mimo požadovaný obor

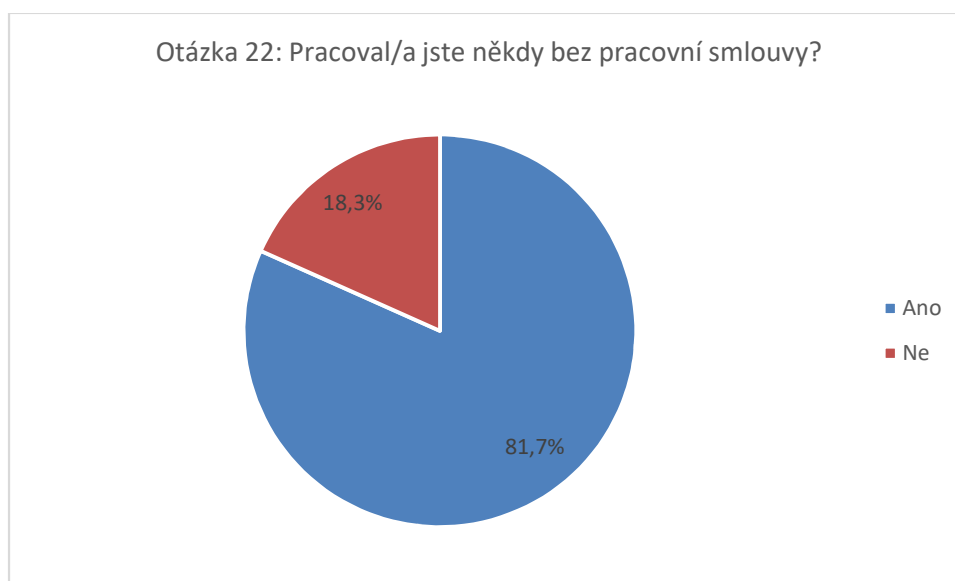
59,1% respondentů je ochotných absolvovat rekvalifikační kurz či jiné do vzdělání s vidinou získání nového pracovního místa. 29,6% neví a 11,3% by nebylo ochotno zvýšit si svoji kvalifikaci.

Obrázek 25 Názor na absolvování rekvalifikačního kurzu před nástupem do práce

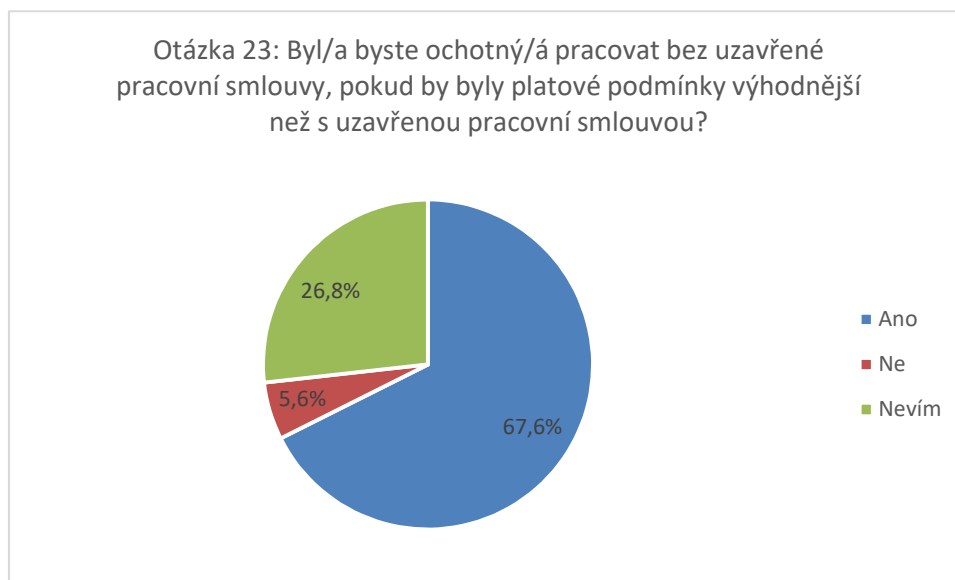
Bez pracovní smlouvy pracovalo 81,7% respondentů. To je vzhledem k faktům, kdy v případě práce bez pracovní smlouvy nedochází odvodům daní do státního rozpočtu, vysoké číslo. Pouze 18,3% nikdy takto nepracovalo.

Obrázek 26 Pracovali někdy respondenti bez pracovní smlouvy?

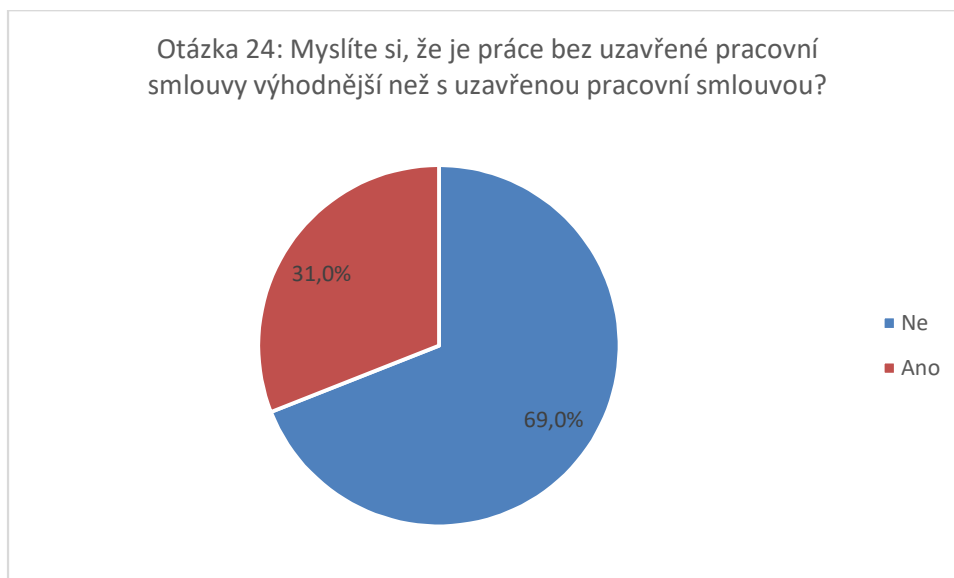
23. otázka úzce souvisí s otázkou předešlou. 67,6% respondentů by pracovalo bez uzavřené pracovní smlouvy za výhodnějších podmínek. 26,8% neví a pouze 5,6% by takto nepracovalo.

Obrázek 27 Zkušenosti s prací bez pracovní smlouvy

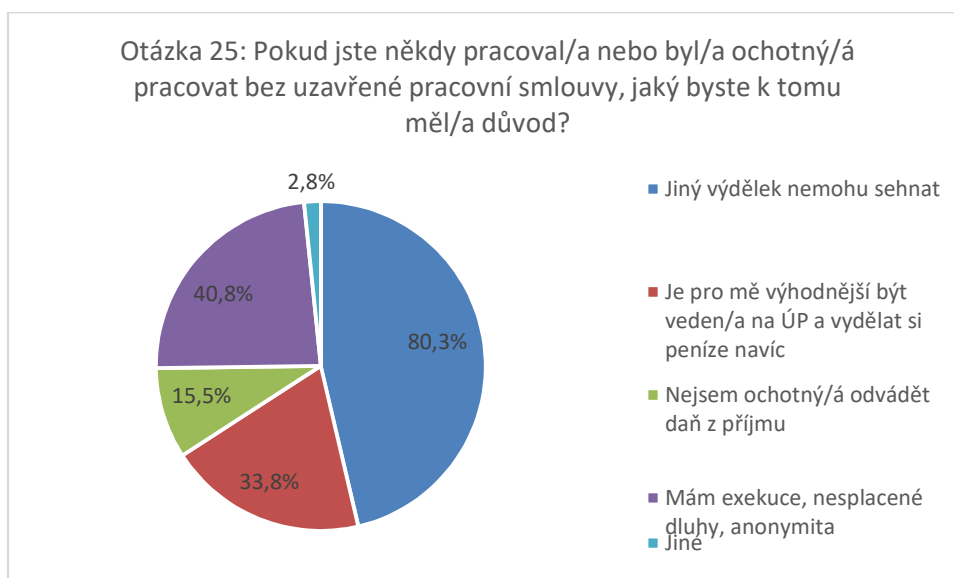
Přestože odpovědi u otázek 22 a 23 vypovídaly o ochotě pracovat bez pracovní smlouvy, tak v otázce 24 ji respondenti nepovažují za výhodnější, často z důvodu chybějícího odvodu sociálního a zdravotního pojištění a neprokazatelnosti pracovní činnosti. Takto zodpovědělo 69%. 31% procent práci bez pracovní smlouvy považuje za výhodnější z důvodu výdělku „na ruku“, žádných povinností odvádět daň z příjmu a přítomnosti exekucí.

Obrázek 28 Názor na výhody práce bez pracovní smlouvy

25. rozšiřující otázka na práci bez pracovní smlouvy uvádí konkrétnější důvody práce „na černo“ 80,3% respondentů jinou práci nemůže sehnat, jako další důvod (33,8%) uvádí přivýdělek navíc v rámci pozice vedení na úřadu práce. 40,8% respondentů má nesplacené dluhy a exekuce a při legálním zaměstnávání by museli svou situaci řešit. A 15,5% respondentů nechce odvádět daň z příjmu. 2,8% lidí uvedlo jako „Jiné“: „rychlé peníze, bejvalka by mě voškubala, alimenty, je dobrý mít něco bokem, peníze hned, je to prostě lepší“

Obrázek 29 Důvod k práci bez pracovní smlouvy

4.4 Statistické zpracování dat

Pro testování stanovených hypotéz byl použit χ^2 -test dobré shody, který zkoumá závislost mezi dvěma statistickými znaky. Nejprve byly stanoveny hypotézy ve tvaru:

Nulová hypotéza H_0 : proměnné X a Y jsou nezávislé.

Alternativní hypotéza H_A : proměnné X a Y jsou závislé.

Celkový rozsah souboru je $n = 142$.

4.4.1 Ověřování platnosti hypotézy 1

H_0 : Na život v rodině respondenta nemá vliv finanční omezení v době nezaměstnanosti.

H_A : Na život v rodině respondenta má vliv finanční omezení v době nezaměstnanosti.

V následující tabulce 1 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 1 (Ovlivnila ztráta zaměstnání život ve Vaší rodině?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku číslo 2 (Pocítil/a jste v období nezaměstnanosti, že jste se musel/a něčeho vzdát, protože Vám nestačily finance?).

Tabulka 1 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 1

Pozorované četnosti: $n(ij)$

Hypotéza 1	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Suma
Ano, musel/a jsem výrazně omezit své výdaje	32	24	0	4	60
Ano, ale omezení není příliš znatelné	4	10	32	8	54
Ne, žiji stále stejně	2	0	10	16	28
Suma	38	34	42	28	142

Následně byly vypočteny z hodnot pozorovaných četností hodnoty očekávaných četností dle následujícího vzorce:

$$o_{ij} = \frac{n_{i\cdot} \cdot n_{\cdot j}}{n},$$

kde o_{ij} je očekávaná četnost v i -tém řádku a j -tém sloupci,

$n_{i\cdot}$ je součet pozorovaných četností v i -tém řádku,

$n_{\cdot j}$ je součet pozorovaných četností v j -tém sloupci,

n je součet všech pozorovaných četností (rozsah souboru).

Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 2.

Tabulka 2 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 1

Očekávané četnosti: e_{ij}

i/j	1	2	3	4	Suma
1	16,06	14,37	17,75	11,83	60,00
2	14,45	12,93	15,97	10,65	54,00
3	7,49	6,70	8,28	5,52	28,00
Suma	38,00	34,00	42,00	28,00	142,00

Na následujícím obrázku je zobrazen graf pozorovaných a očekávaných četností statistických znaků k hypotéze 1.

Obrázek 30 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 1

Testovací kritérium má tvar:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^l \frac{(n_{ij} - o_{ij})^2}{o_{ij}},$$

kde $\chi^2(k-1)(m-1)$ je počet řádků,

l je počet sloupců,

n_{ij} je pozorovaná četnost v i -tém řádku a j -tém sloupci,

o_{ij} je očekávaná četnost v i -tém řádku a j -tém sloupci.

Pro výpočet testovacího kritéria musí být splněny podmínky, a to že všechny očekávané četnosti e_{ij} jsou větší než 1 a alespoň 80 % z nich je větší než 5. Podmínky jsou v tomto případě splněny.

Pro rozhodnutí o statistické významnosti mezi pozorovanými znaky je nutné porovnat hodnotu testovacího kritéria χ^2 s kritickou hodnotou. Pokud platí, že

$$\chi^2 \geq \chi^2_{(1-\alpha)(k-1)(l-1)},$$

zamítáme nulovou hypotézu H_0 na hladině významnosti α .

Pro tyto hypotézy byly vypočteny následující hodnoty testovacího kritéria a kritické hodnoty.

$$\begin{aligned}\chi^2 &= 101,16 \\ \chi^2_{(0,05,6)} &= 12,59 \\ \chi^2 &> \chi^2_{(0,05,6)}\end{aligned}$$

Z vypočtených hodnot vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu a s 95% pravděpodobností platí, že na život v rodině respondenta má vliv finanční omezení v době nezaměstnanosti.

4.4.2 Ověřování platnosti hypotézy 2

H_0 : Výše dosaženého vzdělání nemá vliv na vytvoření finanční rezervy.

H_A : Výše dosaženého vzdělání má vliv na vytvoření finanční rezervy.

V následující tabulce 3 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 4 (Měl/a jste nebo máte naspořenou finanční částku, která Vám pomůže překlenout období nezaměstnanosti?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku výše dosaženého vzdělání. Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 4.

Tabulka 3 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 2

Pozorované četnosti: $n(ij)$

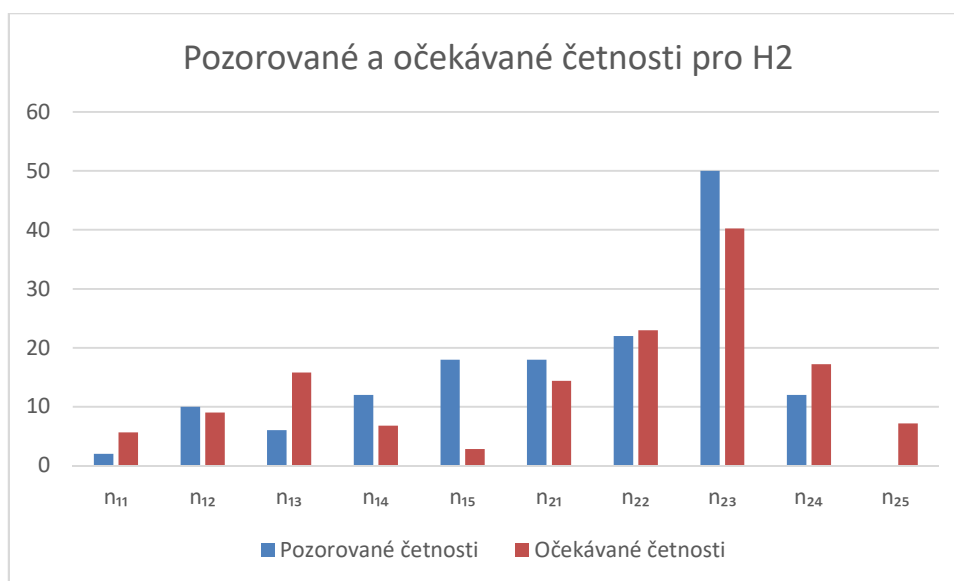
Hypotéza H2	Základní	OU vyučení	SŠ s maturitou	VOŠ	VŠ	Suma
Ano	2	10	6	12	10	40
Ne	18	22	50	12	0	102
Suma	20	32	56	24	10	142

Tabulka 4 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 2

Očekávané četnosti: e(ij)

i/j	1	2	3	4	5	Suma
1	5,63	9,01	15,77	6,76	2,82	40,00
2	14,37	22,99	40,23	17,24	7,18	102,00
Suma	20,00	32,00	56,00	24,00	10,00	142,00

Obrázek 31 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 2

Pro tyto hypotézy byly vypočteny následující hodnoty testovacího kritéria a kritické hodnoty.

$$\chi^2 = 43,00$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 9,49$$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05,4)}$$

Z vypočtených hodnot vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu a s 95% pravděpodobností platí, že výše dosaženého vzdělání má vliv na vytvoření finanční rezervy.

4.4.3 Ověřování platnosti hypotézy 3

H₀: Pocit tíživé situace nemá vliv na ujednání půjčky u nebankovní společnosti.

H_A: Pocit tíživé situace má vliv na ujednání půjčky u nebankovní společnosti.

V následující tabulce 5 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 10 (Máte pocit, že se

nacházíte v tíživé situaci způsobené ztrátou zaměstnání?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku číslo 8 (Bankovní společnosti k poskytnutí půjčky požadují potvrzení příjmu, půjčil/a byste si u nebankovní společnosti, kde nemusíte doložit potvrzení?) Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 6.

Tabulka 5 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 3

Pozorované četnosti: n(ij)

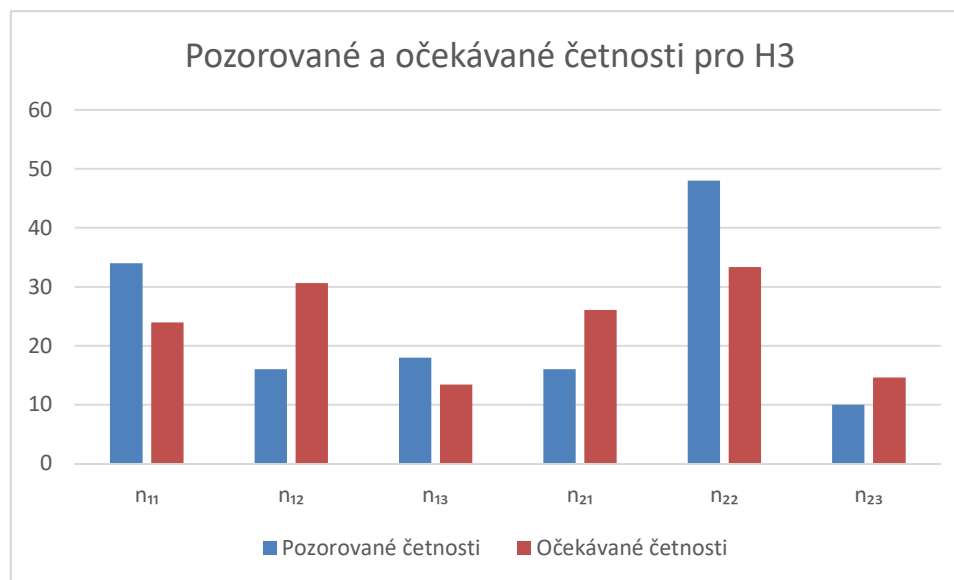
Hypotéza H3	Ano	Ne	Nevím	Suma
Ano	34	16	18	68
Ne	16	48	10	74
Suma	50	64	28	142

Tabulka 6 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 3

Očekávané četnosti: e(ij)

i/j	1	2	3	Suma
1	23,94	30,65	13,41	68,00
2	26,06	33,35	14,59	74,00
Suma	50,00	64,00	28,00	142,00

Obrázek 32 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 3

Pro tyto hypotézy byly vypočteny následující hodnoty testovacího kritéria a kritické hodnoty.

$$\chi^2 = 24,56$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 5,99$$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05,2)}$$

Z vypočtených hodnot vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu a s 95% pravděpodobností platí, že pocit tíživé situace má vliv na ujednání půjčky u nebankovní společnosti.

4.4.4 Ověřování platnosti hypotézy 4a

H_0 : Na obavy z budoucnosti nemá vliv existence dluhů.

H_A : Na obavy z budoucnosti má vliv existence dluhů.

V následující tabulce 7 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 11 (Máte obavy z budoucnosti, jak vše zvládnete?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku číslo 12 (Máte dluhy?). Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 8.

Tabulka 7 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4a

Pozorované četnosti: $n(ij)$

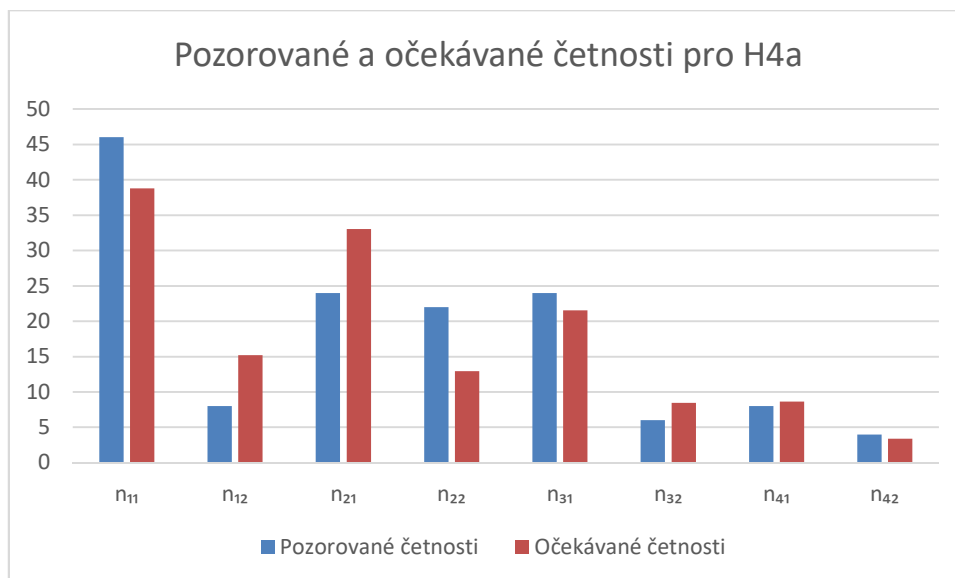
Hypotéza H4a	Ano	Ne	Suma
Ano, mám	46	8	54
Ne, nemám	24	22	46
Neřeším to	24	6	30
Vím, že vše zvládnou	8	4	12
Suma	102	40	142

Tabulka 8 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4a

Očekávané četnosti: $e(ij)$

i/j	1	2	Suma
1	38,79	15,21	54,00
2	33,04	12,96	46,00
3	21,55	8,45	30,00
4	8,62	3,38	12,00
Suma	102,00	40,00	142,00

Obrázek 33 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4a

Pro tyto hypotézy byly vypočteny následující hodnoty testovacího kritéria a kritické hodnoty.

$$\chi^2 = 14,69$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 7,81$$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05,3)}$$

Z vypočtených hodnot vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu a s 95% pravděpodobností platí, že na obavy z budoucnosti má vliv existence dluhů.

4.4.5 Ověřování platnosti hypotézy 4b

H₀: Na obavy z budoucnosti nemá vliv dosažený věk.

H_A: Na obavy z budoucnosti má vliv dosažený věk.

V následující tabulce 9 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 11 (Máte obavy z budoucnosti, jak vše zvládnete?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku věku. Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 10.

Tabulka 9 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4b

Pozorované četnosti: n(ij)

Hypotéza H4b	19 - 29 let	30 - 39 let	40 - 49 let	50 - 57 let	Suma
Ano, mám	26	12	12	4	54
Ne, nemám	24	12	8	2	46
Neřeším to	18	10	2	0	30
Vím, že vše zvládnou	6	6	0	0	12
Suma	74	40	22	6	142

Tabulka 10 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4b

Očekávané četnosti: e(ij)

i/j	1	2	3	4	Suma
1	28,14	15,21	8,37	2,28	54,00
2	23,97	12,96	7,13	1,94	46,00
3	15,63	8,45	4,65	1,27	30,00
4	6,25	3,38	1,86	0,51	12,00
Suma	74,00	40,00	22,00	6,00	142,00

Z hodnot očekávaných četností je vidět, že nejsou splněny podmínky pro výpočet testovacího kritéria, existují zde hodnoty menší než 1 a více než 80 % hodnot je menší než 5. Je tedy nutné sloučit některé hodnoty jednoho ze znaků. Dle věku byli respondenti rozdělení pouze do kategorií 19 – 39 let a 40 – 57 let.

Následující tabulka 11 obsahuje pozorované četnosti jednotlivých kategorií, ze kterých byly opět vypočteny očekávané četnosti zaznamenané v tabulce 12.

Tabulka 11 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4b po sloučení

Pozorované četnosti: n(ij)

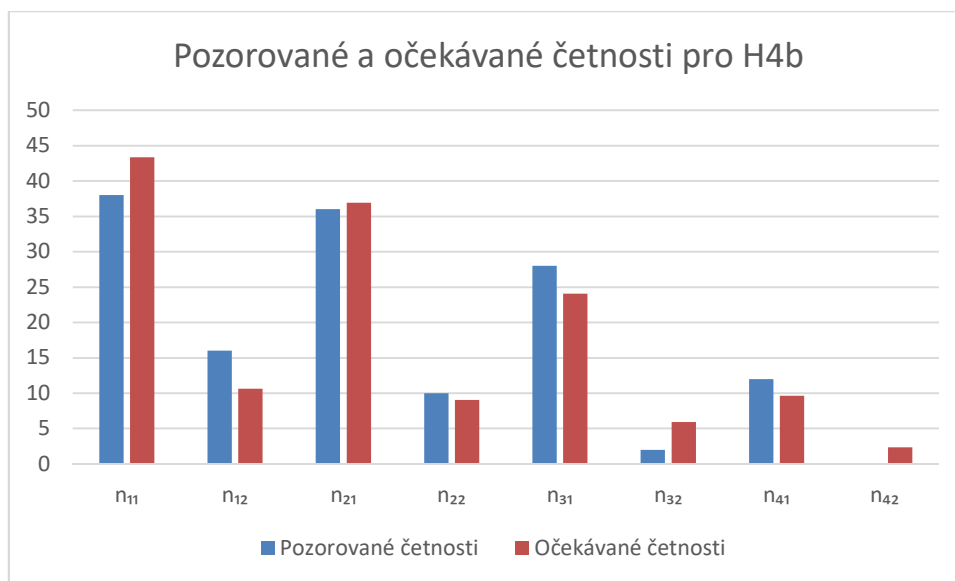
Hypotéza H4b	19 - 39 let	40 - 57 let	Suma
Ano, mám	38	16	54
Ne, nemám	36	10	46
Neřeším to	28	2	30
Vím, že vše finančně zvládnou	12	0	12
Suma	74	26	142

Tabulka 12 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4b po sloučení

Očekávané četnosti: e(ij)

i/j	1	2	Suma
1	43,35	10,65	54,00
2	36,93	9,07	46,00
3	24,08	5,92	30,00
4	9,63	2,37	12,00
Suma	114,00	28,00	142,00

Obrázek 34 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4b

Pro tyto hypotézy byly vypočteny následující hodnoty testovacího kritéria a kritické hodnoty.

$$\chi^2 = 9,56$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 7,81$$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05,3)}$$

Z vypočtených hodnot vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu a s 95% pravděpodobností platí, že na obavy z budoucnosti má vliv dosažený věk.

4.4.6 Ověřování platnosti hypotézy 4c

H₀: Na obavy z budoucnosti nemá vliv dosažené vzdělání.

H_A: Na obavy z budoucnosti má vliv dosažené vzdělání.

V následující tabulce 13 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 11 (Máte obavy z budoucnosti, jak vše zvládnete?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku nejvyššího dosaženého vzdělání. Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 14.

Tabulka 13 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4c

Pozorované četnosti: $n(ij)$

Hypotéza H4c	Základní	OU vyučení	SŠ s maturitou	VOŠ	VŠ	Suma
Ano, mám	10	14	24	4	2	54
Ne, nemám	2	10	16	16	2	46
Neřeším to	8	8	12	2	0	30
Vím, že vše zvládnou	0	0	4	2	6	12
Suma	20	32	56	24	10	142

Tabulka 14 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4c

Očekávané četnosti: $e(ij)$

i/j	1	2	3	4	5	Suma
1	7,61	12,17	21,30	9,13	3,80	50,20
2	6,48	10,37	18,14	7,77	3,24	42,76
3	4,23	6,76	11,83	5,07	2,11	27,89
4	1,69	2,70	4,73	2,03	0,85	11,15
Suma	20,00	32,00	56,00	24,00	10,00	142,00

Z hodnot očekávaných četností je vidět, že nejsou splněny podmínky pro výpočet testovacího kritéria, existují zde hodnoty menší než 1 a více než 80 % hodnot je menší než 5. Je tedy nutné sloučit některé hodnoty jednoho ze znaků. Dle odpovědí na otázku číslo 11 jsou sloučeny kladné a záporné odpovědi, tedy odpovědi „Ne, nemám“, „Neřeším to“ a „Vím, že vše zvládnou“ do záporné odpovědi „Ne“.

Následující tabulka 15 obsahuje pozorované četnosti jednotlivých kategorií, ze kterých byly opět vypočteny očekávané četnosti zaznamenané v tabulce 16.

Tabulka 15 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H4c po sloučení

Pozorované četnosti: n(ij)

Hypotéza H4c	Základní	OU vyučení	SŠ s maturitou	VOŠ	VŠ	Suma
Ano	10	14	24	4	2	54
Ne	10	18	32	20	8	88
Suma	20	32	56	24	10	142

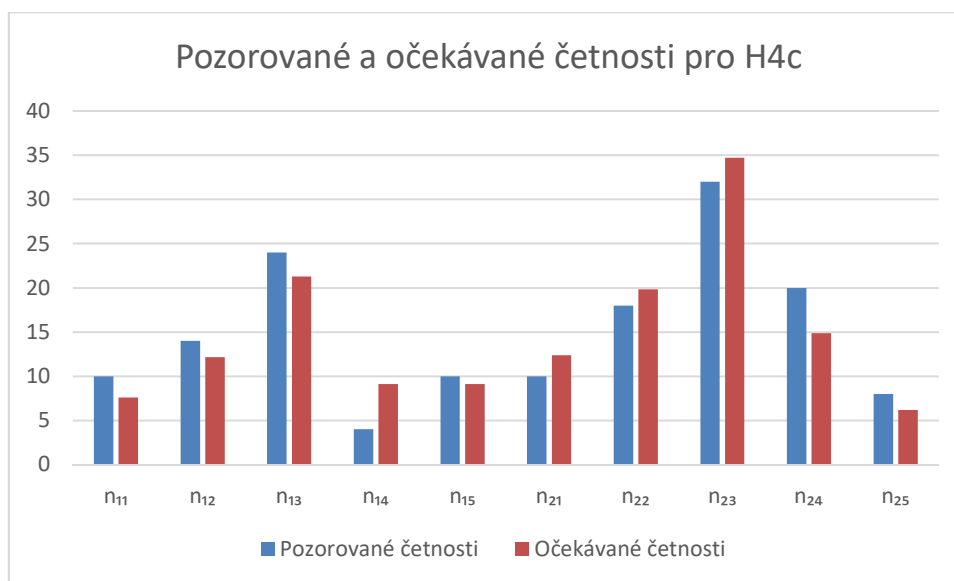
Tabulka 16 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H4c po sloučení

Očekávané četnosti: e(ij)

i/j	1	2	3	4	5	Suma
1	7,61	12,17	21,30	9,13	3,80	50,20
2	12,39	19,83	34,70	14,87	6,20	81,80
Suma	20,00	32,00	56,00	24,00	10,00	142,00

Na následujícím obrázku je zobrazen graf pozorovaných a očekávaných četností statistických znaků po sloučení k hypotéze H 4c.

Obrázek 35 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4c

Nyní je již podmínka pro testování splněna a může být vypočteno testovací kritérium a kritická hodnota.

$$\chi^2 = 8,24$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 9,49$$

$$\chi^2 < \chi^2_{(0,05,3)}$$

V tomto případě nezamítáme nulovou hypotézu, že na obavy z budoucnosti nemá vliv dosažené vzdělání.

4.4.7 Ověřování platnosti hypotézy 4d

H_0 : Na obavy z budoucnosti nemá vliv rodinný stav.

H_A : Na obavy z budoucnosti má vliv rodinný stav.

V následující tabulce 17 se nachází hodnoty pozorovaných četností odpovědí respondentů na zadané otázky. Řádky tabulky představují odpovědi na otázku 11 (Máte obavy z budoucnosti, jak vše zvládnete?) a sloupce odpovědi na jejich rodinný stav.

Tabulka 17 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4d

Pozorované četnosti: $n(ij)$

Hypotéza H4d	Svobodný/á	Ženatý/Vdaná	Rozvedený/á	Vdovec/vdova	Suma
Ano, mám	18	12	18	6	54
Ne, nemám	12	22	9	3	46
Neřeším to	18	8	2	2	30
Vím, že vše zvládnou	4	7	1	0	12
Suma	52	49	30	11	142

Očekávané četnosti odpovědí vypočtené z pozorovaných četností z předchozí tabulky se nacházejí v následující tabulce 18.

Tabulka 18 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4d

Očekávané četnosti: $e(ij)$

i/j	1	2	3	4	Suma
1	19,77	18,63	11,41	4,18	54,00
2	16,85	15,87	9,72	3,56	46,00
3	10,99	10,35	6,34	2,32	30,00
4	4,39	4,14	2,54	0,93	12,00
Suma	32,23	30,37	18,59	6,82	142,00

Z hodnot očekávaných četností je vidět, že nejsou splněny podmínky pro výpočet testovacího kritéria, existují zde hodnoty menší než 1 a více než 80 % hodnot je menší než 5. Je tedy nutné sloučit některé hodnoty jednoho ze znaků. Dle odpovědí na otázku číslo 11 jsou sloučeny kladné a záporné odpovědi, tedy odpovědi „Ne, nemám“, „Neřeším to“ a „Vím, že vše zvládnou“ do záporné odpovědi „Ne“.

Následující tabulka 19 obsahuje pozorované četnosti jednotlivých kategorií, ze kterých byly opět vypočteny očekávané četnosti zaznamenané v tabulce 20.

Tabulka 19 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4d po sloučení

Pozorované četnosti: n(ij)

Hypotéza H4d	Svobodný/á	Ženatý/Vdaná	Rozvedený/á	Vdovec/vdova	Suma
Ano	18	12	18	6	54
Ne	34	37	12	5	88
Suma	52	49	30	11	142

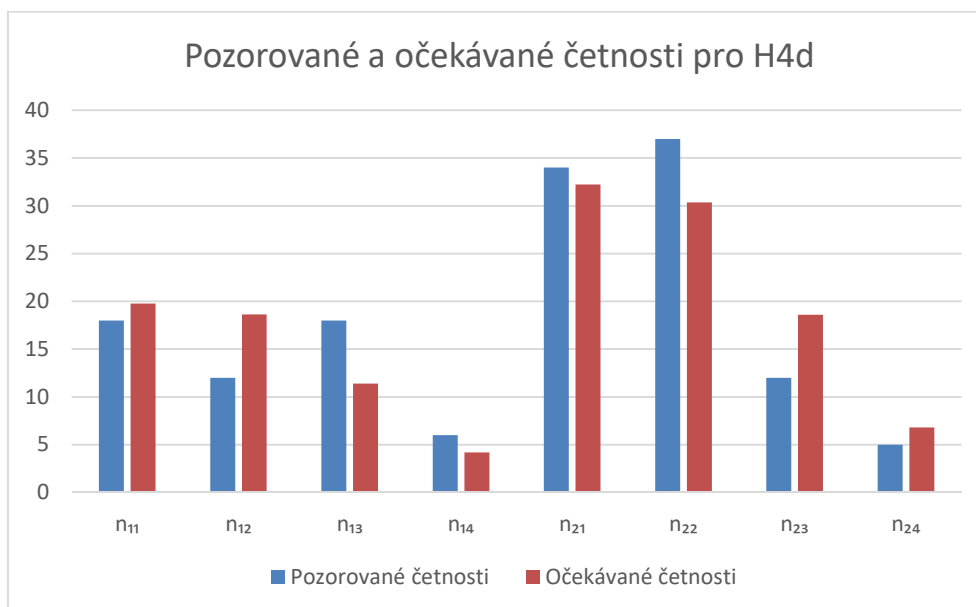
Tabulka 20 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4d po sloučení

Očekávané četnosti: e(ij)

i/j	1	2	3	4	Suma
1	19,77	18,63	11,41	4,18	54,00
2	32,23	30,37	18,59	6,82	88,00
Suma	52,00	49,00	30,00	11,00	142,00

Na následujícím obrázku je zobrazen graf pozorovaných a očekávaných četností statistických znaků po sloučení k hypotéze H 4d.

Obrázek 36 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4d

Nyní je již podmínka pro testování splněna a může být vypočteno testovací kritérium a kritická hodnota.

$$\chi^2 = 11,49$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 7,82$$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05,3)}$$

Hodnota testovacího kritéria je větší než kritická hodnota, zamítáme nulovou hypotézu. Na obavy z budoucnosti má vliv rodinný stav.

4.4.8 Ověřování platnosti hypotéz 4e

H_0 : Na obavy z budoucnosti nemá vliv podpora od rodiny a blízkých.

H_A : Na obavy z budoucnosti má vliv podpora od rodiny a blízkých.

V následující tabulce 21 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 11 (Máte obavy z budoucnosti, jak vše zvládnete?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku 5 (Je pro Vás Vaše rodina či blízcí zdrojem opory?). Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 22.

Tabulka 21 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4e

Pozorované četnosti: $n(ij)$

Hypotéza H4e	Ano	Ne	Suma
Ano	22	32	54
Ne	28	18	46
Neřeším to	18	12	30
Vím, že vše zvládnou	10	2	12
Suma	78	64	142

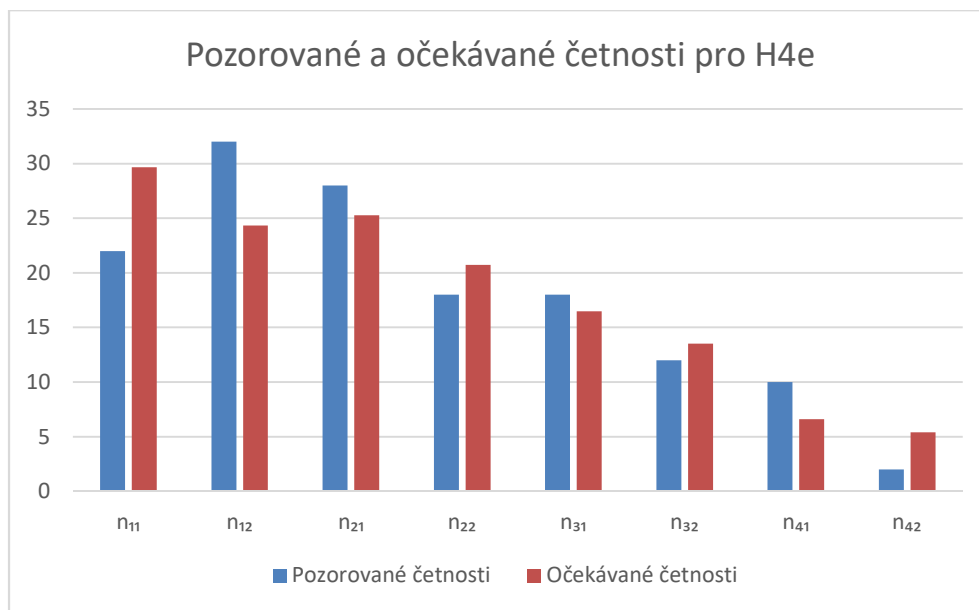
Tabulka 22 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze 4e

Očekávané četnosti: $e(ij)$

i/j	1	2	Suma
1	29,66	24,34	54,00
2	25,27	20,73	46,00
3	16,48	13,52	30,00
4	6,59	5,41	12,00
Suma	48,34	39,66	142,00

Na následujícím obrázku je zobrazen graf pozorovaných a očekávaných četností statistických znaků po sloučení k hypotéze H 4e.

Obrázek 37 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 4e

Pro tyto hypotézy byly vypočteny následující hodnoty testovacího kritéria a kritické hodnoty.

$$\chi^2 = 9,27$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 7,81$$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05,3)}$$

Z vypočtených hodnot vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu a s 95% pravděpodobností platí, že na obavy z budoucnosti má vliv podpora od rodiny a blízkých.

4.4.9 Ověřování platnosti hypotézy 5

H₀: Na přítomnost sociální opory nemá vliv rodinný stav.

H_A: Na přítomnost sociální opory má vliv rodinný stav.

V následující tabulce 23 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 5 (Je pro Vás Vaše rodina či blízcí zdrojem opory?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku rodinného stavu. Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 24.

Tabulka 23 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H5

Pozorované četnosti: n(ij)

Hypotéza H5	Svobodný/á	Ženatý/á	Rozvedený/á	Vdovec/Vdova	Suma
Ano	29	34	10	5	78
Ne	23	15	20	6	64
Suma	52	49	30	11	142

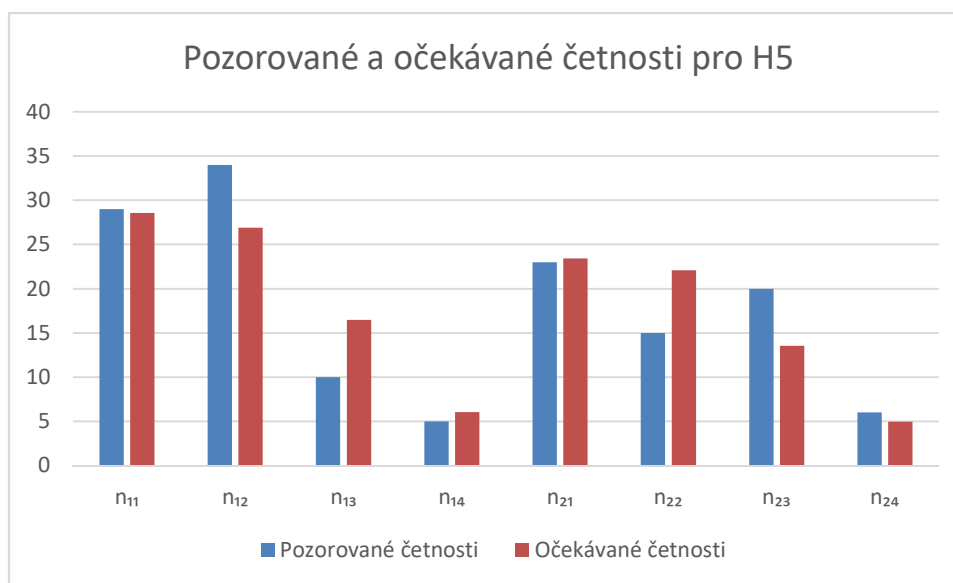
Tabulka 24 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H5

Očekávané četnosti: e(ij)

i/j	1	2	3	4	Suma
1	28,56	26,92	16,48	6,04	78,00
2	23,44	22,08	13,52	4,96	64,00
Suma	52,00	49,00	30,00	11,00	142,00

Na následujícím obrázku je zobrazen graf pozorovaných a očekávaných četností statistických znaků po sloučení k hypotéze H 5.

Obrázek 38 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 5

Pro tyto hypotézy byly vypočteny následující hodnoty testovacího kritéria a kritické hodnoty.

$$\chi^2 = 10,20$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 7,81$$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05,3)}$$

Z vypočtených hodnot vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu a s 95% pravděpodobností platí, že na přítomnost sociální opory má vliv rodinný stav.

4.4.10 Ověřování platnosti hypotézy 6

H₀: Na ochotu pracovat bez uzavřené pracovní smlouvy nemá vliv výše vzdělání.

H_A: Na ochotu pracovat bez uzavřené pracovní smlouvy má vliv výše vzdělání.

V následující tabulce 25 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 23 (Byl/a byste ochotný/á pracovat bez uzavřené pracovní smlouvy, pokud by byly platové podmínky výhodnější než s uzavřenou pracovní smlouvou?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku dosažené výše vzdělání. Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 26.

Tabulka 25 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H₆

Pozorované četnosti: n(ij)

Hypotéza H ₆	Základní	OU vyučení	SŠ s maturitou	VOŠ	VŠ	Suma
Ano	16	24	44	10	2	96
Ne	2	2	0	2	2	8
Nevím	2	6	12	12	6	38
Suma	20	32	56	24	10	142

Tabulka 26 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H₆

Očekávané četnosti: e(ij)

i/j	1	2	3	4	5	Suma
1	13,52	21,63	37,86	16,23	6,76	96,00
2	1,13	1,80	3,15	1,35	0,56	8,00
3	5,35	8,56	14,99	6,42	2,68	38,00
Suma	20,00	32,00	56,00	24,00	10,00	142,00

Z hodnot očekávaných četností je opět patrné, že nejsou splněny podmínky pro výpočet testovacího kritéria. Dle vzdělání jsou sloučeny odpovědi rozděleny na respondenty bez maturity a s maturitou.

Následující tabulka 27 obsahuje pozorované četnosti jednotlivých kategorií, ze kterých byly opět vypočteny očekávané četnosti zaznamenané v tabulce 28.

Tabulka 27 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H6 po sloučení

Pozorované četnosti: $n(ij)$

Hypotéza H6	Bez maturity	S maturitou	Suma
Ano	40	56	96
Ne	4	4	8
Nevím	8	30	38
Suma	52	90	142

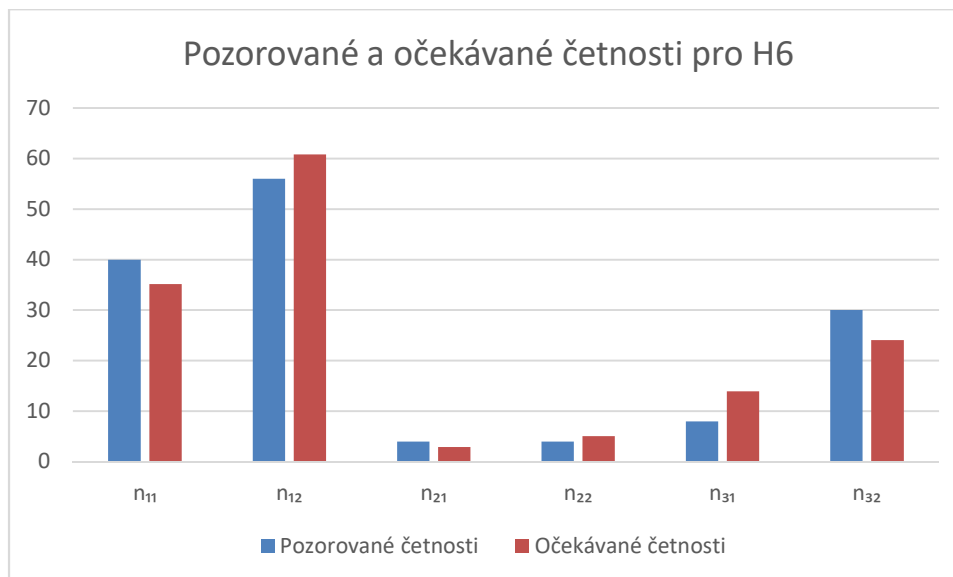
Tabulka 28 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H6 po sloučení

Očekávané četnosti: $e(ij)$

i/j	1	2	Suma
1	35,15	60,85	96,00
2	2,93	5,07	8,00
3	13,92	24,08	38,00
Suma	52,00	90,00	142,00

Na následujícím obrázku je zobrazen graf pozorovaných a očekávaných četností statistických znaků po sloučení k hypotéze H 6.

Obrázek 39 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 6

Nyní je již podmínka pro testování splněna a může být vypočteno testovací kritérium a kritická hodnota.

$$\chi^2 = 5,64$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 5,99$$

$$\chi^2 < \chi^2_{(0,05,3)}$$

V tomto případě nezamítáme nulovou hypotézu, že na ochotu pracovat bez uzavřené pracovní smlouvy nemá vliv výše vzdělání.

4.4.11 Ověřování platnosti hypotézy 7

H_0 : Pohlaví nemá vliv na ochotu pracovat na nižší úvazek.

H_A : Pohlaví má vliv na ochotu pracovat na nižší úvazek.

V následující tabulce 29 je zobrazen přehled pozorovaných četností v dílčích kategoriích. Řádky tabulky představují jednotlivé odpovědi na otázku číslo 19 (Byl/a byste ochotný/á při získávání nového zaměstnání nastoupit na pracovní pozici s nižším než plným úvazkem?) a sloupce tabulky odpovídají odpovědím na otázku pohlaví. Hodnoty očekávaných četností se nachází v následující tabulce 30.

Tabulka 29 Pozorované četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H7

Pozorované četnosti: $n(ij)$

Hypotéza H7	Žena	Muž	Suma
Ano	12	14	26
Ne	40	46	86
Nevím	22	8	30
Suma	74	68	142

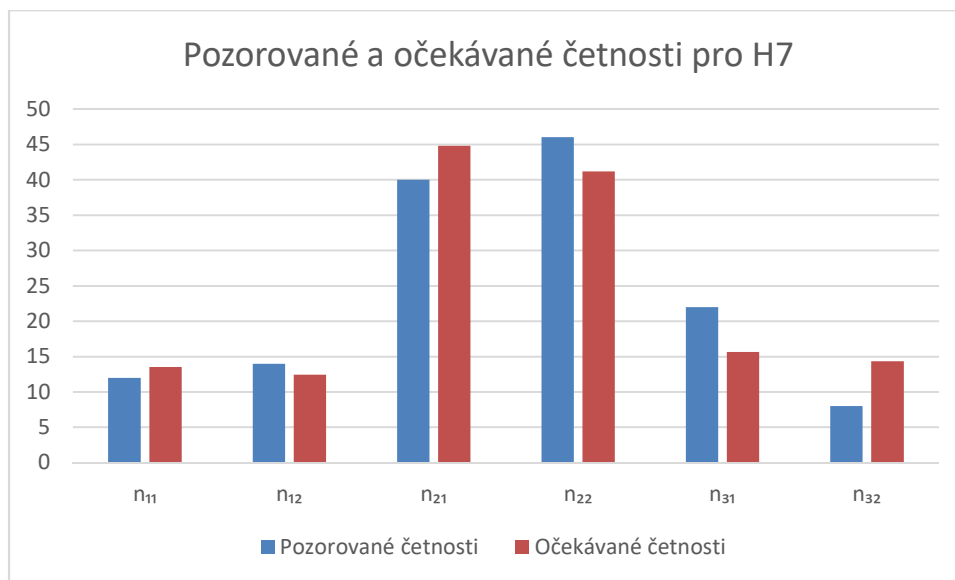
Tabulka 30 Očekávané četnosti kombinací statistických znaků k hypotéze H7

Očekávané četnosti: $e(ij)$

i/j	1	2	Suma
1	13,55	12,45	26,00
2	44,82	41,18	86,00
3	15,63	14,37	30,00
Suma	74,00	68,00	142,00

Na následujícím obrázku je zobrazen graf pozorovaných a očekávaných četností statistických znaků po sloučení k hypotéze H 7.

Obrázek 40 Pozorované a očekávané četnosti statistických znaků k hypotéze 7

Pro tyto hypotézy byly vypočteny následující hodnoty testovacího kritéria a kritické hodnoty.

$$\chi^2 = 6,86$$

$$\chi^2_{(0,05,3)} = 5,99$$

$$\chi^2 > \chi^2_{(0,05,3)}$$

Z vypočtených hodnot vyplývá, že zamítáme nulovou hypotézu a s 95% pravděpodobností platí, že pohlaví má vliv na ochotu pracovat na nižší úvazek.

5 Diskuse

Cílem této části diplomové práce je shrnutí výzkumného šetření, nechybí porovnání vyhodnocených výsledků jednotlivých částí dotazníku a ověření testování stanovených hypotéz.

Výzkum diplomové práce byl realizován pomocí kvantitativní metody dotazníkového šetření. Ke sběru dat byli použiti respondenti, kteří jsou vedeni na úřadu práce České republiky krajské pobočky v Plzni déle než půl roku. Bylo tím zaručeno, že respondenti jsou registrováni a týká se jich problém nezaměstnanosti i z dlouhodobého hlediska. Výběr respondentů byl nenáhodný. Bylo osloveno zhruba 200 respondentů, ale vzhledem k návratnosti dotazníku bylo do vyhodnocování dotazníkového šetření zařazeno 142 respondentů.

Každý ztrátu zaměstnání prožívá jinak, ale jsou určité faktory, které toto vnímání podmiňují. Jsou to věk, pohlaví, výše dosaženého vzdělání, druh kvalifikace a rodinné zázemí. Ze 142 dotazovaných 52% činily ženy a 48% muži. Tudíž lze konstatovat, že respondenti byli rozloženi téměř rovnoměrně. Pohlaví má také psychosociální význam s ohledem na nezaměstnanost. Ženy ztrátu zaměstnání prožívají mírněji oproti mužům, neboť mají při ztrátě zaměstnání možnost zapojit se do rodinné oblasti péčí o dítě a domácnost a seberealizovat se v této činnosti. Buchtová (1999)

V následující otázce věku byli rozloženi do čtyř věkových kategorií. Největší podíl zaujímala kategorie 19-29 let a to více jak polovinou. V druhém pořadí to byla následná věková kategorie 30-39 let. Nejvíce dotazovaných bylo v produktivním věku z hlediska zařazení na pracovní trh. Průměrný věk respondentů byl 32 let. Jak uvádí Buchtová (2002) věk nezaměstnaného hraje důležitou roli. S každým věkovým obdobím souvisí jiná míra zodpovědnosti vůči okolí, finanční odpovědnosti, sociální a rodinné představě a touze po kariéře. O tom, jak rychle si nezaměstnaný najde nové zaměstnání, rozhoduje dle výzkumů spíše věk než vzdělání. Lazarus (1990) také uvádí, že starší lidé prožívají ztrátu zaměstnání hůře s pocitem bezradnosti.

Z hlediska rozložení vzdělání zaujímali středoškolsky vzdělaní respondenti největší část a to 39%, lidé s odborným vyučením 23% a vyšší odbornou školu vystudovalo 17% respondentů. Nejnižšího základního vzdělání dosáhlo 14% a naopak vysokoškolského 7% zúčastněných. Buchtová (2002) tvrdí, že na zvládání situace nezaměstnanosti má také vliv

vzdělání. Vzdělanější lidé pocítují menší psychickou zátěž než nekvalifikovaní, ti snáze ztrácejí své zaměstnání a hůře ho nacházejí.

V otázce rodinného stavu uvedlo 37% respondentů stav svobodný/á a 35% respondentů je v manželství. Toto rozložení je opět rovnoměrné. 21% respondentů je rozvedených. Rodinný stav úzce souvisí se sociální podporou. Je prokázáno, že lidé, kteří mají trvalý vztah a mají se o koho opřít, nezaměstnanost snášejí lépe.

Mareš (2002) uvádí jako nejdůležitější sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti dopad na rodinu. Rodina poskytuje v případě nezaměstnanosti dvojí status. Na straně jedné je to rodina, o kterou je třeba se postarat, která finančně strádá a na straně rodina, která má být útechou, útočištěm pro nezaměstnaného, rodina co poskytuje energii a motivaci k nalezení práce. Vliv ztráty zaměstnání na život v rodině vnímají respondenti ve všech možnostech téměř rovnoměrně. 51% respondentům tato událost zasáhla do rodinného života. Tato otázka prokazuje, že ztráta zaměstnání a s ní související úbytek financí ovlivňuje život respondenta, neboť více jak tři čtvrtiny respondentů uvedlo pocítění finančního omezení. Na tuto otázku navazuje plynule třetí otázka, kde byli respondenti dotazováni na konkrétní finanční omezení. Nejvíce a to zhruba 82% respondentů uvedlo omezení spotřebního zboží jako je oblečení, elektronika, drogistické zboží a podobně. S 60% následovalo omezení sportu, koníčků a zábavy a s 45% respondenti přistoupili ke snížení kvality potravin. Nezanedbatelná je snížená úroveň bydlení s 24%. Jako odpověď na „Jiné“ respondenti uvedli: „*všeho, neplatím alimenty, hospoda, dovolená, pití, kroužky pro děti, od všeho něco, musím si balit cigára*“. Lidé tak jsou z důvodů financí nuceni snížit svoji životní úroveň. Dle Brožové (2002) dochází k poklesu životní úrovně, která vede až k existenčním problémům v celé rodině.

Na otázku číslo čtyři, kde bylo zjišťováno, zda mají respondenti naspořené úspory použitelné na neočekávané výdaje, které mohou být způsobené ztrátou zaměstnání uvedlo 72% dotazovaných negativní odpověď. Kladně odpověděli respondenti z 28%. V tomto případě se jednalo většinou o respondenty s vyšším vzděláním. Na otázku týkající se důležitosti finančních rezerv zodpovědělo 42% respondentů, že považují za důležité mít finanční rezervy, avšak nejsou schopni si je naspořit. 21% respondentů má naspořenou částku a považují to za důležité. Zbývající respondenti shodně odpověděli, že buď nad tímto nikdy nepřemýšleli a nepovažují to za důležité nebo preferují život z měsíce na měsíc. Zde vyvstává otázka finanční gramotnosti respondentů. Respondenti si uvědomují, že je důležité mít naspořené finance, ale ve většině případů je reálně nemají. Respondenti,

pro které tento stav není podstatný a nemají potřebu se nad ním zamýšlet byli převážně nižšího vzdělání.

Páta otázka zjišťovala, zda respondenti mají sociální oporu. Větší polovina respondentů uvedla, že jim rodina poskytuje oporu v období nezaměstnanosti. Jednalo se především o respondenty, kteří uvedli jako rodinný stav manželství. V psychologické oblasti je prokazatelný vliv sociální opory. Rodinné zázemí je pro nezaměstnaného hlavní životní oporou, která významně napomáhá překonat tíživou životní situaci. Nejvýznamnější oporou je životní partner a děti, tedy ti, co se nachází v bezprostřední blízkosti, řadí se do popředí faktorů, které pomáhají v této životní situaci, protože nezaměstnanost výrazně ovlivňuje celé rodinné soužití. Velice napomáhá pocit, že se mají o koho takzvaně opřít. Sociální opora dokazuje, že je daleko důležitější než vnitřní opora jedince a jeho aktivní přístup k životním změnám. Buchtová (2002)

Při dotazování na řešení finanční situace v období nezaměstnanosti právě půjčkou uvedla přes polovina respondentů právě půjčku od rodiny. Tato odpověď je úzce spjata s rodinným stavem a s přítomností sociální opory poskytované nezaměstnanému jako i 18% dotazovaných s půjčkou od známého. 21% by volilo nebankovní společnosti a překvapivě 1,4% by si nepůjčilo vůbec. Následná otázka týkající se v poslední době rozšířených půjček od nebankovních společností navazovala na předchozí otázku. 45% dotazovaných nemá důvěru k těmto společnostem a nevolili by toto řešení. 35% se přiklání k nebankovním společnostem i přes často nevýhodný úrok a 20% respondentů neví. Více jak polovina respondentů se domnívá, že půjčka není vhodné řešení v období nezaměstnanosti a je zřejmé, že uvažují nad schopností splácet. Avšak 35% respondentů tuto možnost volí a zdůvodňují nemožností výběru. Pouze 13% respondentů shledává půjčku jako vhodné řešení. Z uvedeného vyplývá, že nezaměstnaní neřeší svoji současnou situaci většinou půjčkou a když už, tak volí raději rodinu. To částečně odporuje tvrzení holandského sociologa Schuyta Keese (1991), který uvádí, že půjčky jsou častým řešením nepříznivé finanční situace v období nezaměstnanosti.

Desátá otázka zkoumá vnímání pocitů tíživé situace způsobené ztrátou zaměstnání. Více jak polovina respondentů svoji situaci nevnímá tíživě. Tento výsledek je spjat s více faktory. Souhrně lze říci, že vnímání pocitů tíživé situace je rovnoměrně rozloženo. Obavy z budoucnosti má 38% respondentů, 32,4% respondentů je nemá. Holmes (1967) ve svých výzkumech zkoumal intenzitu vlivů stresových událostí. Ztráta citové, sociální a finanční jistoty nebo jen strach z této situace jsou velkým zdrojem stresu, který má vážný dopad na

psychické zdraví právě v období nezaměstnanosti. Prožitek ze ztráty práce je pro většinu lidí extrémní emocionální zátěž. Především strach z toho, co bude dál. Buchtová (2002)

Většina respondentů přiznala přítomnost dluhů, zároveň přiznala obavu z budoucnosti a naopak nepřítomnost dluhů obavu snižovala. Určité zastoupení a to minimálně 21% respondentů přistupuje ke své situaci lehkomyšlně a situaci neřeší, přestože se u této většiny přítomnost dluhů objevila. 8,5% věří, že situaci zvládne a opět se jednalo o zastoupení respondentů s vyšším vzděláním. Lze tedy tvrdit, že polovina respondentů má pocit, že stav nezaměstnanosti zvládne a nalezne zaměstnání. K existenci dluhů se přiznalo 71,8% nezaměstnaných, tedy téměř tři čtvrtě dotazovaných. Jedná se o alarmující číslo z pohledu situace nezaměstnanosti a v návaznosti na otázku budoucnosti, kdy respondenti nepocítují obavu, přestože uvedli přítomnost dluhů. Na obavy z možné exekuce reaguje kladně pouze 38,4% respondentů. Může to být způsobeno velikostí dlužné částky nebo naopak lehkomyšlností.

Sociální podporu v nezaměstnanosti pobíralo 70,4% dotazovaných. Toto číslo je vysoké s ohledem na ekonomické výdaje na nezaměstnané ze státního balíčku určeného na sociální politiku. 50,7% dotazovaných se domnívá, že je lepší být veden na úřadu práce, pobírat podporu v nezaměstnanosti a mít příjmy mimo pracovní poměr. To potvrzuje poznatky uvedené v teoretické části práce, kdy lidé často volí práci na černo a zároveň zneužívají prostředky sociální politiky.

Brožová (2003) dochází ke zjištění, že určitá skupina lidí se přizpůsobuje svému stavu a zjišťuje, že se dá žít skromněji z podpor. Člověk, který je delší dobu bez práce, nemá poté ani chuť už dále pracovat. U respondentů se nepotvrzuje, že je výše podpory demotivují k nastoupení do zaměstnání. Respondenti, a to 87,3%, ji neshledávají dostačující. Sedmnáctá otázka navazuje na předchozí otázku. Respondenti nechtějí snížit svou životní úroveň a vystačit tak pouze s podporou od státu. 16,9% respondentů se přiklání k opačné možnosti. Jedná se zejména o osoby s nižším vzděláním.

Otázky 18 – 21 byli respondentům položeny na zjištění ochoty přizpůsobit se nabídkám a možnostem pracovního trhu. 66,2% respondentů si dokáže představit, že by nastoupilo na pozici s nižší mzdou, než původně požadovali. Jsou tedy ochotni se přizpůsobit. 19,7% tuto možnost odmítlo a 14,1% neví. Oproti předešlé otázce 60,6% respondentů uvedlo, že by nenastoupili na pracovní pozici s nižším než plným úvazkem. Je faktem, že nepříznivou ekonomickou situaci zhoršují neplnohodnotné smlouvy a úvazky Keller (2011) částečné úvazky jsou nejvíce využívány ženami, které chtějí současně

pracovat, ale i zvládat chod domácnosti a péči o rodinu. 72% respondentů připouští jako možnost přizpůsobení se nabídce trhu práce i pracovní pozici mimo vystudovaný obor. 21% neví a pouze 7% respondentů tuto možnost odmítá. 59,2% respondentů je ochotných absolvovat rekvalifikační kurz či jiné dozdělení s vidinou získání nového pracovního místa. 29,6% neví a 11,3% by nebylo ochotno zvýšit si svoji kvalifikaci.

Bez pracovní smlouvy pracovalo 81,7% respondentů. To je vzhledem k faktům, kdy v případě práce bez pracovní smlouvy nedochází odvodům daní do státního rozpočtu vysoké číslo. Pouze 18,3% nikdy takto nepracovalo. 23. otázka úzce souvisí s otázkou předešlou. 67,9% respondentů by pracovalo bez uzavřené pracovní smlouvy za výhodnějších podmínek. 26,8% neví a pouze 5,6% by takto nepracovalo. Přestože odpovědi u otázek 22 a 23 vypovídaly o ochotě pracovat bez pracovní smlouvy, tak v otázce 24 ji respondenti nepovažují za výhodnější, často z důvodu chybějícího odvodu sociálního a zdravotního pojištění a neprokazatelnosti pracovní činnosti. Takto zodpovědělo 69%. 31% procent práci bez pracovní smlouvy považuje za výhodnější z důvodu výdělku „na ruku“, žádných povinností odvádět daň z příjmu a přítomnosti exekucí. 25. rozšiřující otázka na práci bez pracovní smlouvy uvádí konkrétnější důvody práce „na černo“ 80,3% respondentů jinou práci nemůže sehnat, jako další důvod (33,8%) uvádí přívýdělek navíc v rámci pozice vedení na úřadu práce. 40,8% respondentů má nesplacené dluhy a exekuce a při legálním zaměstnávání by museli svou situaci řešit. A 15,5% respondentů nechce odvádět daň z příjmu. 2,8% lidí uvedlo jako „Jiné“: *„rychlé peníze, bejvalka by mě voškubala, alimenty, je dobrý mít něco bokem, peníze hned, je to prostě lepší“*.

V případě ověřování statistických hypotéz vyplývá, že na život v rodině respondenta má vliv finanční omezení v době nezaměstnanosti. To nám potvrdily i samotné odpovědi na otázky dotazníku, že nezaměstnanost ovlivní nejen respondenta, ale i jeho okolí. Opět se potvrdilo, že výše dosaženého vzdělání má vliv na vytvoření finanční rezervy. Z výzkumu je zřejmé, že vzdělanější lidé více přemýšlejí o svých financích a uvědomují si potřebu zabezpečení do budoucnosti. Pocit tíživé situace má vliv na ujednání půjčky u nebankovní společnosti. Lidé, kteří se nacházejí v tíživé situaci způsobené ztrátou zaměstnání, dříve či později vyčerpají své finanční prostředky, to má za následek schýlení se k možnosti ujednání nebankovní půjčky, protože každá bankovní společnost požaduje doložení příjmů ze zaměstnání. K hypotézám zabývajícím se obavami z budoucnosti bylo přistoupeno z hlediska několika faktorů. A to na obavy z budoucnosti má vliv existence

dluhů, dosažený věk, rodinný stav a podpora rodiny a blízkých. Všechny tyto hypotézy byly individuálně znovu potvrzeny v jednotlivých hodnoceních dotazníkových otázek. Naopak vliv dosaženého vzdělání se na obavy z budoucnosti nepotvrdil. Na ochotu pracovat bez uzavřené pracovní smlouvy nemá vliv výše vzdělání. Je tedy potvrzeno, že pokud je respondentovi nabídnuta nabídka práce bez pracovní smlouvy, je ochoten ji za určitých podmínek přijmout, bez ohledu na své vzdělání. Pohlaví má vliv na ochotu pracovat na nižší úvazek. V této hypotéze se jedná opět o potvrzení, že druh pohlaví rozhoduje o ochotě přizpůsobit se zkrácenému úvazku.

Cílem praktické práce bylo zhodnocení ekonomické, psychické a sociální zátěže na nezaměstnaného v období nezaměstnanosti. Důraz byl kladen především na zjištění faktů týkající se ekonomických postihů života nezaměstnaného, vliv sociální opory a rodinného zázemí, vzdělání, věku. Jak se nezaměstnaný vypořádává se svojí situací z pohledu nejen finančního zajištění. Čeho se musí nezaměstnaný vzdát, čím je omezen a jaké kroky podniká k řešení své situace a co je ochoten pro změnu dané situace podstoupit.

6 Závěr a doporučení

Ztráta zaměstnání způsobuje strádání v potřebách, které jsou uspokojovány prací. Práce je vlastně pouto, které nás váže k realitě. V případě, že člověk nemá možnost pracovat, vystavuje se tak mnoha důsledkům nezaměstnanosti. Že zaměstnání hraje v našem životě klíčovou roli, svědčí i obecně známý fakt, nástup na pole ekonomické aktivity a jeho odchod, je jedním z důležitých mezníků života každého jedince. Dalším důkazem je, že pokud se člověk představuje, mezi prvních pět věcí, které o sobě prozradí je právě jeho zaměstnání.

S nezaměstnaností se může setkat každý člověk. Hlavní otázkou zůstává, z jakého úhlu na ni bude nahlížet. Možností je několik. Může být přímo zúčastněným a mít status nezaměstnaného nebo může být součástí rodiny, kterou nezaměstnanost postihla, anebo může být pracovníkem organizace, jejíž hlavní činností je pomoc nezaměstnaným vstoupit na trh práce. Ztráta zaměstnání je pro většinu lidí nepříjemnou událostí. Je s ní spojeno několik aspektů, nejen pokles životní úrovně a ekonomické nejistoty do budoucna, ale i ztráta vztahů a kontaktů, které se mnohdy léta budovali. Jak již bylo uvedeno v teoretické části, vyřazení z pracovního procesu vnímají někteří i jako zpochybnění svých vlastních schopností uplatnit se ve spletnosti společenských vztahů a být tak členem společnosti v plné hodnotě.

Cílem této diplomové práce byl popis a analýza psychologických, ekonomických a sociálních aspektů nezaměstnanosti. Dílčím cílem bylo vymezení pojmu nezaměstnanosti a její definice. Pro nastínění možných příčin nezaměstnanosti bylo zapotřebí rozlišit druhy nezaměstnanosti. V druhé kapitole byl popsán hlavní cíl práce a to přiblížení psychologických aspektů nezaměstnanosti a jejich dopadů na nezaměstnaného, kde nechyběly popisy subjektivního prožívání ztráty zaměstnání. Další částí byly aspekty ekonomické neboť nezaměstnanost a ekonomická stránka spolu úzce souvisí. Rozbor sociálních aspektů nezaměstnanosti byl druhou částí hlavního cíle práce, kde nechyběl popis důležitosti významu sociální opory a statusu ve společnosti. Právě sociální opora v období nezaměstnanosti měla klíčovou roli v praktické části práce, kde výsledky dotazníků potvrdily její nezbytnost. Nechybělo shrnutí vymezení rizikových skupin, které jsou pro problematiku nezaměstnanosti charakteristické. Vše bylo doplněno pojednáním o konkrétních důsledcích nezaměstnanosti pro samotného jedince spojené s ohledem, v jaké fázi nezaměstnanosti se právě nachází a kam bude směřovat, s celkovým souhrnem

důsledků nezaměstnanosti pro společnost. Poslední kapitola v teoretické části byla věnována podpoře zaměstnanosti v České republice. Jsou zde uvedeny způsoby, jakými lze podporovat zaměstnanost v České republice, kdy je tato problematika součástí sociálního začleňování nezaměstnaných jedinců v populaci. Navazují na ní cíle sociální politiky a její směřování spolu s názory různých autorů. Součástí je souhrn všech druhů aktivní politiky zaměstnanosti. Na ni navazující nástroje pasivní politiky, kde se jedná o finanční podporu v období nezaměstnanosti a vymezení podmínek pro uplatnění nároků na ni. Nezbytnou součástí se stal podrobnější popis nezaměstnanosti právě v Plzni, kde probíhal empirický výzkum. Dále jsou zde uvedena doporučení a specifika pro Plzeňský kraj, který se v současné době zabývá třemi regionálními individuálními projekty na podporu nezaměstnanosti a začlenění na pracovní trh.

Pro praktickou část byl vybrán region Plzeň, kde bylo cílem zhodnocení nezaměstnanosti jednotlivců a psychologických, sociálních a ekonomických dopadů na život nezaměstnaného v rámci specifík daného regionu. Šetření bylo zaměřeno na nezaměstnané jedince, kteří jsou vedeni na úřadu práce v oblasti regionu Plzeň. Důraz byl kladen především na zjištění faktů týkající se ekonomických postihů života nezaměstnaného, vliv sociální opory a rodinného zázemí, vzdělání, věku. Jak se nezaměstnaný vypořádává se svojí situací z pohledu finančního zajištění. Čeho se musí nezaměstnaný vzdát, čím je omezen a jaké kroky podniká k řešení své finanční situace a co je ochoten pro změnu dané situace podstoupit. Z šetření, které je podrobněji popsáno v diskusi práce, vyplynulo, že v období nezaměstnanosti je pro jedince nezbytná sociální opora, která se dostává především jedincům žijícím s partnery. Nezaměstnaní respondenti se shodli, že právě tento stav ovlivňuje život v rodině a musejí se vzdát dosavadní životní úrovně, ačkoliv většina z nich uvedla, že je to stav, kterého se vzdát nechtějí a raději budou tuto situaci řešit. Ztráta zaměstnání u většiny respondentů vzbuzovala obavy. V otázkách týkajících se půjčky jako řešení financí v nezaměstnanosti se nejvíce přikláněli k pomoci od rodiny. S půjčkami přiznávali respondenti i existenci dluhů a to v nadpoloviční většině a také si připouštěli obavy z exekuce. Ačkoliv většina respondentů někdy pobírala podporu v nezaměstnanosti, neshledávala ji jako dostačující k životu a její výši nevnímali jako demotivující pro nalezení si stálého pracovního místa. Volbu být raději veden na úřadu práce vnímali pozitivně pouze v případě pobírání podpory a výdělku navíc v šedé ekonomice. K práci takzvaně na černo se přiznala téměř většina respondentů, pro některé byla přijatelnější z důvodů rychlého získání peněz nebo naopak nechuti přispívat do

státního rozpočtu odvodem daně z příjmu, jiní tak řeší dluhy a exekuce. V otázkách směřovaných na přizpůsobení se nabídkám trhu práce, byla většina respondentů ochotna nastoupit do zaměstnání za nižší mzdu, než požadovala, nebránili se ani rekvalifikačním kurzům, či práci mimo obor. Nezájem je o práci na nižší než plný úvazek, která je však trendem v zaměstnávání v současné době.

V práci byly splněny hlavní vytyčené cíle, jak v části teoretické, tak v části empirického výzkumu.

V současné době se Plzeňský kraj zabývá třemi regionálními individuálními projekty na podporu nezaměstnanosti a začlenění na pracovní trh. Jsou to projekty Záruky pro mladé, Šance pro padesátníky a Rodina i práce. Tyto projekty splňují současné požadavky na řešení problémů nezaměstnanosti vzniklých v této oblasti. Empirického šetření se zúčastnili respondenti mladšího věku a respondenti ve věku, kdy mají již založené rodiny a návrat na pracovních trh jim může být proto komplikován. Uvedené projekty by jim proto mohly být nápomocny. Pro mladé lidi je to hlavně problém praxe po absolvování vzdělání, pro rodiny, kde se ocitá člen mimo pracovní trh, je především pomocí jeho začlenění, znovuzískání návyků a pocitů uplatnění. K doporučením by mohlo být zařazeno vzdělávání v rámci rozšíření finanční gramotnosti nezaměstnaných, aby se nepropadali hlouběji na dno dluhů a zodpovědně uvažovali o své budoucnosti. Hlavní příčinou nezaměstnanosti tohoto území je jednoznačně dlouhodobý nesoulad mezi nabídkou a poptávkou pracovní síly. Z dlouhodobého hlediska je registrován nedostatek kvalifikované pracovní síly zejména v technických profesích. Jedním z doporučení by mohlo být propagování těchto profesí již na základních školách či v rámci rekvalifikačních kurzů.

Dlouhodobá nezaměstnanost je problémem celého světa a nelze ji samozřejmě zcela vymýtit. Je však třeba přijímat více doporučení, přicházet s více možnostmi, ale především tento problém řešit. Přestože dopad dlouhodobé nezaměstnanosti je vlastně jevem přirozeným a dnešní společnost s ním určitým způsobem počítá.

7 Seznam použitých zdrojů

BALCAR, J., FILIPOVÁ, L., MACHOVÁ, Z. *Gender wage gap in the Czech Republic: First descriptive analysis based on Survey 2011. Review of Economic Perspectives*, 2012, vol. 12 no. 3 ISSN 1213-2446

BALCAR, J., ŠIMEK, M. *Struktura a faktory dlouhodobé nezaměstnanosti v Moravském kraji, možnosti ovlivňování její úrovně pomocí nástrojů aktivní politiky trhu práce*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2009. ISBN 978-80-248-2022-4

BROŽOVÁ, D. *Společenské souvislosti trhu práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 140 s. ISBN 80-86429-16-4

BUCHTOVÁ, B. a kol. *Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada Publishing a.s., 2002. 240 s. ISBN 80-247-9006-8

BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BOLEOUCKÝ, Z. *Nězaměstnanost 2., přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4282-3

BUCHTOVÁ, B. *Psychologické a medicínské aspekty nezaměstnanosti: sborník referátů z konference s mezinárodní účastí konané 16. listopadu 2000 v Brně = Psychological and medical aspects of unemployment*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 64 s. ISBN 80-210-2425-9

COOK, D. G. et. al. *Health of unemployed middle aged men on Great Britain*. Lancet, 1982

ČERVINKA, T., LEIBLOVÁ, Z. *Zaměstnávání občanů se zdravotním postižením, důchodců, mladistvých a studentů, absolventů škol, žen, agenturních zaměstnanců a dalších kategorií*. Olomouc: ANAG, 2003. ISBN 9788072637515

FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010, 255 s. ISBN 978-80-7367-815-9

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 8085931-79-6

GRUDZIŇSKÁ, A. *Nezaměstnanost a její psychologické dopady na osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. České Budějovice: Nová Forma, 2012, 177 s. ISBN 978-80-7453-214-6

GORE, S. *Effect of social support in moderating health consequences of unemployment*. *Journal of Health and Social Behavior*. 1978

HALÁSKOVÁ, R. *Trh práce a politika zaměstnanosti*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2001. 93 s. ISBN 80-7042-595-4

HALÁSKOVÁ, R. *Politika zaměstnanosti*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. 145 s. ISBN 978-80-7368-522-5

- HENDL, J. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Páté, rozšířené vydání. Praha: Portál, 2015, 734 s. ISBN 978-80-262-0981-2
- HOLMES, T., RAHE, R. *Social Readjustment Rating Scale*. *Journal of Psychosomatic Research*, 1967, vol. 12, s. 213-233 ISSN 0022-3999
- CHMURA, M. *Nezaměstnanost jako ekonomický a sociální problém - edukační východiska z nezaměstnanosti*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016. ISBN 978-80-7464-858-8
- JAHODA, M., LAZARFELD, P. F., ZIESEL, H. *Marienthal: The sociography of an unemployed community*. London, Tavistock 1933
- JÍROVÁ, H. *Trh práce a politika zaměstnanosti*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, Národohospodářská fakulta, 1999. 95 s. ISBN 80-7079-635-9
- KASL, S. V. et. al. *The experience of losing a job. Changes in health, symptoms and illness behavior*. *Psychosomatic Medicine*. 1975
- KELLER, J. *Tři sociální světy*. 2. vyd. Praha: SLON, 2011. 210 s. ISBN 978-80-7419-031-5
- KOTÍKOVÁ, J. *Rizikové skupiny uchazečů o zaměstnání z pohledu úřadů práce*. In *Trh práce, nezaměstnanost a sociální politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 272 s. ISBN 80-210-3048-8
- KOTÝNKOVÁ, M., NĚMEC, O. *Lidské zdroje na trhu práce: vývoj a tendence v souvislosti se vstupem České republiky do EU*. Praha: Professional Publishing, 2003, 199 s. ISBN 80-86419-48-7
- KUCHAŘ, P. *Trh práce: sociologická analýza*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 183 s. ISBN 978-80-246-1383-3
- KREBS, V. et al. *Sociální politika. 5. přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3
- MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3
- MINAŘÍK, B. *Statistika I*. Brno: Vysoká škola realitní - Institut Franka Dysona, 2009. 89 s. ISBN 978-80-904261-2-2
- NOVÝ, I., SURYNEK, A. *Sociologie pro ekonomy a manažery. 2. přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada, 2006. 287 s. ISBN 80-247-1705-0
- PAVELKA, T. *Dlouhodobá nezaměstnanost v České republice*. 1. vyd. Slaný: Melandrium, 2011, 116 s. ISBN 978-80-86175-76-8

PAULÍK, K. *Psychologické aspekty zvládnání zátěže muži a ženami*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012. 192 s. ISBN 978-80-7368-993-3

PLATT, S. *Parasuicide and unemployment*. 1986

PLESNÍK, V., RICHTEROVÁ, B., QUISOVÁ, S. *Problém dlouhodobé nezaměstnanosti. Praxe a východiska*. 1. vyd. Krnov: Reintegra, 2006. 99 s. ISBN 80-239-7140-9

ŘEZANKOVÁ, H. *Analýza dat z dotazníkových šetření*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Professional Publishing, 2011, 223 s. ISBN 978-80-7431-062-1

SAMUELSON, P., A., NORDHAUS, W., D. *Ekonomie: 19. vydání*. Vyd. 1. Praha: NS Svoboda, 2013, 715 s. ISBN 978-80-205-0629-0

SIROVÁTKA, T., MAREŠ, P.: *Trh práce, nezaměstnanost a sociální politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 272 s. ISBN 80-210-3048-8

SPĚVÁČEK, V. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde, 2002, 525 s. ISBN 80-86131-32-7

ŠIMEK, M. *Ekonomie trhu práce A*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, 2007, 171 s. ISBN 978-80-248-1416-2

ŠTIKAR, J., RYMEŠ, M., RIEGEL, K., HOSKOVEC, J. *Psychologie ve světě práce*. Praha: Karolinum, 2003. 461 s. ISBN 80-246-0448-5

TRHLÍKOVÁ, J., ÚLOVCOVÁ, H., VOJTĚCH, J. *Sociální aspekty dlouhodobé nezaměstnanosti mladých lidí s nízkou úrovní vzdělání: šetření mladistvých, kteří jsou po ukončení základní školy evidováni jako uchazeči o zaměstnání na úřadech práce ČR*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2006. 68 s. ISBN 978-80-85118988

WALKER, I. *Výzkumné metody a statistika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 218 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3920-5

WOLFSON, M., KAPLAN, G., LYNCH, J., ROSS, N., BACKLUND, E. *Relation between income inequality and mortality: empirical demonstration*. 1999

Internetové zdroje

Český statistický úřad [online]. [cit. 2016-11-24]. Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – 3. čtvrtletí 2016. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-3-ctvrtleti-2016>

Evropský sociální fond ČR [online]. [cit. 2017-08-22]. Operační program zaměstnanost. Dostupné z <https://www.esfcr.cz/operacni-program-zamestnanost/-/dokument/799029>

Integrovaný portál MPSV [online]. [cit. 2017-08-24]. Aktivní politika zaměstnanosti. Dostupné z <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/dotace/apz>

Integrovaný portál MPSV [online]. [cit. 2018-03-15]. Záruky pro mladé v Plzeňském kraji. Dostupné z http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/projekty_esf/v_realizaci/regionalni_individualni_projekty/zaruky_pro_mlade_v_plk

Integrovaný portál MPSV [online]. [cit. 2018-03-15]. Šance pro padesátníky v Plzeňském kraji. Dostupné z http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/projekty_esf/v_realizaci/regionalni_individualni_projekty/sance_pro_padesatniky_v_plk

Integrovaný portál MPSV [online]. [cit. 2018-03-15]. Rodina i práce v Plzeňském kraji. Dostupné z http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/plk/projekty_esf/v_realizaci/regionalni_individualni_projekty/rodina_i_prace_v_plzenskem_kraji

8 Přílohy

DOTAZNÍK

Dobrý den, mé jméno je Kristýna Šelepová a studuji Českou zemědělskou univerzitu v Praze, Provozně ekonomickou fakultu obor Hospodářská politika a správa – Veřejná správa a regionální rozvoj. Ráda bych Vás tímto požádala o vyplnění dotazníku pro moji diplomovou práci s názvem Psychologické a sociální aspekty nezaměstnanosti. Tento dotazník je předkládán pouze osobám, které jsou v současné době nezaměstnané a vedené na ÚP. Veškeré údaje v dotazníku jsou anonymní a budou použity pouze pro účely této diplomové práce. Děkuji Vám za vyplnění.

Pohlaví: žena muž

Věk:

Nejvyšší dosažené vzdělání:

Základní OU vyučen SŠ s maturitou Vyšší odborná škola Vysokoškolské

Rodinný stav:

Svobodný/á Ženatý/vdaná Rozvedený/á Vdovec/vdova

1. Ovlivnila ztráta zaměstnání život ve Vaší rodině?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Rozhodně ne

2. Pociťil/a jste v období nezaměstnanosti, že jste se musel/a něčeho vzdát, protože Vám nestačily finance?

- a) Ano, musel/a jsem výrazně omezit své výdaje
- b) Ano, ale omezení není příliš znatelné
- c) Ne, žiji stále stejně, mohu si dovolit stále stejné výdaje

3. Pokud byste byl/a donucen/a omezit finanční výdaje, zaškrtněte, čeho byste se vzdal/a nebo musel/a vzdát z omezených finančních důvodů způsobených ztrátou zaměstnání (můžete označit více odpovědí):

- a) Snížení úrovně bydlení – přestěhování
- b) Prodej auta či jiného dopravního prostředku
- c) Koníčky (sport, zábava, kultura)
- d) Omezení kvality a množství potravin
- e) Omezení nákupu spotřebního zboží (oblečení, obuv, elektronika, kosmetika,..)
- f) Jiné,uved'te:.....

4. Měl/a jste nebo máte naspořenou finanční částku, která Vám pomůže překlenout období nezaměstnanosti?

- a) Ano
- b) Ne

5. Je pro Vás Vaše rodina či blízcí zdrojem opory?

- a) Ano
- b) Ne

6. Domníváte se, že je důležité mít finanční rezervy?

- a) Ano, vždy se snažím mít finanční rezervu v případě nenadálé události
- b) Ano, ale nejsem schopný/á uspořít si finanční rezervu
- c) Ne, vždy jsem žil/a z výplaty k výplatě
- d) Nevím, nikdy jsem nad tím nepřemýšlel/a
- e) Jiné,uved'te:.....

7. Řešil/a byste svoji současnou finanční situaci půjčkou? V případě půjčky, jednalo by se o:

- a) Půjčku od známého
- b) Půjčku od rodiny
- c) Půjčku od nebankovní společnosti
- d) Nikdy bych si nepůjčil/a

8. Bankovní společnosti k poskytnutí půjčky požadují potvrzení příjmu, půjčil/a byste si u nebankovní společnosti, kde nemusíte doložit potvrzení?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

9. Myslíte si, že je půjčka vhodné řešení?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nic jiného mi nezbývá

10. Máte pocit, že se nacházíte v tíživé situaci způsobené ztrátou zaměstnání?

- a) Ano
- b) Ne

11. Máte obavy z budoucnosti, jak vše zvládnete?

- a) Ano, mám
- b) Ne, nemám
- c) Neřeším to
- d) Víím, že vše zvládnou

12. Máte dluhy?

- a) Ano
- b) Ne

13. Bojíte se, že by se Vás mohla týkat exekuce?

- a) Ano
- b) Ne

14. Berete nebo bral/a jste sociální podporu v nezaměstnanosti?

- a) Ano
- b) Ne

15. Domníváte se, že je výhodnější být veden/a na ÚP a pobírat podporu v nezaměstnanosti nebo jinou podporu a mít občasný přivýdělek mimo pracovní poměr?

- a) Ano, je to lepší
- b) Ne, není to lepší

16. Je pro Vás stanovená výše podpory demotivující k hledání stálého pracovního místa?

- a) Ano, je to demotivující
- b) Ne, není to demotivující

17. Je pro Vás jednodušší snížit životní úroveň a vystačit s podporou od státu a nenastoupit do zaměstnání?

- a) Ano, raději se uskromním než bych nastoupil/a do zaměstnání
- b) Ne, nechci snížit svoji životní úroveň

18. Byl/a byste ochotný/á nastoupit do zaměstnání za nižší mzdu než požadujete?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

19. Byl/a byste ochotný/á při získávání nového zaměstnání nastoupit na pracovní pozici s nižším než plným úvazkem?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

20. Byl/a byste ochotný/á nastoupit na pracovní pozici, která je odlišná než Váš vystudovaný obor?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

21. Byl/a byste ochotný/á nastoupit na pracovní pozici, kde by byla jako podmínka nástupu nutnost absolvování rekvalifikačního kurzu nebo jiné dozdělání?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

22. Pracoval/a jste někdy bez pracovní smlouvy?

- a) Ano
- b) Ne

23. Byl/a byste ochotný/á pracovat bez uzavřené pracovní smlouvy, pokud by byly platové podmínky výhodnější než s uzavřenou pracovní smlouvou?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

24. Myslíte si, že je práce bez uzavřené pracovní smlouvy výhodnější než s uzavřenou pracovní smlouvou?

- a) Ne
- b) Ano, proč?

25. Pokud jste někdy pracoval/a nebo byl/a ochotný/á pracovat bez uzavřené pracovní smlouvy, jaký byste k tomu měl/a důvod? (můžete označit více odpovědí)

- a) Jiný výdělek nemohu sehnat
- b) Je pro mě výhodnější být veden/a na ÚP a vydělat si peníze navíc
- c) Nejsem ochotný/á odvádět daň z příjmu
- d) Mám exekuce, nesplacené dluhy, anonymita
- e) Jiné.....

Moc Vám děkuji za ochotu a čas strávený při vyplňování dotazníku.